

**»...musíme odložit stranou psychologické systémy,
které se zpravidla používají a většinou jsou již vyčerpané.«**

(JAMES HILLMAN: KLÍČ K DUŠI, STR. 14)

EDITORIAL

V tomto čísle najdete příspěvky teologické, úvahu sociální pracovnice o sociální práci, pokračovací staf o jazykové kvalitě překladů, filosofickou úvahu o rodu a identitě a neméně filosofickou poznámku o linearitě. Většina příspěvků nepřímo souvisí s hranicemi psychoterapie - multiinspirovaného a ustavičně se inspirujícího oboru.

Pro řadu z nás jsou „hranice oboru“ problémem. Klademe si otázky: Co ještě patří k práci psychoterapeuta a co už ne? Čím se odlišuje psychoterapie od psychologického, kupř. manželského nebo rodinného poradenství? Co už je za hranicemi oborů?

Jsou ovšem i tací, kteří s „hranicemi“ problém nemají. Do psychoterapie pro ně spadá vše, co psychologicky - to jest zejména vztahem, důvěrou, řečí, společnou aktivitou, spolu-bytím a sdílením - hojivě působí na lidskou duši. Pak je (téměř) jedno, je-li tento „hojitel ran“ certifikovaný psychoterapeut, odbornou komu-

nitou uznávaný poradce, teolog, pedagog, sociální pracovnice, dobrovolník proškolený pro telefonní linku důvěry, anebo léčitel či expert například na Feng-šuej. Je samozřejmé, že stanovené hranice oboru potřebují ti, kdo ho definují, kdo ho institucionalizují, kdo se o něj jako o „instituci“ starají; hranice psychoterapie také potřebují mít vymezeny zdravotní pojišťovny. Není však člověku více či méně jedno, kdo mu pomůže? Pomůže-li mu? Jako výzvu zvažuji v poslední době otázku nikoliv po rozdílech, ale po podobnostech v práci psychologických poradců a psychoterapeutů. A jsem přesvědčen, že je jich víc než toho, co nás vzájemně odlišuje. První náčrt o podobnostech najdete v rubrice Eseje.

Dalo by se říci, že je toto číslo věnováno úvahám na okraji psychoterapie. Ale není někdy okraj centrem a naopak dostředivé centrum pro řadu lidí jen zanedbatelným okrajem?

Budete-li mít o čem přes prázdniny přemýšlet, účel byl naplněn. Tímto číslem počtyřicáté.

Z. Vybral

OHLÉDNUTÍ ZA MUDr. RUBEŠEM

Anekdota jako
prostředek psychoterapie

Jaromír Rubeš

Svým sdělením bych chtěl přítomným psychoterapeutům předat jakési dědictví, které už sám více méně nepotřebuji.

Jsou to tři anekdotické historky, přesněji - byť i slangem - řečeno „fóry“, které mi občas pomáhaly při psychoterapii některých mých pacientů. Zvláště k tomu, abych jim brachylogicky a přitom plasticky postavil před oči jejich centrální problém formou, kterou by bylo možno nazvat nepřímou adresnou.

Autorem prvního z nich je předválečný německý komik Max Pallenberg. Byl to odvážný antinacista, který už ke konci světové války prvé zesměšňoval i starý prušácký militarismus. Např. kabaretním výstupem, při němž na scéně posadil na hlavu živému prasátku pruskou helmu, tzv. piklhaubnu. Když vycvičené prase spokojeně drželo, ukázal na ně prstem a prohlásil: „Das Schwein will Helm!“ Je to dvojsmyslná slovní hříčka, která sice může znamenat: „To prase chce helmu“, ale stejně dobře také: „To je to prase Wilhelm“ a každý porozuměl, že Vilém II., tehdy ještě německý císař, iniciátor světové války.

Jiný, neméně statečný výrok pronášel na jevišti v době, kdy už se celé Německo a tedy i publikum v divadle hemžilo hnědými košilemi a Haknkrajcem na rukávu. S výmluvným gestem, zdánlivě více než absurdně si posteskl: „Ich möchte mal einen Nazi begegnen!“ Tj.: „Chtěl bych jednou potkat jednoho Nácka!“ Ovšem každý hned pochopil, že tím myslí jednoho samotného, protože nacisté svá zbabělá zverstva páchali vždy jen ve skupinové převaze.

Ten „psychoterapeutický“ výstup, který jsem pacientovi předkládal jako parafrázi jeho neu-

rotických projevů, zvláště při neuróze somaticky konvertované a fixované, vypadal takto:

Max Pallenberg vyjde na proscénium čili forbinu a tam na podlaze úporně něco hledá. Přijde jeho partner a ptá se, co že to má být. Max odpovídá, že knoflíček k límečku, které tehdy bývaly natvrdo skrobené, od košile oddělené a připínaly se k ní dost obtížně. Hledají potom ztracený připínací knoflíček oba společně po celé šíři proscénia, zakopávají jeden o druhého, zamotávají se, padají, zkrátka produkují chvíli pantomimický, nonverbální humor. Když už se mu publikum dost vysmálo, partner se zeptá: „Prosím tě, Max, vždyť mi nějak blbneme, hledáme chvilku na jednom konci a pak zase na druhém, kde jsi vlastně stál, když ti ten knoflíček spadl na zem?“ A Max s nevinnou tváří odpovídá: „No přece v šatně vzadu za jevištěm, tam jsem se převlékal.“ „Tak proč proboha hledáš tady na forbině?“ číí se partner. A Max na to: „Tady přece svítí tolik reflektorů, tak je na to hledání lepší vidět!“

„Fór“ číslo 2 je určen hlavně pro tzv. psychopaty, kterýžto termín jsem ale já nikdy moc nepoužíval, protože jsem v něm viděl spíš nádivku než diagnózu. Raději jsem volil skromnější slovo „disocialita“, které deskriptivně vyjadřuje to, co o pacientovi skutečně víme, bez nějaké etiopatogenetické mytologie.

Když mi pacient zeširoka a barvitě vylíčil, jak ho lidé stále přivádějí do malérů a jak mu ubližují, vyprávěl jsem mu anekdotu o pruském generálovi, který v rakousko-pruské válce v roce šestašedesátém se chystal přenocovat v jedné bohaté středočeské vesnici. Jeho „kvarťrmachři“ pro něj vybrali nejvýstavnější státek, ale pan generál ho odmítl s odůvodněním, že to tam smrdí. Zkusili to tedy u pana starosty, ale generál i tam konstatoval totéž. A tak už zbývala jen fara, kde páně farářova kuchařinka předem vše důkladně vycídila a vypulírovala. Ale neuspěli, protože pánu generálovi to smrdělo i tam. V tom se ale k němu naklonil jeho putzflak a zašeptal mu do ucha: „Líběj vodpustit, Herr General, ale maj to vyšlápnutý na jejich botě.“

Disociální subkultura sice velmi špatně snáší ironizaci, kterou si hned precitlivěle vykládá

jako urážku a útok na svou čest, ale za tento adresný „fór“ jsem kupodivu nikdy žádnou brachiální agresi z jejich strany nesklidil a ve zdraví jsem přežil těch 20 let, po která jsem otcovsky pečoval o pražské podsvětí.

A posléze „fór“ číslo 3, vhodný zvláště pro mladé toxikomany, kteří chtějí pomocí drog uniknout do nějakého lepšího, zvláštěnějšího, barvitějšího a méně nepřátelského světa, než jaký jim nabízí skutečný život.

Je vlastně jen popisem humorného obrázku, který jsem kdysi viděl v italském Dikobrazu Bertoldo. Byli na něm namalováni dva muži, stojící proti sobě. Jeden malý chudáček, s obrovskou svítilnou boudou na hlavě a proti němu rozkacený vazoun. Z polohy jeho svalnatých rukou je vidět, že se právě chystá toho chudáčka vyhodit dokořán otevřenými dveřmi za jejich zády. Vidíme však také hned, že to nejsou dveře do nějakého volného prostoru, nýbrž ote-

vřené dveře do almary. A v „bublině“, přikreslené k ústům toho chudáčka čteme: „Prosím vás, už mne vyhazujete potřetí, ale těmadle dveřma to opravdu nejde!“

V tomto případě se ovšem jedná o „fór“ ani ne tak psychoterapeutický, jako spíše pregnantně vystihující katastrofální způsob, do kterého stále častěji vyúsťují běžné krize mládí a dospívání v populaci fascinované psychochemií.

A tímto svým neveselým ceterumautemcenseo končím své veselé sdělení a přeji vám, aby tyto „fóry“ pomohly občas i vašim pacientům, kterým jste průvodci na jejich psychoterapeutické pouli za lepším sebepoznáním.

MUDr. J. Rubeš (16. 3. 1918 - 9. 2. 2000) byl v minulosti předsedou psychoterapeutické sekce československých psychiatrů. Toto sdělení přednesl na 23. klinicko-psychologickém dnu 9. 12. 1985 v Lékařském domě v Praze.

Českomoravská psychologická společnost, FFUP v Olomouci a Slovenská psychologická spoločnosť

pořádají ve dnech 7. - 9. září 2000 na Filosofické fakultě UP
Psychologické dny s názvem

„Jednota v odlišnosti“

Hlavní přednášky: J. Božuková, Z. Matějček, J. Prekopová, P. Řičan, V. Smékal, J. Švancara.

Dílčí témata:

Integrace a segregace ve výchově a vzdělávání

Násilí a rodina

Poruchy příjmu potravy

Psychologické aspekty soužití majority s minoritami

Psychologie práce a organizace

Psychologie v somatické medicíně

Slasti a strasti psychoterapie

Ženy a muži

Součástí programu bude Sněm ČMPS dne 8. 9. 2000

Zahájení konference: 7. 9. 2000 ve 12.30

O přihlášku si můžete stále ještě napsat na adresu: ČMPS, Kladsná 48, 160 00 Praha 6,
tel. 02 35360477, e-mail: cmps@ecn.cz

PSYCHOTERAPIE VE ZDRAVOTNICTVÍ

Léčebna návykových nemocí v Nechanicích - terapeutický přístup

MUDr. Jiří Čížek, Mgr. Martin
Halíř, MUDr. Jan Kubánek,
Mgr. Cyril Martínek,
MUDr. Elena Krivková

Léčba nemocných, závislých na psychoaktivních látkách má na hradecké psychiatrické klinice dlouhou tradici. Specializované oddělení pro léčbu závislostí zahájilo činnost v roce 1988 v Podlesí u Nového Bydžova s kapacitou 30 lůžek pro mužské pacienty, převážně závislé na alkoholu. Po třech letech úspěšné činnosti byl nicméně provoz z důvodů restituce ukončen. Obnoven byl znovu až v roce 1996, a to v objektu původní městské nemocnice v Nechanicích. V současnosti jsou zde v provozu dvě stanice po 25 lůžkách pro střednědobou odvykací léčbu závislých nemocných (mužů i žen). Léčebna je součástí Psychiatrické kliniky fakultní nemocnice v Hradci Králové.

Pro terapeutický systém v Nechanicích se stal výchozím léčebný řád z Podlesí, kde byla aplikována především psychotherapie racionální, direktivní, sledující změny postojů a myšlení s cílem získat autokritičnost a léčebné perspektivy. Pro léčbu závislých na alkoholu se tento převzatý léčebný systém jevil jako efektivní, nicméně nealkoholoví toxikomani, kteří postupně začali tvořit stále významnější část komunity, se adaptovali obtížněji. Častěji porušovali pravidla léčby a předčasně z léčby odcházeli. Položili jsme si proto otázku, zda je možné v našich podmínkách zlepšit adaptaci především nealkoholových toxikomanů a omezit jejich předčasná vypadnutí z léčby.

Tento problém se pokoušíme řešit následně

popsanými změnami terapeutického přístupu a léčebného systému.

Terapeutický systém tvoří nadále režimový rámec, tj. léčebný řád oddělení, bodovací systém a systém léčebných stupňů. Je posíleno užitím systematické skupinové psychotherapie, doplňované dalšími aktivitami - pracovní terapií, sportovními aktivitami, edukací, arteterapií, biblioterapií. Nově využíváme principů a prvků terapeutické komunity.

Časově probíhá léčba ve třech základních stupních. Příchozí pacient je zařazen jako „adept“. První stupeň, trvající nejdéle tři týdny, je fází léčby, ve které pacient pracuje na terapeutické zakázce, formuluje problém. Terapeuticky pracujeme s náhledem, kritičností a motivací pacienta. Výsledkem je sestavení individuálního terapeutického kontraktu. Konci první fáze odpovídá formulka kontraktu „jsem závislý a chci se léčit“.

Ve druhém stupni začíná pacient terapeutický kontrakt realizovat. Rekapituluje životní a drogovou kariéru, osvojuje si dovednosti nutné k práci ve skupině, tj. otevřenost a upřímnost. Vyjasňuje si vztah k droze, sestavuje seznam spouštěčů, z nichž alespoň jeden bývá interpersonální povahy. Pacient nahlíží svůj „životní scénář“ a specifické osobnostní problémy, které ho přivedly k závislému chování a udržují ho v bludném kruhu závislosti. Postupně je veden k reflektování interpersonálních situací, prožívá abreakci či korektivní zkušenost. Základním tématem druhého stupně zůstává samotná závislost, posilování motivace a změna chování ve vztahu k droze. Pro druhý stupeň je vymezen časový interval čtyř až šesti týdnů. Ve třetím stupni léčby se terapie zaměřuje více na osobnost pacienta. Ten je vystavován novým rolím, plní nové úkoly v komunitě, přebírá větší odpovědnost, stává se členem patientské společenství. To vede k dalšímu poznání jeho chování a prožívání v různých interpersonálních situacích. Novým úkolem třetího stupně je korektivní rekapitulace vztahů k významným osobám.

Ve třetím stupni pacient konkretizuje své plány, věnuje se sociální problematice, možnostem bydlení a zaměstnání po ukončení léčby.

Absolvuje propustky do místa bydliště, učí se odmítat drogu, zvládat specifické situace vedoucí k užití drogy. V této fázi léčby probíhá i práce s rodinou.

Poslední fází léčby je tzv. přechodové období, které trvá čtrnáct dnů a je věnováno přípravě přechodu do „reálného života“. Probíhá zde rekapitulace získaných zkušeností včetně navázání kontaktu s doléčovací programem v místě bydliště. Tímto stupněm již pacient vyčerpá celou terapeutickou nabídku léčebného programu.

Ukazuje se nám, že v každé fázi léčby jsou důležité určité **terapeutické faktory**. V první fázi léčby jsou to zejména přijetí a úroveň motivace. Přijetí je nutné pro vytvoření terapeutického vztahu a aliance, která je obecně jedním ze základních účinných faktorů v psychotherapii. Jejich absence vede většinou k vypadnutí pacienta a naše zkušenost je taková, že ryze vyžadující přístup nepodporuje vytvoření terapeutické aliance.

Dříve byl vyžadující prvek terapie také chápán jako motivace stimuluje, ale zdá se nám, že nealkoholoví toxikomani na něj reagují spíše negativně. Mezi další důležité faktory patří dále například edukace, nácvik, podpora souladu myšlení, emocí a jednání, abreakce, korektivní rekapitulace vztahů k významným osobám a korektivní zkušenost.

Jako **důležitý moment změny v terapeutickém přístupu k léčbě závislých** považujeme jednak rozšíření terapeutické nabídky a dále hlavně změnu převážně vyžadujícího přístupu. Ten se také stává daleko méně specializovaný na samotný problém závislosti a přibližuje se modelu užívanému v komunitách pro léčbu neuróz, popisovanému např. Knoblochem nebo Kratochvílem. V souladu s tímto přístupem pak využíváme metod a technik různých psychotherapeutických postupů, kdy se vedle tématu závislosti mohou vynořit i další závažná témata.

Výše popsané změny odpovídají z určitého pohledu i v literatuře zmiňovanému tzv. nastupujícímu modelu přístupu k závislému chování, který považujeme za nám blízký. V tomto pojetí je nemocný-závislý chápán ne jako někdo,

kdo se vyhýbá přijetí ke své závislosti a koho je třeba konfrontací a edukací přimět k poznání si bezmoci v závislosti, ale jako někdo, kdo je schopen s podporou terapeuta činit zodpovědná rozhodnutí sám o sobě na základě poznání svých problémů.

Ačkoliv efektivitu takto pojeté léčby zhotoví až katamnestické sledování, výše popsaný přístup založený na týmové práci přinesl zatím subjektivní pocit pozitivní změny „terapeutického klimatu“ vnímané příznivě jak personálem, tak nemocnými.

Autoři jsou zaměstnání na Psychiatrické klinice LF UK a FN v Hradci Králové (přednosta: prof. MUDr. Jan Libiger, CSc.)

Terapeutický efekt neexistujícího těhotenství

Alena Halamová

Podle I. D. Yaloma je smyslem práce psychotherapeuta dovést klienta ke stavu, který mu umožňuje svobodně se rozhodovat o svém životě. Základní podmínkou skutečně svobodné volby je však pevně ohraničené self. Zdá se, že podobně jako klenba je zpevňována zatížením, může v některých případech dojít ke zpevnění křehkého já právě zatěžováním, daným například nárokem hodnot, smyslu nebo morálního řádu. Jako názorná ilustrace snad může sloužit i tento příklad.

Pětatřicetiletá klientka B. K., která vyhledala terapii pro stavy panické úzkosti a deprese, v průběhu setkávání pojmenovala jako svůj základní problém pocit životní nenaplněnosti. Po půl roce léčby oznamuje mezi řečí, že je těhotná. S přehledem a jednoznačně uvádí, že je rozhodnuta jít na interrupci, a jako důvod uvádí, že má dvě děti a má obavy, že není schopna zvládnout žádnou životní zátěž. V roli matky by jistě selhala.

Vyjadřují pochopení a respekt k jejímu rozhodnutí, zároveň však nezastírám určitý údiv,

že situaci vnímá tak jednoznačně. Nabízím jí jako možnost prozkoumat i představu, že si své dítě ponechá. Klientka je zaskočena touto alternativou a ptá se na důvod, proč by se měla svým těhotenstvím vůbec zabývat. Vysvětluji jí, že dlouhodobě hovoří o problému životní nenaplňnosti a hledání smysluplného bytí, ale nyní v situaci, kdy se jí nabízí možnost nového smysluplného vztahu, situaci předem vzdává. Klientka se netají svým překvapením nad mojí reakcí a oznamuje mi, že všichni blízcí lidé z jejího okolí variantu těhotenství předem vylučují. Prý mají o ni strach a chtějí ji chránit před přetěžujícími nároky života. Těhotenství a mateřství by jistě zhoršily její psychický stav i jeho somatické projevy.

Přestože o záležitosti jsme již více nemluvily, na příští konzultaci se klientka sama vrací k tématu svého těhotenství. K mému překvapení oznamuje, že prošla velmi dramatickým procesem rozhodování. Nakonec se prý rozhodla si dítě ponechat. Bylo to prý těžké, postavila se tím nejen proti manželovi, ale i proti

širší rodině. Své rozhodnutí si však dokázala vybojovat. Současně - zdánlivě nezávisle na tom - si začala zařizovat i další věci, před nimiž dosud v životě utíkala a nedokázala je řešit. Navázala kontakt se školou, kam chodí její děti, a nabídla svoji pomoc při organizování školy v přírodě. Vztah se svými rodiči vzala dospěle do svých rukou a otevřela témata, která byla mezi nimi dosud tabuizována (normy v rodině atd.). Stavby panické úzkosti téměř vymizely, respektive se dostaly do zvladatelných mezí. Pacientka začala působit vyrovnaně, silně a po všech stránkách komponovaně.

„Takže budete mít miminko?“ ptám se a ona s úsměvem kroutí hlavou. Oznamuje mi, že se nakonec ukázalo, že šlo o poruchu menstruačního cyklu. Nakonec nejen ona, ale i manžel prožívali smutek a zklamání, že to byla jen „porucha“. Ale i tak, práce prý nebyla marná. Pocit odvahy a životní kompetence jí již nepustil.

PhDr. A. H. pracuje v pražském FOKUSu (Praha 8, Doláčkova 24)

»INTEGROVANÁ PSYCHOTERAPIE V AKCI«

sebezkušenostní zážitkový kurz pod vedením
MUDr. Jana Kubánka,
terapeuta integrované psychoterapie,
žáka prof. Knoblocha.

Místo: Nová Paka.
Termín: 12.-15. 8. (celkem 24 hodin).
Cena: 1350,- Kč, pro studenty 750,- Kč.

Možnost stravování a levného ubytování.

Přihlášky:
MUDr. Kubánek, Hradecká 1124, Hradec Králové,
tel.: 049/583 2983, 049/ 5933007.

ESEJE (tentokrát diskurzivní)

Čím může soudobá systemická a narativní terapie přispět komunitní a skupinové psychoterapii?

Jan Špitz

Jednou z velkých událostí přelomu století, na jehož konci právě stojíme, bylo překročení individuálního modelu směrem k modelu interakčnímu. Tuto změnu uskutečnila nejprve skupinová terapie a později i rodinná terapie. Ve svých počátcích měla rodinná a skupinová terapie mnoho společného. Obě vyšly z kvasu doby - ze společenské situace po velké válce a ze soudobého rozvoje vědeckého poznání, zejména ve fyzice, ale i z krize společenských věd, které začaly uvažovat vedle pozitivního poznání i jiné stránky vědění o světě a realitě. Obě také přispěly k překročení dvou hranic: hranice individuality v terapii a hranice lineární kauzality v patologii - v souvislosti se společenskými přeměnami vystupovaly psychosociální stránky patologie silně na povrch.

Rodina, považovaná svého času za malou společenskou skupinu, se dostávala do terapie, která byla vlastně podobná skupinové terapii. Důležitým rozdílem byl vznik skupiny, která vstupovala do terapeutického procesu. Rodina jako skupina přirozeně vznikající, se svou dlouhodobou společnou historií a složitě strukturovanými vztahy, byla přece jen podstatně jiná než skupina, sestavená podle určitých kritérií za účelem terapie nebo výcviku v terapii.

Později se ubíraly každá svou cestou. Rodinná terapie se vyvíjela díky kybernetické metafoře směrem k systémovému přístupu a rozvinula nové způsoby práce i myšlení. Zdálo se, že si nemají navzájem co poskytnout a že jsou to zcela rozdílné způsoby činnosti. Silně se zdůrazňovala odlišnost obou, která vrcholi-

la v deklarativních výrociích, jejichž příkladem může být obsáhlý tabulární přehled porovnávací navzájem parametry rodiny, terapeutické skupiny a výcvikové skupiny, sestavený Petrem Bošem pod názvem: Rodinná terapie není skupinová psychoterapie. Stejně tak je ale nutno konstatovat, že ani v učebnicích skupinové psychoterapie, jako je např. monografie Yalomova, není o rodinné terapii ani zmínka.

Systemická terapie však mezitím prochází neustálým vývojem. V poslední době se systemická terapie vyvíjí také směrem k individuální terapii, nejen k výlučné práci s rodinou. Svědčí o tom i velká monografie Boscolo - Bertrando: Systemická terapie s jednotlivci, která vyšla v roce 1996. To je také jedním z důvodů toho, že se spíše ustupuje od termínu rodinná terapie jako nadřazeného pojmu a že se jako nadřazený užívá spíše termín systemická terapie. Existuje-li tedy dnes systemická individuální terapie, zda se mi na rozdíl od některých domácích autorů, že označení systemická rodinná terapie vůbec není nadbytečné nebo pleonastické.

Na tomto místě je možné zeptat se, zda by bylo možno analogicky mluvit i o systemické skupinové terapii. Neznám zatím žádné práce z literatury, které by se týkaly přímo aplikace systemické terapie při skupinové práci.

Jiná je situace, obrátíme-li pozornost směrem k narativní terapii, která představuje rovněž jeden ze soudobých kroků ve vývoji paradigmatu. Zdá se, že se tímto směrem otevírá další prostor pro sblížení nebo spolupráci. V této oblasti se dokonce mluví o skupinové práci při výcviku terapeutů a o skupinové supervizi nebo re-vizi příběhu terapie, která je obdobná re-vizi příběhu klientů. Objevují se i práce přímo nazvané skupinová terapie v rámci narativního přístupu (Adams-Westcott v roce 1995: o skupinové práci v situaci důsledků sexuálního zneužití a Laube v roce 1994: o narativní skupinové terapii deprese /cituje Freedman-Combs/).

Narativní praxe vytváří nové formy skupinové a komunitní práce - je to např. virtuální komunita lidí, kteří překonali nějaký problém a k nimž se participant připojuje písemnou for-

mou, aniž by tento kontakt byl realizován. Mluví se o zájmových společenstvích (*community of concern*). Blízko ke skupinové práci má také reflektující tým a skupinová supervize nebo **souvize** (**Hoffmanová** nabízí termín *sharevision*, což znamená něco sdílený pohled).

U nás jsou zkušenosti nejen teoretické, ale i praktické. Je to jednak rodičovská diskusní skupinová terapie, kterou jsme po léta praktikovali v rodinném centru v Motole s použitím systemického a narativního přístupu. Rodičovská diskusní skupina je více průnikem rodinné problematiky a skupinového kontextu než skupiny jiné, snad jen partnerské skupiny jsou podobné pronikáním témat a procesů. Proto je nosným principem v rodičovských diskusních skupinách tzv. tematická interakce v pojetí **Ruth Cohnové**, která vyvažuje tematický aspekt s aspektem osobním, přičemž z hlediska systemické perspektivy je nejdůležitější třetí aspekt, to je aspekt interakční. Kromě toho je respektován i kontext, k němuž patří instituce, ve které se terapie odehrává, rodiny, ze kterých účastníci přicházejí a konečně svět jako náš společný univerzální kontext - to jsou události v širším společenství, politické a přírodní události apod.

V době nejnovější se pokouší Vladislav Chvála v Liberci slučovat výcvik v rodinné terapii s komunitním a skupinovým procesem. Vychází přitom z předpokladu, že pro výcvik v rodinné terapii je potřebná sebezkušenost tohoto druhu. Je to praxe, která nemá zatím ve světovém měřítku obdoby a bude tedy novou zkušeností pozorovat její výsledky a nezbytnost. Významným se stane, nakolik tato forma práce představuje skutečně svébytnou systemicky inspirovanou aktivitu a zda se nejedná jen o amalgam dvou odlišných přístupů.

Nic mi tedy nebrání zamýšlet se nad skupinovou prací ze systemického hlediska a promýšlet použití principů systemické terapie ve skupinovém procesu. Stejně nosné bude uvažování nad aplikací těchto principů pro léčebné společenství.

Svého času jsem s výhradou velkého lineárního zjednodušení a nadsázky řekl, že konstruovaná realita rodiny je především realitou vý-

znamu, zatímco v terapeutické skupině, která je ad hoc sestavena a ve které se pracuje s tím, co klient do skupiny přináší, jde tedy svým způsobem o realitu modelu. Už tehdy jsem však řekl, že se přitom ve skupině pracuje také s významy a s jejich reformulacemi, což si lze představit jako práci z pozic systemického paradigmatu. Tím spíše si to pak je možné představit při práci v komunitě.

Rozhodně lze soudit, že pozice plurality přístupů, z nichž vychází soudobá postmoderní terapie jsou nosné a využitelné i v klasické skupinové práci, zejména pak v práci s komunitou. Jsou to zejména tyto principy:

kolaborativní (spolupracující) přístup, neexpertní pozice terapeuta, pojetí rodiny a tedy i skupiny nebo komunity jako kultury, zejména však život v jazyce, sociální diskurz a společné vytváření významů, dále narativní principy - společné konstruování vztahové reality, vytváření příběhu ze životních událostí a zkušeností apod.

Lze přitom vycházet z toho, že každé společenství lidí má četné společné rysy. Jedním z nich je vytváření společného příběhu, který je součástí života společenství a v němž jsou reflektovány příběhy jednotlivých členů tohoto seskupení.

Anglický logik a matematik **George Boole** stejně jako **G. H. Mead** nabízejí pojem **diskurzivního univerza** neboli **společenství významu**. Lidé totiž jednájí podle významu, který pro ně věci mají. Význam však vzniká v sociálních interakcích, dnes říkáme, že je **sociálně konstruován** a je neustále interpretačně modifikován. Vědění, které o světě máme, je tedy svou povahou sociální a vytváříme jej společně s druhými lidmi tím, jak spolu žijeme. To se děje nepochybně v jazyce. **Rorty** hovoří o diskurzivním společenství, **Andersonová** o dialogické komunitě učení, která je vytvářena generativním konverzačním procesem - to se týká i supervizní komunity a lze to aplikovat i na léčebné společenství, případně na výcvikové komunity. Dochází tu ke vztahování v jazyce a skrze jazyk. Přednost má dialogický proces, nikoli obsah. Každá skupina má svůj vlastní styl učení. Dialogické učení začíná, když

je umožněn proces, nazvaný sdíleným zkoumáním (*shared inquiry*). Sdílené nebo společné zkoumání se odehrává podle **Goolishiana** a **Andersonové** v dialogickém prostoru čili konverzačním kontextu. Rozhovor zahrnuje sdílenou intencionalitu (*shared intentionality-Searle*), to jsou společné cíle a záměry skupiny lidí.

Vedle sdělování, komunikace, je princip sdílení, označený **Rueschem**, Batesonovým spolupracovníkem, málo používaným termínem **komunizace** (*communization*) významný právě ve skupinách a terapeutických komunitách. Znamená to, že lidé, kteří spolu sdílejí prostor a čas, jsou jaksi vyladěni do společné sociální reality, a to tak, že posléze vytvářejí vyšší stupeň porozumění i beze slov. To se projevuje v jejich chování a představuje blízkost podobnou té, kterou mají i členové rodiny, když se chovají určitým způsobem nebo od sebe očekávají určité druhy chování jaksi implicitně, aniž by k tomu dostali komunikačně zjevné, explicitní pokyny.

Mluví-li se v současnosti hodně o pojetí rodiny jako kultury, tím spíše se pak tato kulturní metafora hodí na terapeutické skupiny a komunity. Kulturu je možno obecně chápat ve smyslu Scribnerova slovníku jako „celkový souhrn přesvědčení, vědění, sociálních dovedností a vzorců chování skupiny lidí, kterou si členové skupiny osvojují sociálním učením a která je předávána z generace na generaci“. Kultura je tedy sociálně předávána, ale nejen to; v rámci toho kterého společenství je kultura společně vytvářena. Nejde tu totiž o „objektivní“ realitu, ale o „konsenzuální“ realitu, sdílenou a společně utvářenou skutečnost. Sdílení se pak týká zejména systémů přesvědčení a významů, které přisuzujeme událostem našeho života. Od přisuzování příčin se tedy pohybuje tato pozice k vytváření nebo přetváření významů. Vědění o světě je v této skutečnosti intersubjektivní. „Svět definujeme svým popisným jazykem v sociálním styku s druhými lidmi“, jak to vyjadřuje přesně **Andersonová** a **Goolishian** v roce 1988. Tento přístup je spojován s vývojem sociálního konstrukcionismu (**Gergen**), který lze stejně dobře nazývat

také **kulturním konstrukcionismem**. Srovnáme-li, co zde bylo řečeno, s názory **Yalomových** o skupině jako sociálním mikrosvětě, pak můžeme konstatovat velmi podobné myšlenky, i když vyjádřené v jiném diskurzu a jiným jazykem.

V sociálních útvarcích, podobně jako v rodině, spolu lidé objevují svět tím, jak vytvářejí systémy ve směru od systémů přesvědčení ke vztahovým systémům, vytvářejí však spolu také kultury. Žitá zkušenost je naší první realitou, konstatuje antropolog **Edward Bruner**. Antropologové to znají odedávna, v krajíně terapie se tento aspekt dostává znovu do popředí v posledních dobách a je to třeba vidět jako společné území rodinné terapie a skupinové nebo komunitní terapie případně výcviku.

Každé údobí má podle **Peppera** svou řídicí metaforu. V počátcích rodinné terapie byla řídicí metaforou kybernetická a systémová metafora, postupně se do popředí pozornosti znovu dostává metafora **hermeneutická**, ke které patří jak narativní, tak kulturní aspekty. Vyprávění příběhů a pojmání událostí a pořádání zkušenosti konstruováním příběhů jsou nosné pilíře soudobé terapeutické scény.

Parry mluví v souvislosti s terapií o klinické hermeneutice. Tím chce vyjádřit svébytnost terapeutické oblasti oproti filosofické hermeneutice, jak ji reprezentuje **Gadamer** a **Ricoeur**. Hermeneutický kruh, který má na mysli **Parry**, patří narativní podobě systemické terapie. Znamená, že **naše přesvědčení určují to, jak vidíme svět a čemu v něm přikládáme význam. Současně však to, jak chápeme svět, formuje nebo spolu s druhými lidmi spoluvytváří soustavy našich přesvědčení**. Pro **Andersonovou** znamená narativní metafora dvousměrný reflexivní diskurz. Na jedné straně slouží uspořádání našich zkušeností, vytváření příběhů, na druhé straně naopak slouží k porozumění našim zkušenostem a k jejich zařazení do příběhu.

Hermeneutický kruh je tedy pouze soudobá podoba zpětné vazby nebo **rekurzivity**, jak to už v době počátků rodinné terapie vyjádřil **Gregory Bateson** slovy: „Naše poznatky o te-

rapii mění naši terapii, což v důsledku mění naše znalosti o terapii".

Příspěvek odezněl při panelové diskusi, uspořádané Českou psychoanalytickou společností v Lékařském domě v Praze 13. 3. 2000. Autor, MUDr. J. Š., je přední český rodinný psychoterapeut. V číslech 1997/4 a 1998/1 vyšel na pokračování zásadní rozhovor s J. Špitzem, nazvaný „Nehodlám se zastávat slov, zastávám se jazyka - a vztahu“. J. Š. je představen rovněž v červeném čísle Psychologie dnes.

Gender (rod) a lidské identity

Šárka Gjuríčová

Obory humanitních a sociálních věd jako sexuologie, genetika, psychologie a sociologie mění dnes své dříve jasné hranice a potřebují naslouchat nejen sobě navzájem, ale také širšímu společenskému dění. Při tom nejen mohou rozšiřovat svá porozumění, ale mohou pozměňovat své přístupy.

Ve skutečnosti se taková výměna často neděje. Chci vyslovit uznání organizátorům za otevřenost, se kterou nabídli své setkání odlišným výkladům u nás málo zažitých pojmů rod/gender, a tím také odlišným jazykům. Očekávám, že s některými z výkladů, které uvedu, mnozí nebudou souhlasit. Obory, jak byly tradičně vymezeny, dnes každopádně překračujeme a mezioborovost vyžaduje nové pojmy. Gender je takovým novým pojmem, který může pomoci zkoumat jevy a procesy ve vědách o člověku odlišně. V psychologii problematizuje různá východiska, která jsme považovali za nepochybná. Problematické především samozřejmost mužsko-ženské duality. Chci pohovořit o pojetí gender ve vztahu k pojetí mužsko-ženské duality a ve vztahu k diskursivnímu pojetí. Chci poukázat na způsob, jak se tyto odlišné koncepce ovlivňují názory na tvorbu identity, včetně sexuální identity.

Rod/gender a jeho významy

Pojem gender/rod se v běžném smyslu týká vztahů psychologických, sociálních a kulturních charakteristik mužů a žen a způsobu, jak se promítají do širších společenských souvislostí. Přitom problematizuje řadu východisek, které jsme považovali za samozřejmé.

1. Pojem gender problematizuje názor, že biologické pohlaví je přirozeným základem normální maskulinity a femininity. Ženské tělo není samozřejmým základem maskulinity. Pohlaví ve smyslu kategorie bylo tradičně odůvodňováno biologicky. Podle Weendonové se používala zhruba tato argumentace: Můžeme přímo konstatovat, že existují biologické rozdíly mezi mužem a ženou. Protože existuje souvztažnost mezi biologickými znaky a mentálními resp. psychickým stavem, lze oprávněně soudit, že jde o kauzální vztah.

Tento kauzální vztah je třeba chápat tak, že existují biologické vztahy, které ovlivňují chování a psychiku. To je argumentace, která připisovala vlastně společensky danou definici přirozenosti a funkce ženskosti a mužskosti pevnému a neměnnému přírodnímu řádu, jehož východiskem je mužské nebo ženské tělo a to nezávisle na společenských a kulturních podmínkách (Weendon, 1990, in 1).

2. Pojem gender problematizuje také pojem mužské a ženské role. Pohlavní role, sex-roles, jasně ukazovaly na biologické konotace mužského a ženského chování a prožívání. Mužské role muže a ženské role ženy byly chápány jako komplementární, tedy vzájemně se doplňující a normativní. Kritika z okruhu feminismu poukazovala na to, že tyto role měly povahu ideální normy, společenského ideálu a že tyto sociální ideály nejsou v realitě života nijak zvlášť naplňované. Jana Juráňová, slovenská spisovatelka a filosofka, vtipně poznamenala, že role plnily funkci korsetu, do kterého se měl člověk vejít - bez ohledu na to, zda mu padl anebo ne.

3. V obecnější rovině nás pojem gender dostává nad rámec dualitního uvažování o mužích a ženách a o maskulinitě a femini-

nitě. Dualitní mužsko-ženský princip není popisem skutečnosti, i když tak bývá chápán. V důsledku dualitního vzorce myšlení se maskulinita a femininita považovaly za zásadně určené. Přesvědčení o tom, že muže či ženu lze nějakým zásadním způsobem chápat, tedy tradice esencialismu, bylo a je nejméně sto let normou lidské subjektivity.

Ženství a mužství jako dualitní vzorec

Dvojpoohlavní interpretační vzorec pro pochopení světa je natolik silně součástí naší kultury, že je považován za realitu. V psychologii má nejčastěji podobu mužského a ženského principu. Pro mnohé kolegy má tento vzorec sílu přesvědčení. Mnozí nepochybují, že mužský a ženský princip reálně existují. Vzorec žena a muž má i rovinu podvojných kulturních vzorců: příroda a společnost, noc a den, cit a rozum, bezpodmínečné přijímání a limity společnosti.

Co tedy dnes znamená normální maskulinita a femininita? Názory na to, co je mužné a nemužné, co je ženské a neženské nemají v historickém vývoji jednoznačný obsah.

Před sto lety panoval názor, že normální tj. heterosexuální žena odpovídá ženskému submisivnímu ideálu. Ženu „převrácenou“, tedy lesbičku bylo možno rozpoznat podle Havelocka Ellise takto: „energické pohyby, držení ramen, jasný způsob vyjadřování, modulace hlasu, mužská přímota a smysl pro čest a zejména její odvážný a neostýchavý vztah k mužům citlivému pozorovateli často napoví, že jde o psychickou abnormalitu. Pokud se týká zvyků, setkáváme se tu nejen s vyslovenou chutí kouřit cigarety, která je často neslučitelná s chováním dostatečně ženských žen, ale i nepochybnou tolerancí k doutníkům. Pozorovatelná je i neochota a nezřídká i nezručnost při pletení a při jiných domácích pracích, a naopak, nadání pro atletické sporty...“

Pokud by dnes přítomné ženy hodnotil Havelock Ellis svými kritérii, asi bychom očekávaly s napětím, kam nás zařadí, zda mezi pravé nebo převrácené. Definice normálního mužství a ženství je historicky situovaná, a tedy proměnlivá, i když si uchovává konstanty.

V současné době najdeme na odborné scéně argumentace pro a proti dualitnímu vzorci. Tyto argumentace mohou být svým obsahem z různých oborů - z genetiky, biologie nebo psychologie. Setkáváme se se silnými argumenty pro odlišná hlediska. Polemiky vyvolávají například poměrně vlivné sociobiologické teorie, které argumentují mužsko-ženskou polaritu genetickou pamětí.

Dualitní uvažování se projevuje také hledáním rozdílů mezi muži a ženami. Podle mne není příliš produktivní. Vždy zjišťujeme různé tělesné či mentální rozdíly, nezaznamenáváme je však jako neutrální hodnoty, zároveň je vykládáme, dáváme jim určitý význam. Jistě hraje i roli, co chce kdo argumentovat.

Vezměme například pojmy vrozený-získaný, ty byly obvykle chápány právě jako evidentní dualita. Dnes se ukazuje, že jasnou oddělovací linii už nedokážeme vést. Narozené dítě se už leccos před narozením naučilo.

Pokud hledáme, jak se osvobodit od jednoduchého dualitního uvažování, jak se dostat za zkoumání rozdílů mezi pohlavím nebo mužských a ženských rolí, oceníme pojem gender.

Rod v esencialistickém a diskursivním pojetí

Jak jsem uvedla, rod přináší zpochybnění a zproblematizování duality mužství a ženství. Rod bývá považován za (lidmi) tvořenou kategorii, která zpětně ovlivňuje lidské vztahy a chování. Dualita mužství a ženství je z tohoto hlediska vzorec, který je nějak ve společnosti vytvořený a nějak upevňovaný v jazyce.

Esencialistickým přístupům, které popisují mužství a ženství jako cosi mužům a ženám (přirozeně a samozřejmě) daného, a které považujeme zejména v psychologické a psychoanalytické oblasti za samozřejmé, chybí pochopení gender jako kvality, která je diskursivně, a tedy také mocensky utvářena.

Dostávám se tedy k pojetí rodu jako diskursu. Diskurs o rodu můžeme definovat jako soubor všech mluvených a psaných promluv ve společnosti. Tak patří do diskursu o rodu

jak odborné publikace, populární články, komentáře, výroky politiků, tak scénáře filmů, písničky a vtipy. Francouzský vědec Michal Foucault upozornil na vztah diskursů a vlivu či moci. V rámci celku společenského diskursu mají totiž různé promluvy či hlasy různý vliv.

Promluvy si trvale hledají svou pozici v poli vlivu čili mocenském poli. Pokud chápeme rod jako diskurs, nebudeme se zabývat například mužskými a ženskými vlastnostmi. Budeme si spíš všimnout toho, jak je chování zařazováno jako mužské či ženské v průběhu sociálních interakcí. (3) Budeme si všimnout, jak jsou muži a ženy reprezentováni v různých situacích. Budeme si všimnout i toho, jak jsou image žen a mužů představovány v médiích, v politice, ve školství, v rodině a jak jsou tyto reprezentace reprodukovány v běžném porozumění. Diskursy nejsou neutrální, mají různý vliv. Biologizující diskurs o ženství a ženském vývoji je vždy v našem světě považován za daný a tedy opravdovější.

Rodová identita

Z těchto hledisek se dostávám k pojmu rodová (genderová) identita. Identita nemá jednoznačný obsah, není jednoznačně definována. Je různě interpretována na pozadí esencialismu a v rámci diskursivního přístupu. Z hlediska esencialismu znamená identita „být něčím „ve skutečnosti“. Někdy se předpokládá, že skutečné já může být ukryté a je třeba je poznávat. Esencialismus si tedy všimá toho, jaká je osoba opravdu, kdežto diskursivní přístup si všimá spíš procesu, jak je identita utvářena a jak se proměňuje. Rodová identita je chápána jako cosi tvořeného, generovaného.

„Mužská a ženská identita bývá chápána jako přijetí a vtělení se do jakéhosi předpisu“, říká Ruth Ginsburg (5). Diskursivní pojetí nechápe ženství a mužství jako jakési archetypální matice, ale jako cosi stále proměnlivého. Na životy lidí mají vliv konkrétní životní podmínky stejně jako jejich hormony. Je třeba si uvědomit, že „diskursy v našem světě se historicky utvářely v rámci podmínek, v nichž se lišila mocenská situace mužů a žen. Ženy

byly vychovávány ve společnosti, kde zvnitřnily kulturně dané definice sebe sama.“ Žena dostává pocit „skutečné ženy“ díky tomu, že se přidržuje své role a získává společenskou akceptaci. Prává identita, mé vlastní já, je tedy určitým způsobem předem vytvořeno, protože nemůže být tvořeno mimo kulturu.

Diskurs o sexualitě

prochází rovněž proměnami. Freud odmítl pojetí sexualitu u jednotlivce jako instinktu, což bylo velmi revoluční. Sexualita je u Freuda vyjednávána ve vztahovém procesu s každým z rodičů. Gender a sexualita však nejsou pro něj odlišnými stránkami psychosociálního vývoje. Vývoj lidského subjektu a jeho sexualita jsou u Freuda kauzálně spojeny. Naopak v diskursivním pojetí je rod něčím, co vzniká u dítěte připsáním, askríbici dospělými nebo bývá přijato kulturně odpovídajícím a sociálně definovaným způsobem (1).

Sexuální minority a identity

Jak je vysvětlována v současných diskurzech minoritní sexuální orientace? Podoby odpovědi na tuto otázku se liší. Nejčastěji jsou menšinové, nemajoritní orientace považovány za nevyhnutelné směřování, které je zakódováno v prenatalním vývoji. Tato argumentace má své důsledky. K liberální tradici, která je u nás do značné míry přijímána, patří názor, že by nikdo neměl být odmítán či trestán za to, čemu se nemůže ubránit. Také argumentace sexuálních menšin u nás, především představitelů mužských homosexuálů má tento ráz. Avšak některé sexuální minority tuto nevyhnutelnost odmítají. Např. mnohé lesby si činí nárok na zodpovědnost za vlastní sexuální identitu. Jsou přesvědčeny, že si svou identitu samy svobodně zvolily (5). Nejde jen o zkušenosti z komunit, kde je oddělení pohlaví vynucené a vynucené může být i homosexuální chování. Také v některých sportovních komunitách se zdá být lesbická orientace častější.

Lidé s menšinovou sexuální orientací zřejmě nepředstavují homogenní skupiny. Setkáváme se s názorem, že ani není důvod předpokládat, že jsou homogenními skupinami, stejně jako

nejsou homogenní skupiny heterosexuálů. Osoby s minoritní sexuální orientací vytvářejí či vyjednáávají svou identitu a používají existující minoritní kulturní vzorce, které zvnitřňují.

Sexuální identity se netýkají jen sexuality, mají vždy širší existenciální rozměr. Proces tvorby identity se děje zatím ve světě, kde majoritní diskurs určuje mužství a ženství jako polaritu, které se neustále potvrzují a posilují v odlišnosti (6).

Víme i nevíme, že ženskost a mužskost mají různé podoby, že jsou tedy různé maskulinity a femininity. Jejich podoba se tvoří ve společenském dění a diskursu, který byl do historiky nedávné doby tvořen asymetricky. Část lidské zkušenosti, ženská zkušenost, nebyla až donedávna slyšitelně artikulována.

Žijeme ve světě, kde identita je dosud odvozována od pohlaví. Žijeme ve světě, kde biologický diskurs má velký vliv. Argumentace zjištěnou odlišností anebo dokonce jen biologické hypotézy jsou přijímány a uznávány jako kauzální příčiny.

Dnes přijímáme nebo se smiřujeme s tím, že svět netvoří heterosexuálové a odchylky či úchytky. Přijímáme, že všechno naše poznání - i poznání biologických příčin - obsahuje různou možnost interpretace.

Pojem identity se proměňuje. Vedle esencialistického chápání identity - pojetí, kde je mužská či ženská identita jasně definovaná - vzniká i diskursivní pojetí identity. Pociť sebe sama, naši identitu v tomto světě, lze vidět ve stálém vyjednávání s okolím, které se zároveň také proměňuje (1, 3, 5). Naše identita tedy nevyplývá z podoby našeho těla. Můžeme připustit, že také utváření identity je diskursivní povahy. Tvoří se, vyjednává se a to vždy v kontextu diskursů své doby.

Náš složitý svět je třeba popisovat a interpretovat různými způsoby a různými jazyky. Je však třeba připomínat, že jazyk, který užíváme, ovlivňuje naše zkoumání.

Pluralita diskursů už se děje. Diskursy, které byly od sebe oddělené, se setkávají, aniž by se musely mísit. V otázce identity je pojetí diskursivní identity a diskursivní pojetí pro mnohé z nás nezvyklé. Není třeba je integrovat, není

ani třeba souhlasit, je ale třeba mu dávat prostor a naslouchat. Tak se to děje právě zde a nyní.

LITERATURA:

1. Butler, Judith: Náhodnost základov: feminismus a problém „postmodernizmu“ (v: Aspekt 1/1998, 39-47)
2. Flaxová, J.: Feminismus a vztahy mezi pohlavími ve feministické filosofii (Feministický časopis, 1994/4)
3. Gjuricová, Š.: Konstrukce gender: Maskulinita a femininita z odlišných perspektiv (v: Společnost žen a mužů z aspektu gender, Open society fund 1998)
4. Gjuricová, Š.: Ženský vývoj a/nebo konstrukce ženství? (Kontext, 1999, v tisku)
4. Hypatia, 7, 1992, 4
5. Kicková, Z.: Subjekt v pohybu (Aspekt, 1998, 1, 64-75)

Praha, 23. února 2000. Příspěvek na X. sexuologické konferenci konané v Bohnicích 24.-25. února 2000.

Autorka je přední česká rodinná terapeutka, venující se psychoterapii, vzdělávání v rodinné terapii i teoretickému bádání. V Konfrontacích se představila např. statěmi o rodu a etniku (v č. 9/11), mužství a ženství (9/5/2), nebo o gender jako konstrukci (9/6/3).

Psychoterapie, psychoterapeutické poradenství a poradenství (hledání podobnosti)

Zbyněk Vybíral

Na některých odborných textech není nutné nic podstatného měnit ani po letech. Za jeden z takových zastaralých, žel těžko dnes dostupných textů pokládám stať Karla Kopřivy, publikovanou v prvním čísle Konfrontací v září 1990, stať sepsanou před deseti lety. Nesla název „Psychoterapeutické poradenství“ a začínala autorovým přiznáním, že svého času pro sebe psychoterapii a poradenství striktně odděloval. Pak však, inspirován manželi (terapeuty a zároveň poradci) Blanckovými a v Čechách povzbuzen Miko-

tou, objevil podobnosti. Dospěl k psychoterapeutickému poradenství. V něm se, píše Kopřiva, soustřeďuje

- a) na vnitřní život druhého člověka,
- b) na otázky, jimiž iniciuje vnitřní konflikt,
- c) na vlastní přemýšlení nahlas (o tom, co je jemu - poradci/psychoterapeutovi nejasné),
- d) na praktické rady, jichž se (přeci jen je poradcem) nevzdává.

Na tento text jsem si vzpomněl, když jsem si předsevzal, že budu hledat a pokusím se zformulovat podobnosti mezi prací poradce a prací psychoterapeuta.

Podobnost existenciální: podobnost ve vztahu mezi odborníkem v profesi a „tím druhým“

Poznámka: V terminologii svého příspěvku se vyhýbám několika označením. Nepoužívám slovo profesionál, které mi konotuje člověka zdatného a kompetentního - a nahrazuji ho výrazem „odborník v profesi“ (tento výraz mi zní neutrálněji: odborníkem se stane člověk na základě studia event. výcviku, ale lze být dobrým i špatným odborníkem ve své profesi).

Nepoužívám slovo klient, které odmítám již delší dobu, a to z řady důvodů, jež objasňuji jinde. Nahrazuji ho označením „ten druhý“. (Přičemž, uvědomuji si to, jsem se mohl uchýlit i k označení „ten první“. Přisouzená implicitní posloupnost „první“ - „druhý“ má ovšem korespondovat s faktem, že prvořadě se zamýšlím nad chováním odborníkovým).

Podobnost existenciálně fenomenologická (což je Laingem používaný termín) spočívá v tom, že odborník v profesi (OVP), ať psychoterapeut (dále: P-t) nebo poradce (dále: P-e), nevidí v tom druhém (dále TD) „věc“, nýbrž člověka.

Jak by však vůbec mohl vidět v někom živém „věc“, napadne nás. To zní přece bezmála absurdně. Až tak absurdní ovšem tato formulace není.

OVP vidí v TD „věc“, tedy jakési „to“, tedy reifikuje ho a depersonalizuje svůj vztah k němu, zbavuje ho čehosi lidského, autentického a je-

dinečného (čehosi, co zakládá jenom tento vztah, a žádný jiný), pokud

- vidí v TD „diagnózu“, „případ“, „klienta“, „problémovou osobu“, stěžovatele, kverulanta, potřízistu,
- organismus (platí nejspíš pro lékaře), výzkumný objekt (platí pro výzkumníka, vědce),
- respondenta (opět výzkumník - pro kterého bude TD zajímavý do statistického vzorku),
- pokud mu TD splývá natolik s rolí (chovance, vězně, zákazníka, pacienta), že role zastírá individualitu TD-ého.

Podle Lainga jde o teorie, které přeměňují lidi „na automaty nebo zvířata“. Tomuto postupu často říkáme „vědecký“, vidíme ho jako oprávněný, spojí nám čas, je podložen teoretickými klasifikacemi, hypotézami atd. atd. - a přitom lidi, kteří se sami „zakoušejí jako automaty, roboti, části strojů“ považujeme za duševně nemocné. Na jedné straně se dopouštíme téhož jako tito schizofrenií trpící jedinci, my však sebe a své postupování obhajujeme jako nejen zdravé, ale i jako nutné. My svým odlidštěným zacházením s lidmi chceme uzdravovat - nemocnými teoriemi chceme léčit! Jak Laing upozorňuje, tento depersonalizační přístup (on ho nazývá „technikou“) k lidem je obranou OVP: staví si barikádu vůči TD, který ho v podstatě obtěžuje. Staví si barikádu rovněž k vlastnímu prožívání - ke svému soucitu, empatii, autentičnosti.

Laing uvádí bizarní příklad muže, který se o manželce vyjadřoval jako „o tom“: „Potom se to začalo smát.“ Nejspíše nám to připadne hrozné. - Ale, zeptám se vás, nezachovali jsme se také my takto někdy k TD?

Odešel TD (obtěžný případ, nepohodlný klient, někdo, koho jsme se těžko zbavovali) a my si ulevíme: To zase bylo něco. To snad není možné! Mám já to zapotřebí? Označuje naše slovo „to“ jen situaci? Nejde přece jenom o trochu personifikované „to“?

Domnívám se, že v uvědomování si tohoto existenciálně fenomenologického rozměru vztahu, v jeho pěstování, v plnění úkolu: „nedopusťte, aby se pro mě pod tlakem rutiny, opakování, zpohodlnění, zefektivnění práce, otrlosti,

citového oploštění, profesního vyhoření stal TD jen škatulkou, kategorií, diagnózou, jedním z mé klientely“, že v plnění tohoto úkolu v podstatě není rozdílu mezi P-tem a P-em. Myslím, že je zcela v tradici rogersovského humanistického „přístupu zaměřeného na člověka“ postulovat, že jak P-ut, tak P-e nemá člověka „zvěčňovat“.

Jak napsal Laing, „naše pochopení druhého člověka závisí na naší ochotě využít všech svých možností v aktu chápání“. Na naší ochotě. A Laing rovněž napsal: „Chování pacienta je v určité míře funkcí chování psychiatra v tomto též behaviorálním poli.“ Změní-li OVP své chování, již tím změní chování TD-ého! Nebo jinak: tentýž TD se bude projevovat - mnohdy úplně - jinak u různých OVP-i. Neboť oni jsou jiní.

Existenciální očekávání opravdovosti (očekávání, že se k ní terapeut bude vztahovat jako k člověku) krásně popsala v autobiografickém vylíčení své vlastní hospitalizace se schizofrenií Joanne Greenbergová (Neslibovala jsem ti procházku růžovým sadem), vystupující ve své práci jako pacientka Debora. K Deboře přistoupí ošetřovatel Hobbs a vymění spolu pár slov.

„Rozumím,“ přikývl. Věděla, že nerozumí.

„Povězte mi, Deboro,“ požádala vážně - a Debora viděla v jeho očích naději - cosi, co souviselo s jeho úspěchem jako doktora - že by se mu mohlo podařit vymámit odpověď tam, kde by jiný neuspěl, „chtěl bych, abyste mi řekla... Proč...“

Ach, ta naděje! - netýkala se však jí, nýbrž její odpovědi; netýkala se pacientek, nýbrž jeho soukromého snu, že bude moci suše prohodit: „Ach, ano, to jsem zvládl.“

Greenbergová tu podává cenné svědectví, jež by mělo být v našich pracovních vyvěšením mementem o tom, že TD je schopen rychle rozpoznat, že komunikace ze strany OVP se týká jen jeho (pacientových) příznaků či dokonce odborníkovy naděje na jeho vlastní úspěch (dívka poznala, že odborník myslel víc sám na sebe než na ni a na druhé pacientky). OVP nemůže mluvit s „diagnostickou kategorií“, zařazeným „kusem“ či „případem“; musí mluvit s člověkem (Yalom, 1999).

V jiném svém textu, z něhož jsem také použil ukázkou komunikace mezi Deborou a Hobbem, cituji slova Bruchové:

Odborná hantýrka psychologů a lékařů ve vztahu k pacientovi funguje jako „zkreslující brýle: začátečník může špatně pochopit, co se s pacientem děje, a zaškatulkuje si ho podle nějaké předem dané představy o „psychodynamice“. Místo, aby sledoval, jak pacient jedná a co mu sděluje, a účastně reagoval, opatří ho nějakou odsuzující a zcela zneschopňující nálepkou - „pasivně agresivní“, „masochistický“, „nutkavý“, „latentně homosexuální“ a podobně. Čím méně je si terapeut jistý, tím spíše se ke stereotypním pojmům a prázdným frázím uchýlí“ (Bruchová 1997).

Nemocní bývají při kontaktu s psychologicky vzdělaným odborníkem v mnoha ohledech bystřejšími pozorovateli než jejich komunikační partner, jenž si už tolik „nedává pozor“. Greenbergová vyjadřuje v sebereflexích schizofrenní pacientky takové nuance jako: Pronikavě se na něj zahleděla, aby zjistila, zda se jí nepokouší obtížít povinnost být mu vděčná. *Pacientka bedlivě sleduje lékaře a odhaduje, zda lékař chce, aby mu byla vděčná!*

Je dobré si uvědomit, že adresát uhaduje často velmi minuciózní záměry produktora: pokouší se ho „prokouknout“, zjistit, o co mu jde, „co sleduje“ apod.

V tomto smyslu: jazykově / komunikačně / existenciálně / vztahově není rozdílu mezi prací (postojem, jednáním, uvažováním) P-uta a P-e. Tedy: onoho psychoterapeutického P-e.

Podobnost v připomínání si kontextu

První změna paradigmatu v přístupu k TD-ému souvisela s opuštěním monadického vidění problematiky pacienta (viz Watzlawick) a s rozšířením pohledu na dyadické zapříčinění a ovlivnění dyády, na dyadický kontext (Sullivan). Blanckovi tvrdí, že jestliže vývoj každého z nás probíhá v dyádách, pak je správné i tzv. patologii člověka vidět jako „patologii objektivních vztahů“. Další změnou paradigmatu bylo rozšíření z dyády na širší kontext: rodinný (Laing, Bateson), civilizační (Mitscherlich) a kontext jazykový (diskurzivní, narativní; kontext meta-rovin; Watzlawick, systemičtí autoři).

Ruku v ruce s tím, že OVP má být opravdový, má pomáhat kontextově.

Podobnost historická

Individuální psychotherapeutické poradenství, poradenské intervence a sezení s manželi a rodinami jsou pravděpodobně i dnes stejnou prací (aktivitou, OVP postupuje v zásadě stejně) jako individuální psychotherapie, psychotherapeutická sezení s manželi a rodinami. K pochopení dnešního rozštěpu těchto dvou pojmů je dobré si připomenout krátce historii. V roce 1942 vyšla Rogersova kniha „Poradenství a psychotherapie“, která - jak připomíná Yalom - ještě společně s knihou Rollo Maye (*The Art of Counseling*) sehrála význačnou roli při konstituování klinické psychologie. V Evropě mnohem dříve, ve 20. a počátkem 30. let ve Vídni, probíhal cestu psychologickému poradenství ve zdravotnictví lékař Alfred Adler. Kliničtí psychologové - dalo by se říci - vzešli z diagnostiků a poradců. V kompetici s psychiatry, v zápasu velmi tuhém, v němž šlo o kompetence, uznání, autonomii, zodpovědnost, museli se kliničtí psychologové - psychotherapeuti „vymezit“. Vymezení procedurou se stalo i certifikované odlišení se od svých předchůdců (např. manželských poradců). Jejich praktikování v neklinických oblastech (praktikování v podstatě téhož) začalo být psychologům ve zdravotnictví (pro uznání jejich psychotherapeutické práce) na obtíž. Nastal čas prohlásit, že psychotherapeutická práce ve zdravotnictví je něčím zdaleka a zásadně jiným než eventuální psychotherapie poradce. A nejlepší by bylo, kdyby poradce svou práci velkohubě za psychotherapii neoznačoval. Kdyby ji nazýval (stále mluvíme o v podstatě totéž) úplně jinak. Certifikační posedlost, kterou Rogers tak kriticky zhodnotil v roce 1972 (jeho kritická stať k tomuto „hledání rozdílů“ je zařazena do sborníku *Způsob bytí*), se šíří Amerikou od přelomu 40. a 50. let; u nás ne nepodobně propuká v 90. letech. Certifikační činnost a odlišování jedněch od druhých místy zcela překrývá fakt, že ve svých pracovních jak klinický psychotherapeut tak poradenský psychotherapeut (event. psychotherapeuticky pracující poradce) konají totéž. Každý v jiném rámci (institucionálním, v rámci jiné profese, často i v odlišném časovém zarámování), ale...

Rozdíl by se našly - kdo hledá, najde: Práce na tom, co se zdá důležité (problém je komu)

V poradenské situaci se běžně dostavuje moment, kdy P-e vyhodnotí za důležitý problém, který TD jako důležitý nevidí (nebo si jeho důležitost nepřipouští, event. ji popírá). P-e se v takové situaci zpravidla pokusí manévrovat s uvědomováním TD-ého tak, aby si TD závažnost takového problému uvědomil. Možná toto je moment, který odlišuje situaci poradenskou (situaci přece jen „rychlejší“, účelovou, často pohotovou a v čase jednorázovou) od psychotherapie. P-ut naopak nemá s TD-ým manévrovat, vnučovat mu své připisování důležitosti (a já dodávám: alespoň tomu tak je v teoretických spisech terapeutů).

Blanckovi to (v přiznané návaznosti na tezi Freuda z jeho „Analýzy konečné a nekonečné“) zformulovali takto: „Nemůžeme pokračovat v práci na problémech, které se zdají více důležité terapeutovi, nežli pacientovi.“

ODKAZY:

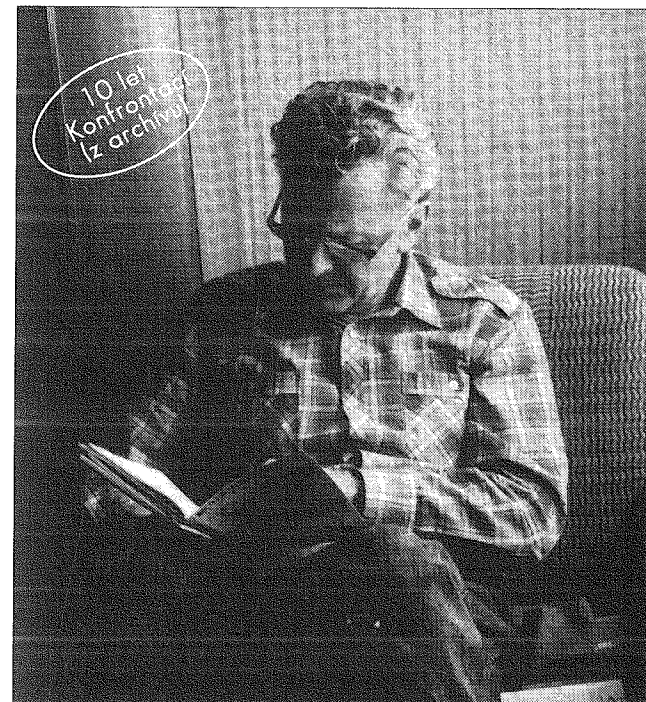
- Blanckovi, G. a R. (1992): *Ego-psychologie: teorie a praxe*, Psychoanalytické nakl., Praha
 Bručová, H. (1997): *Základy psychotherapie*, Triton, Praha
 Greenbergová, J. (1998): *Neslibovala jsem ti procházku růžovým sadem*, Triton, Praha
 Kopřiva, K. (1990): *Psychotherapeutické poradenství*, Konfrontace I, 1990, 1
 Laing, R. D. (2000): *Rozdělené self*, Psychoanalytické nakl., Praha
 Rogers, C. R. (1998): *Způsob bytí*, Portál, Praha
 Yalom, I. (1999): *Teorie a praxe skupinové psychotherapie*, Konfrontace, H. Králové

Zbyněk Vybrál

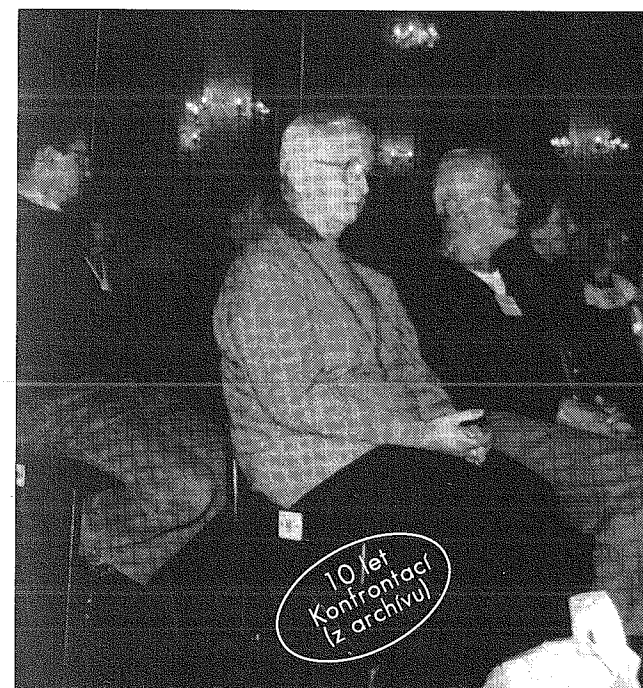

Zveřejněte vlastní praxi,
své názory a studie na

www.psychoterapie.cz

Stanislav Kratochvíl si v německém Lindau v dubnu 1992 čte v tehdy nejnovějším čísle časopisu *Konfrontace*. Zaujatě a soustředěn (tak, jak dělá ostatně všechno). Nejde tedy o žádnou pózu pro objektiv Tondy Šimka.

Nerozlučná dvojice, druhové životem i profesí: Arnoštka Mařová a Jaroslav Skála na československé psychotherapeutické konferenci v Trenčianských Teplicích na podzim roku 1997.

Foto A. Šimka

ZA HRANICEMI PSYCHOTERAPIE?

O potřebě ukotvení sociální práce

Michaela Límová

K této podobě mého textu přispěl úkol, který jsme jako Profesní komora sociálních pracovníků obdrželi: dát připomínky k materiálu skupiny expertů v sociální práci Rady Evropy. Připomínky jsme vznesli, avšak nad jejich odůvodněním jsem se zamýšlela dále. Materiál Rady Evropy, na jehož tvorbě se podíleli i sociální pracovníci z České republiky, označuje sociální práci za aplikovanou vědu. Toto zařazení ve mně vzbudilo údiv, neboť jsem se domnívala, že členové přípravné skupiny z Čech vyrůstají ze stejného teoretického podhoubí jako já. Tím spíše jsem se zamýšlela, co mohlo a může vést k tomu, že pro obor sociální práce potřebujeme takové určení. Pracovním vysvětlením, ke kterému jsem dospěla, bylo, že touto pohnutkou je snaha opatřit kredit pro sociální práci, úsilí učinit tento obor věrohodným a samozřejmým. Je však věda pro tento obor nejvýstižnějším označením? Potřebujeme zrovna kredit vědy, aby stoupla hodnota sociální práce? Samotná snaha o zvýšení vážnosti a vlivu sociální práce je samosebou legitimní a historie snah o zrovnoprávnění sociální práce s ostatními obory je jistě několik desetiletí dlouhá. (Možná někdo ze starších kolegů pamatuje dobu, kdy sociální práce byla uznávaným oborem a nemusela si pracně dobývat své místo na slunci.) Jistě většina sociálních pracovníků usiluje svou prací i další činností o totéž.

Označení sociální práce za vědu mi připomnělo dobu mého nástavbového studia v polovině 80. let (povětšinou velmi přínosného). Nejrozšířenější definice sociální práce zněla tehdy přibližně takto: „Sociální práce je hraniční obor, který v sobě spojuje znalosti psychologie, sociologie, práva atd. atd.“, přičemž následoval výčet oborů dle preferencí přednášejícího. Posлуhač měl nabyt přesvědčení,

že sociální práce je jakýsi výjimečný obor, který chytře bere z ostatních věd to nejlepší, co tyto zrodily a aplikuje to „v praxi“. Sociální práce byla tehdy proklamována jako „aplikovaná věda“.

Po krátké době v této „praxi“, tedy po nástupu na místo sociálního pracovníka, si mnoho z nás ozkusilo druhou, odvrácenou stranu této výhody hraničního oboru: nedostatek teorie, vhodné přímo pro sociální práci, chybějící metody, které by pomohly vyznat se v nezbytně se objevujících „těžších případech“, nedostatek argumentů při osvětlování obsahu profese kolegům jiných oborů, důvodů pro učinění rozhodnutí svým klientům. Právní předpisy byly důležitým, ale nikoli dostačujícím vodítkem pro práci sociálního pracovníka. Sociální pracovníci často nedokázali uspokojivě vysvětlit, v čem jejich práce spočívá, jaké používají metody, jaký teoretický koncept. Volání po alespoň rovnocenném postavení sociálního pracovníka s psychologem, lékařem atp., které se oborem nepřetržitě neslo, vyznívalo naprázdno. Nemohlo být řečí o tom, že by sociální práce byla jakýmsi exkluzivním klubem. Řada kolegů tuto situaci řešila tím, že se „vyučila“ některému z psychologických přístupů, čímž působila často jako „téměř psycholog“. Postupem času jsem nabývala dojmu, že pokud sociální pracovníci nebudou mít svoji vlastní konzistentní teorii (a ovšem profesionálně prováděnou praxi), nemohou pomýšlet na rovnocenné postavení mezi svými kolegy příbuzných oborů. (Tyto příběhy však nepatří jen historii, kupř. v prosazovaném pojmu socioterapie vidím tytéž snahy; přitom jedinou definicí, která mě přitom napadá, je „terapie prováděná sociálním pracovníkem“.)

Koncept aplikované vědy se tedy neosvědčil. Navíc se různily názory na to, kterou to vědu sociální práce aplikuje, nebo zda je jich dokonce více a tedy které z nich. Dále nebylo určeno, jaké metody jsou při této „aplikaci“ používány, jak vědu či vědy sociální práce do své praxe přenáší.

Co víme o hranicích vědy? Možná se jen domníváme, že jsou relativně pevně vytyčeny. S pojmem věda si vlastně půjčujeme jen kredit, který vědy mají. (Mají?) A myslíme přitom vědu v moderním slova smyslu, či tu, která byla

od základu překopána postmoderními teoriemi? Obávám se, že autoři mínili vědu ve smyslu moderním, ve smyslu přírodních věd, které rozvíjejí „...empirické teorie empirického. Vytvářejí modely, které mají plnit dva úkoly: Mají co možná nejjednodušeji vysvětlovat pozorování v určité oblasti a umožňovat v rámci této oblasti prognózy“ (Anzenbacher, 1990).

Ani nyní, když si vezmu na pomoc Websterův encyklopedický slovník, nemohu s označením vědy pro sociální práci souhlasit. Domnívám se, že sociální práce nemá atributy vědy, jako je konzistence; jednotná, obecně přijatá definice, systematicky uspořádané údaje o určitém předmětu, který jako věda zkoumá. Tj. nelze říci, že sociální práce je věda o... jako sociologie je věda o původu, rozvoji, lidské společnosti atp. Zdá se mi, že není o této disciplíně možné říci, že by byla uspořádanými znalostmi fyzického či materiálního světa danými soustavným studiem, atp. Podle Encyklopedického slovníku (1993) je věda druh systematického poznání, odlišeného již v antice od všeobecné filozofie a systematizovaný počátkem novověku, kdy se zformovaly jednotlivé disciplíny obvykle s konkrétní originální metodologií a předmětem.

Není, myslím, sporu o tom, že při své práci uplatňuje sociální pracovník mnoho poznatků jiných oborů, tedy i jiných věd. Rovněž poznatky, které praxe sociální práce přináší, může použít některá z věd. Toto samotné však podle mého názoru nestačí k tomu, aby byla sociální práce považována za aplikovanou vědu. Čím tedy sociální práce je, ne-li aplikovanou vědou? Domnívám se, že vlastním rysem této disciplíny je její široký záběr a těžko ohraničitelné působení. Tím se sice obor často pyšní, ale možná je ona neohraničenost příčinou neklidu a nejistoty některých kolegů. Připomenu dnes již legendární bonmot: „Co děláte? Sociální práci. A ona existuje nějaká asociální práce?“ Dokonce se objevil názor, že ostatní pomáhající profese jsou vlastně jakýmsi druhem sociální práce. Myslím, že tento výrok není až tak absurdní, uvážíme-li, že i nad pražskými Poradnami pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy se dnes klene Městské centrum sociálních služeb. Je ovšem pochopitelné, že někteří sociální

pracovníci se necítí pohodlně v této výjimečné pozici a nevnímají výhody a výzvy tohoto stavu.

Ve své snaze rovnat se ostatním pomáhajícím profesionálům však sociální pracovník svoje hranice hledat chce. Veronica Coulshed (1991) poznamenává: „Teorie plní funkci vytyčování hranic...; mít soubor uznávaných teorií praxe pomáhá (novicům) v sociální práci zvnitřnit základní profesionální vědomosti a hodnoty, pomocí kterých mohou vysvětlit sobě samým i druhým, co dělají a proč.“

Může být sociální práce filozofií? Sociální pracovníci při výkonu své profese řeší otázky, které jsou za filozofické považovány: Jaká je moje pozice, místo ve světě (klienta, instituce), kam jdu, proč toto dělám právě tak a ne jinak? Jsem svobodný a odpovědný za to, co dělám? Co je spravedlnost? Wittgenstein říká: „Cítíme, že i když máme odpověď na všechny možné vědecké otázky, vůbec ještě nedošlo na naše životní problémy“ (Tractatus in Anzenbacher, 1990). A není sociální práce trochu kouzlením (kniha Stevena de Shazera *Words Were Originally Magic*) nebo uměním? Coulshed mluví o umění v souvislosti s vedením rozhovoru a vyhodnocováním informací od klienta a Ivan Úleha napsal učebnici *Umění pomáhat*.

Tímto textem jsem chtěla upozornit na to, že neobratným definováním a přejímáním nepřiliš odpovídajících teorií můžeme nejen zbytečně okleštit obor sociální práce, ale zároveň vytvářet teoretické klima, v jehož hranicích nakonec nebude možné učinit významnější změny v přežívajícím pojetí sociální práce a sociální politiky. Jsem přesvědčena, že současné postavení sociální práce mezi ostatními pomáhajícími profesemi je přes všechny těžkosti růstu výhodné. Sociální pracovníci mají exkluzivní příležitost pro tvoření definice, teorie a metod své práce, které budou lépe odpovídat dosažitému stupni poznání a světům, ve kterých se se svými klienty pohybují. Pojďme se učit profitovat z univerzality sociální práce a cítit se v ní pohodlně. Pojďme hledat užitečné teorie a vytvářet pracovní definice. Pojďme čist, disciplinovaně přemýšlet, diskutovat a psát.

Mgr. Michaela Límová je sociální pracovníce, členka Profesní komory sociálních pracovníků

KONFRONTACE slaví 10 let existence
(září 1990 - září 2000)
40 čísel

Přijďte na dvoudenní sympóziu, pořádané k deseti letům vydávání KONFRONTACÍ

Koná se ve dnech 30. a 31. 8. 2000

Název sympózia: Konfrontace psychoterapie s přemítáním (i) o něčem jiném.

Místo konání: **Chata Kristýna, Jedlová v Orlických horách - 1,5 km od Deštného**
(doplňný program zašleme všem přihlášeným).

Zahájení: 30. 8. v 10.00 (happening): 10 větami po 10 letech

Odborný program:

Středa 30. 8. od 15.00

PhDr. Zbyněk Vybíral - Psychoterapeutem, spisovatelem, kritikem nebo bláznem?

PhDr. Antonín Šimek - Komunity, skupiny, výcviky: psychoterapie?

PhDr. Dana Dobiášová - Je socioterapie z nouze ctností?

Doc. PhDr. Alena Plháková, CSc. - Snové symboly

Po každém příspěvku dostatečný prostor pro diskusi.

Středa 30. 8. od 20.00

„Konfrontace v dalším desetiletí“

Večerní debatování: neformální redakční rada v kruhovém uspořádání otevřená názorům „zvenčí“

Čtvrtek 31. 8. od 9.00

PhDr. Zbyněk Vybíral - Antipsychoterapie

PhDr. Zdeněk Rieger - Čemu nerozumím... (Přemítání na dané téma)

MUDr. Vladislav Chvála - téma vyhrazeno

Prostor pro diskusi a event. další vystoupení.

Vzhledem k tomu, že na chatě Kristýna v Jedlové je limitovaná kapacita ubytování (velmi levného) přihlašte se, prosím, bezodkladně na adresu Konfrontací (lze i telefonicky i e-mailem).

Po naplnění ubytovací kapacity si bude muset zájemce hledat nocleh sám (možnosti v Deštném).

PSYCHOTERAPIE A TEOLOGIE

Zločin, vina a terapie

Prokop Remeš

Patrik s diagnózou heroinové závislosti navštívil terapeuta po roce abstinence. Stěžoval si na pocity viny, které ho trápily od doby, co začal abstinovat. Asi před třemi lety zabil člověka. Šlo o narkomana, kterého ubila parta skinů baseballovými pátkami. Patrik byl svědkem jejich řádění a přidal se k nim ze strachu o svůj život. Nikdy neměl odvahu podat oznámení na policii. Byl přesvědčen, že by byl zlikvidován. Při návštěvě měl deprese, trpěl nespavostí, před očima se mu stále vracel obraz mrtvého člověka. Chtěl zapomenout, uvažoval i o sebevraždě...

Pracovat s pocity viny není snadné, tím méně, pokud za těmito pocity stojí reálná vina. Známy je názor Freudův, podle něhož pocity viny nejsou ničím jiným než výsledkem sociálního tlaku, který vzniká v dětských myslích, když rodiče kárají své děti a ty se bojí, že ztratí jejich lásku. Méně známý je názor I. D. Yaloma, podle kterého je vina pocitem, který vzniká v lidské mysli, když jeden člověk ublíží druhému člověku. Samozřejmě dnes nikdo nepopírá fungování obou těchto mechanismů. Ale jaké to má dopady na terapeutickou praxi? Jak pomoci člověku, který se kdysi reálně provinil a nyní je tížen zničujícími výčitkami svědomí a znovu a znovu navštěvován přízraky svých činů?

Cizoložná žena

Neznám lepší poučení o všech těchto věcech než Ježíšův příběh z osmé kapitoly Janova evangelia. Je to vyprávění o ženě, která byla přistižena při cizoložství a předvedena před Ježíše (srov. Jan 8,3-11). Připomeňme si to: Před Ježíšem stojí žena usvědčená z cizoložství a naproti ní stojí zákoníci a farizeové. Obviňují ji ze zločinu, za který jí hrozí trest smrti, ale oni chtějí, aby ji odsoudil sám Ježíš. Situace je pro Ježíše svízelná. Kdyby ženu od-

mítl odsoudit, provinil by se proti zákonu Izraele a farizeové by získali možnost obvinít i jeho.

Ježíšova odpověď však působí nečekanou proměnou náhledu. Ve chvíli, kdy farizeové planou proti nevěrné ženě spravedlivým hněvem a žádají její ukamenování, Ježíš činí stříh a dožaduje na místo hlavního aktéra každého z nich. Říká: „Kdo z vás je bez hříchu, první hod' na ni kamenem!“. Máme-li aspoň trochu citu pro spravedlnost, chápeme, že v tu chvíli farizeové nemohli jinak, než - jak říká Bible - vytráčet se jeden po druhém, až Ježíš zůstal sám s tou ženou. Ale pozor, všimněme si: Ježíš neprohlašil, že k žádnému přestoupení zákona nedošlo. Pouze odmítl pronést výrok o odsouzení. K ženě, která byla chycena při činu a usvědčena z viny, pronesl slova odpuštění: „Nikdo tě neodsoudil? Ani já tě neodsuzuji. Jdi a už nehřeš.“

Můžeme to vidět i z jiné strany: Nabízet pouze milosrdenství je, jako bychom odtrhli půlku biblického poselství. Milosrdenství je pro toho, kdo se chvěje pod tíhou své viny. Co se týče žalobců, ti mohou najít milosrdenství pouze tehdy, když sami v sobě objeví hrůzu svých vin. Ježíš s farizeji nepolemizuje, neútočí na ně, nepoukazuje na jejich chyby a pokrytectví. Vede je pouze k hlubšímu poznání sebe sama. Ukazuje, že nevědomá vina nasazuje pokřivené brýle, bývá příčinou mnoha obviňujících projekcí, stojí u zrodu mnoha nepřátelství a válek, a často může být zdrojem úzkostí, depresí, neurotických potíží i vnější agresivity.

Základní strategie

Zde se na chvíli zastavme. Shrňme-li si to, můžeme říci, že Ježíšovo jednání v Janově evangeliu vykazuje tři základní „terapeutické“ rysy: a) Ježíš nikoho neodsuzuje, b) ozřejmuje vinu, která byla potlačena, a c) smazává vinu, která je vědomá.

a) Ježíš nikoho neodsuzuje: To se zdá být samozřejmé. Předností psychoterapie je nepřítomnost kritiky a absolutní přijímání klienta. Ale není to tak jednoduché... povahu posudku má každý objektivní názor, nejen morální, ale

i psychologický. I to je pohled na člověka, který potvrzuje nadřazenost posuzovatele nad druhým člověkem. Každý si připadá silnější, když dokáže, že pravdu má on a ne ta druhá strana. Uvažme, jak si vybíráme své kolegy, jimž se chceme svěřit se svými osobními problémy. Zvažujeme nejen jejich odborné, ale i lidské vlastnosti. Zvažujeme, zda nebudeme posuzováni a odsuzováni, zda neztratíme autoritu, zda se nám za našimi zády nebude nikdo smát. Nebereme to jako samozřejmost. A i když jde možná o naše obviňující projekce, popravdě řečeno - tím hůř.

b) Ozřejmuje vinu, která byla potlačena: Je jasné, že názory našeho okolí jsou od nejtěššího dětství zdrojem nescísných pocitů viny. Nesouhlasné mlčení nebo výsměšný pohled vede u dětí často k sebeobviněním. Smrt v rodině se často usazuje jako myšlenka, že dítě je vinno smrtí otce, bratra nebo sestry a jejich smrt je trestem za jeho neposlušnost. Děti z rozbitých rodin se často cítí vinny za své postavení, neboť vnímají pohrdání okolí, a dítě, jehož rodiče se hádají, pláče do polštáře, protože svoji bezmocnost dát rodiče dohromady cítí jako svou vinu. A je zde celá oblast provinění vzniklých v dospělosti: Neschopnost zabezpečit rodinu pro ztrátu zaměstnání, rozbití manželství v důsledku extramatrimonálního vztahu, závislost na alkoholu, autonehoda spojená se zabitím, deviantní sexuální chování, zničení počínajícího života interrupcí atd. Psychoanalyticky přirovnávají lidskou mysl k ledovci, kde větší část je ponořena a skryta pod prahem vědomí. Osobnost ukazuje obohacenu o rozměr nevědomí, ale tím rozšiřují i naše poznání viny. Neboť právě pocity viny, jejichž příčinu neznáme, mohou být spouštěčem scénářových mechanismů, které - pokud nejsou odhaleny a zpracovány - mohou být zdrojem hlubokých a těžkých emočních poruch i patologií mezilidských vztahů.

c) Smazává vinu, která byla vědomá: Oproti Ježíšovi zde psychoterapie často tápe. Co dělat s lidmi, kteří nevěří v Boha a nevěří v možnost odpuštění vin? Rady typu „Musíte odpuštění sám sobě“ se často míjejí účinkem, protože kromě výzev k „soucinnému naslouchání

obavám svého srdce a vyléčení emocionálních zranění tím, že se spojíme se svým Já a potvrdíme svoji elementární nevinu“ (R. Casarjianová) těžko následuje jasnější poučení, co dělat, abychom si činy, kterými jsme ublížili jiné osobě, mohli odpuštění; bez potlačování do nevědomí, bez vytěšňování do temných zákoutí své duše, bez projekcí do druhých lidí.

První terapeutický krok

Předpokladem každé terapie je rozlišení skutečných provinění od falešných pocitů, za nimiž se ukrývá pouhý neurotický mechanismus. Tento proces lze popsat rozličnými způsoby. Podle transakční analýzy například je třeba se v procesu zpracování pocitů viny zaměřit na podporu vnitřního Dospělého. Tedy té složky osobnosti (ego-stavu), která přijímá a hodnotí informace podle racionálního kalkulu. Funkcí Dospělého je chránit niterné Dítě (tedy tu část osobnosti, která skládá prožitky viny) před nesmyslným láteřením vnitřního Rodiče (který zase prožitky viny vyvolává). Jednoduše řečeno - rozum (potažmo Dospělý) má za úkol rozhodnout, která z rodičovských rozhodnutí obstojí v racionálním diskurzu a která nikoliv. Tedy: která jsou objektivně platná i v dospělosti a která jsou jen prázdným strašákem a je nejlépe se jich zbavit.

To zní optimisticky, ale mnozí psychologové především hlubinného zaměření jsou v tomto ohledu skeptici. Trvají na tom, že v oblasti hodnot nelze využít racionálního zkoumání. Podle nich se hodnoty nacházejí v oblasti domněnek a iracionálních příkazů superega. Tu se ale projevuje etický optimismus transakční analýzy. Známkou dospělosti není to, co se v etice hlásá, ale jakým způsobem se k jejím závěrům dochází. Všechny morální normy musejí vyplynout z rozumových a logicky obhajitelných diskurzů. Což je přesně to, co říká i moderní etika: Pro rozvoj osobnosti není důležitý konkrétní obsah dané normy, ale její dospělá struktura, tedy racionální integrace do osobnosti a světového názoru člověka (J. Habermas).

To se zdá být jasné. Hlavním problémem psychoterapie není odlišení pocitů viny od skutečné viny. Hlavní problém psychoterapie zní:

Co máme dělat se skutečnou vinou? Minulost nelze odestát a žitý čas nelze vrátit zpět. Mrtvé dítě se nenarodí, bolest způsobená ranami zůstává, sexuální nneužitím působí v duši dítěte nesmazatelné stopy. Čas nelze zvrátit, žádný trest, oběť ani odpuštění nemůže zahladit zločiny vojáků ve Rwandě, Jugoslávii, Čečensku. Má tedy smysl se kvůli těmto činům trápit? Není svědomí jen zbytečným appendixem pragmatického fungování lidské mysli?

Vina a diskontinuita

Vraťme se ještě jednou k Ježíšovu setkání s cizoložnou ženou. Jakým způsobem snímá Ježíš její provinění? - Říká jí: „Jdi a už nehřeš“. To může vypadat jako plané moralizování, ale věc je ve skutečnosti složitější. I když je to naprosto nelogické, v lidském srdci je zakódováno: Za všechno se musí platit. Abychom smazali minulost, musíme ji odčinit. V tom tkví význam všech rituálů a obětí ve všech náboženstvích světa. Rozsudky lidských soudů jsou záležitostí čisté konvence, ale podíváme-li se na věc blíže, zjistíme, že na hlubší rovině jde o víc než o pouhé potrestání a nastolení opětovné rovnosti mezi viníkem a obětí. Na hlubší rovině jde o požadavek zásadní proměny člověka, o diskontinuitu mezi zločincem a kajícím, o redefinování člověka jako „nového“ jedince.

Podle Maxe Schelera, zakladatele axiologie - filozofické vědy o hodnotách, zahrnuje vina a odpuštění dva protikladné dynamismy: Trest, tedy odčinění zlých skutků skutky dobrými, a promlčení, tedy proměnu viníka (= zlého člověka) v člověka nového (= dobrého člověka). Tato proměna není záležitostí vnějšího fungování, ale lidské identity. Bylo by absurdní trestat člověka za to, že před třiceti lety ve škole rozbil hlavu spolužákovi a tehdy se trestu vyhnul. Ale proč by to mělo být absurdní? Protože ... ten člověk se změnil. Ad infinitum - je to někdo „jiný“.

Bible v této souvislosti hovoří o „znovuzrození“, o svlečení člověka, který je propadlý hříchu, a oblečení nového člověka, který náleží Bohu. Tento zásadní obrat, který problematizuje identitu lidského Já, nazývá řeckým

termínem *metanoia*, obrácení. Říká prostě: V moci člověka není dosáhnout „smazání“ skutků, které se staly, ale je v jeho moci - stát se někým „jiným“.

Fyzicky je to jasné. Jedinou šancí, jak se distancovat od nezvratitelných provinění minulosti, je stát se novým člověkem; zde-a-nyní odlišným od člověka, který se tam-a-tehdy provinil. Jak se to však týká naší psychiky? Tělo se mění neustále, jak ale můžeme dojít proměny své duše? Jsou zde tisíce vlastností, vzpomínek, charakteristik a algoritmů, které určují naši osobnost a identitu. Která z nich je tou určující podmiňující proměnou člověka, aby se stal novým jedincem a nebyl již tím, který se kdysi provinil?

Rizikové oblasti naší duše

Existuje celá řada technik, které lze používat v práci s klienty zasaženými příznaky svých vin. V Bibli je ale ještě jeden příběh, který nás může v mnohém inspirovat. Je to příběh o králi Herodovi, který vzplanul vášní k Herodiadě, manželce svého bratra Filipa (srov Marek 6,17 - 28). Herodes, praví se tu, si nad svým vztahem k Herodiadě příliš hlavu nelámá. Svému bratru manželku vzal, sám se s ní oženil, a až teprve když vystoupil prorok Jan Křtítel a začal prohlašovat, že čin, který provedl Herodes, je proti Božímu zákonu, skončilo to střetem. Král dal Jana zatknout a vsadit v pouťech do žaláře.

Největší nenávisť vůči Janovi pocítovala ovšem Herodias. Sama nic nezmohla, protože král se Jana bál a chránil ho. Ale vhodná chvíle nastala, když Herodes uspořádal v pevnosti Machairús hostinu pro své dvořany. Salomé, Herodiadina krásná dcera, tančila před králem a tak se mu zalíbila, že král jí slíbil splnit každé její přání. Zaskočená Salomé vyšla z hodovní síně a zeptala se své matky: „Oč mám požádat?“ A ta jí odpověděla: „Žádej o hlavu Jana Křtitele“. Dcera spěchala dovnitř a přednesla králi svou žádost: „Chci, abys mi dal ihned na míse hlavu Jana Křtitele“. Bible říká, že Herodes byl z přání své dcery velmi zarmoucen, ale pro přísahu, kterou učinil před spolustolovníky, nechtěl splnění slibu odmítnout.

Nakonec tedy souhlasil, poslal kata a ten sfal Jana v žaláři...

První poznání z tohoto příběhu zní: Každý z aktérů se nějakým způsobem podílí na Janově smrti. A druhé poznání říká: Za každým z aktérů můžeme vidět obraz některé z našich vln - obraz *chtivého srdce* za postavou královny Herodias, obraz *zbabělosti* za postavou krále Heroda, obraz *nezodpovědnosti* (ať si pod tím představujeme nedbalost nebo spíše nevědomost) představovaný princeznou Salomé, a konečně obraz *slepé poslušnosti* (poslušnosti králi, společenské roli atd.), jak ji vidíme v osobě králova kata.

Třetí poznání z příběhu je však nejzávažnější a týká se odpovědi na otázku: Jakou míru viny jednotlivé postavy nesou? Jaká je závažnost jejich provinění?

Ukazuje se, že z hlediska terapeutické pomoci jsou nejcennější „osvobozující“ výroky. Tedy ty výroky, v nichž se popírá odpovědnost jednotlivých osob. Např.: „*Kat nemá žádnou vinu, protože být katem je zaměstnání*“, nebo „*Herodes nemohl jednat jinak, protože král musí plnit své slovo*“, případně „*Salomé za nic nemohla, protože byla zmanipulovaná svojí matkou*“. A tak dále, až třeba po ... „*za všechno si může Jan Křtitel sám*“. Samozřejmě, zde nejde o logiku, ale o projekce našich rizikových oblastí. Tyto odpovědi poukazují na ta slepá místa našich motivací, v nichž máme

(= my, respektive naši klienti) tendence potlačovat hlas svého autentického svědomí. I. D. Yalom říká, že člověk zatížený vinou se musí „reparovat“; příběh o princezně Salomé nám může ukázat, na které oblasti života se při tom soustředí.

Je třeba však mít stále na paměti: Když terapie pracuje s vinou, není to kvůli skutkům, které se udály v minulosti, ale kvůli skutkům, které se budou dít v budoucnosti. Aby mohl měnit svoji minulost, musí člověk změnit svoji přítomnost. Pokání není žádné sebetřýznění, znamená proměnu sebe sama. Smazání viny v minulosti lze dojít teprve tehdy, když člověk to chování, které ho k jeho vinám dovedlo, „reparuje“ vzhledem ke své budoucnosti.

LITERATURA:

- Anzenbacher, A.: Úvod do etiky, Zvon, Praha 1994
 Buber, M.: Vina a pocit viny, in Bolest a naděje - deset esejů o osobním zrání, Vyšehrad, Praha 1992
 Fromm, E.: Člověk a psychoanalýza, Aurora, Praha 1997
 Harris, T.: Já jsem OK, ty jsi OK, Pragma, Praha 1997
 Tournier, P.: Vina, Návrat domů, Praha 1995
 Yalom, I. D.: Existential psychotherapy, Harper Collins, USA 1980

Autor je lékař, absolvent Katolické teologické fakulty UK, je zakládajícím členem Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů. Pracuje jako psychiatr v Psychiatrické léčebně v Praze-Bohnicích v oblasti terapie pacientů s látkovými závislostmi.

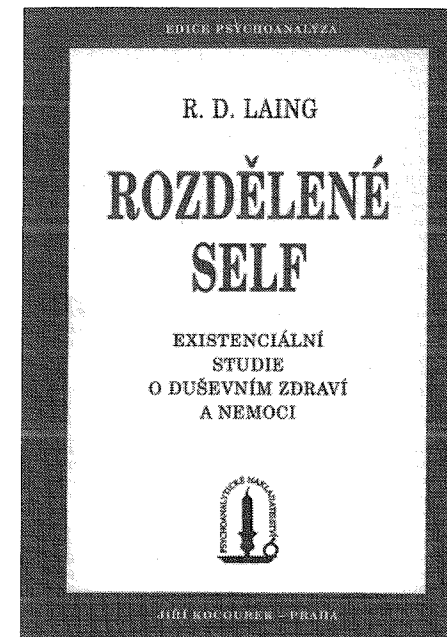

ATELIER SATITERAPIE

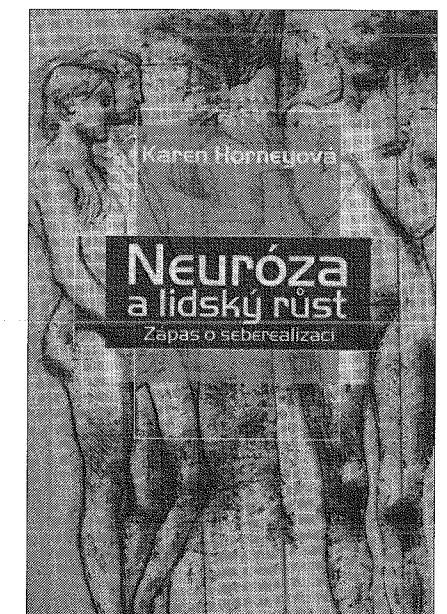
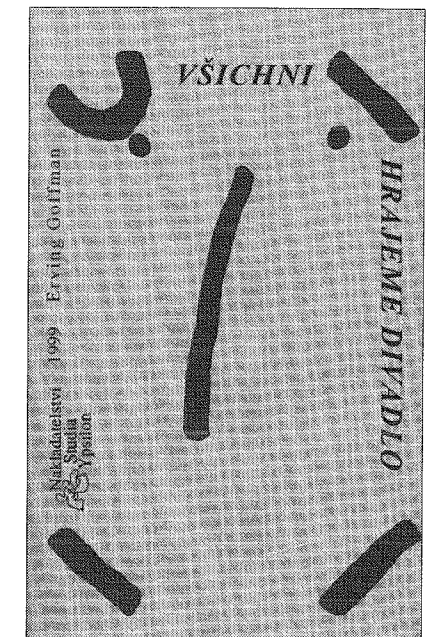
nabízí v roce 2000 kurz:

Název: Úvod do satiterapie
 Satiterapie je léčba všímavostí, která vychází z tělesně prožívané skutečnosti. Používá konkretizace prožitku technikami psychodramatu, práce s výtvarnými médii, pohybovým vyjadřováním ap. Schopnost nezaujatě a přitom plně prožívat vlastní city, nálady a hnutí myslí je základním předpokladem terapeutova empatického porozumění a analýzy procesu, probíhajícího v osobnosti pacienta. To umožňuje psychické procesy měnit a usměrňovat, jakož i kultivovat adaptivní dovednosti ve zvládnání problému pacientem samotným.
 (Kurz obsahuje 45 hodin výcviku a 15 hodin výuky)
 Lektori: Mgr. Ing. Karel Hájek, Mgr. Veronika Nevolová, MUDr. Helena Turková, Mgr. Martin Prodej
 Doba: 9. 9. 2000 (18.30 hod.) - 15. 9. 2000 (11.00 hod.) Uzávěrka: 18. 8. 2000 Kursovné: 3.000,- Kč
 Místo konání všech kurzů: Městečko Trnávka - Ludvíkov.

Kurzovné poukažte bankovním převodem nebo poštovní poukázkou typu A na č. účtu: 274370440247/0100, jako variabilní symbol uveďte své rodné číslo. Písemnou přihlášku zašlete na adresu: Veronika Nevolová, Atelier satiterapie, Španielova 1316, 163 00 Praha 6, Řepy II., tel. (02)3024185 po 17:00
 Další informace na adrese: <http://dec52.f11.cuni.cz/~khajek/sati> nebo <http://co.je.to/sati>

Čtyři klasické práce 20. století ve 4 nakladatelstvích: Laingovo slavné *The Divided Self* z roku 1960 vyšlo v Psychoanalytickém nakladatelství / Goffmanovu zásadní práci *The Presentation of Self in Everyday Life* z roku 1959 vydalo Nakl. Studia Ypsilon / Nedávný protipsychologický bestseller, který „zahýbal“ Spojenými státy, Hillmanův *The Soul's Code* z roku 1996 vychází v Portálu / Mapování psychoanalýzy pokračuje: práce Horneyové z roku 1950 v Tritonu

Z HISTORIE

Vizionářství a vize
Mikuláše Drábíka

Libor Bernát

Mikuláš Drábík (Drábík, Drabicius) nazývaný též Strážnický se narodil 2. prosince 1588 ve Strážnici. Jeho otec Jan byl kožešníkem, strážnickým měšťanem a dokonce i rychtářem. Matka Anna Morouzká, zvn. Kuna, pocházela také z bohaté rodiny. Rodina patřila ve Strážnici k horním vrstvám. Nejsou zprávy, že by měl sourozence. Mikuláš se o svých rodičích vyjadřoval i v pozdější době vždy s úctou a nejsou informace o konfliktech mezi nimi.

Po studiu na bratrských školách se stal v roce 1616 knězem Jednoty bratrské. Působil na několika místech na Moravě. Oženil se s majetnou Zuzanou Holilovou, dcerou již zesnulého valašskomeziříčského měšťana. Narodilo se jim několik dětí. Po vydání Obnoveného zřízení zemského, které začalo platit pro Moravu v roce 1628, byl nucen opustit Moravu a zanechat zde i majetek. Odešel s rodinou do Püchova a o dva roky později do Lednice.

Drábík se nedokázal lehce adaptovat na nové podmínky v Uhersku a vedlo to k frustraci jeho rodiny a jeho samotného. Se situací, která ohrožovala jeho rovnováhu se ale po truchlení a možná i melancholii, dokázal vyrovnat. Apatie, depresivní sklony byly Drábíkovy cizí. Když to shrneme, u Drábíka absentovaly, nebo byly na nízké úrovni pudy: fyziologické (hlad), potřeby bezpečí, jistoty a ochrany (postavení bratří nebylo stoprocentně jisté - vždyť dokonce uvažovali i o přestěhování do Polska), pocity uznání a úcty. Z kazatele významného sboru se stává jedním z mnoha kazatelů, chybí mu potřeba uznání, seberealizace a tu doplňuje potřeba dalšího poznání.

V stadiu integrity (egal) došlo k popřetrhání množství pout Drábíka. Proti zoufalství nastal obrat uspořádaného Drábíka, který vycházel

se sborem a svým okolím. Po tomto aktu se intenzivněji věnuje obchodnické činnosti a nachází hlubší zálibu v alkoholu, dokonce v kořalce - což je obrovský protiklad k učení a životu Jednoty bratrské. Po útěku ze Strážnice v roce 1638, kde byl poznán při vymáhání majetku, nastal reaktivní stav. V noci nespál, nebo se dostal do stavu hyposomie (nedostatečného spánku), u kterého je porucha některých jeho fází - patrně došlo k dyskoimesis - nedostatečné hloubce spánku, nebo k přerušovanému spánku. Ve své revelaci ale nevzpomíná insomnie - delší trvajících nespavosti, u které člověk spí jen velice málo a nedostatečně.

Podle Drábíkovy verze vzdychal k Bohu a modlil se a tu najednou jako ve vytržení viděl armádu a slyšel jasně hlas mocný. (Revelace I. z r. 1638.) Johanka z Arcu naproti tomu měla své první vidění u pohádkové studánky u bonne fontaine aux fées.

Podobnou příhodu zažil již předtím prorok Eliáš (1 Kr 19, 4-18). Drábíkovy vize měly podobu rozkazu Hospodinova, ale nebyly to antagonistické halucinace. Drábík byl tedy ve změněném stavu vědomí, ne v spánku, anestezii, somatickém onemocnění či komatu. Stavů „modifikovaného vnímání“ mohli mnozí mystikové, svatí dosáhnout i modlitbami a spirituálními cvičeními. Setkáváme se s ním již v počátcích lidské civilizace u šamanů a žreců. Přestávali v něm vnímat své okolí, měli vidiny a slyšeli hlasy, které byli jungiánsky řečeno „poselstvím pro daného jedince“. Nemuseli si při tom pomáhat žádnými látkami. Drábík se ve svých vizích neustále zmiňuje o modlitbách, nebo rozmlouvání s Pánem Bohem.

F. J. Zoubek dodává, že vize měl v „pobloučení“. Zoubek tím předběhl Pavlova na základě kterého výzkumu se dokázalo, že některé halucinace mohou vzniknout na bázi části neúplného útlumu bdělé kůry jako celku. Vznikají při přechodu z bdělého stavu do spánku. U první vize absentuje vliv alkoholu. Drábík neměl ale své vize pouze v noci, ale též ráno „Fervide matutinis precibus pro Orbis nationibus peractis - Když jsem ráno vykonal modlitby za národy světa“ (Rev. DCXXV, 1 z 23. III.

1664). Nejsou zachovány zprávy, že by někdo z rodiny měl vize. Nelze tedy souhlasit s Carlem Gustavem Jungem, že Drábíkovi do vědomí se prolínal archetyp proroka, kterého dostal do duše vínkem po předcích.

Prorok Eliáš (1 Kr 18, 42) se na Karmelu dostal do extáze tím, že se sklonil až k zemi a vtiskl si tvář mezi kolena. Byl to neobvyklý modlitební postoj, který byl výrazem extatického soustředění a prorok setrval ve svém zvláštním postoji dlouho bez hnutí. Nebo prorok Eliš (2 Kr 8, 11) v tváři znehybněl a strnule hleděl před sebe. Dosáhl přitom vtřetí mysli - extéze a pak se rozplakal.

Alžběta von Schönau (1129-1165) měla visionářské stavy spojené s tělesnými křečemi. Extáze počínaly osvětlením zvl. „světlem“, vidinami svatých, jejichž svátek byl ten den. Extáze jsou podporovány nepřirozeným životem, přísnou askesí, sebetřpytním, umrtvováním těla a jednostranným rozněcováním nervové a duševní činnosti. Milíč měl častá mystická vytržení, Gertruda sama svým tělem pohrdala, hledala slávu Boží, toužila po čistotě, pokore, míru, trpělivosti a klidu, toužila obětovat se Bohu, úplně resignuje, podržuje svou vůli Kristově, modlí se a obětuje za jiné. Milíč říká: „Mučednictví naše je věst život Kristův, nást jeho kříž a konati pokání.“

Je to rozdíl od např. Kristiny Poniatowskej, která měla vize v extázích, „v jakémisi neobvyklém chorobném stavu“. Trpěla patrně hystericko-epileptickými záchvaty. Posednutí Bohem se někdy projevuje extází, ale vytržení nebo extatický trans není nevyhnutný.

U Drábíka se neobjevovali žádní démoni, na rozdíl např. od Martina Luthera, který ve svém azylu na Wartburgu prodělal „vazbovou psychózu“. Někteří autoři se domnívají, že Lutherova melancholie vyrůstala z análního vzdoru a v Lutherově dospělosti byla zaměřena na papeže a ďábla. Podobně se „objevovali“ démoni i mnoha obětem inkvizice. Drábík nezaznamenává moru (mura, inkubus), což jsou děsivé, hrozivé nebo anxiózní sny.

Byl blouznivcem, za kterého jej považuje mnoho badatelů.

Drábík byl alkoholikem ve středním stupni.

Alkohol redukoval jeho utrpení, připadal si pak lepší, ušlechtilější, odvážnější atd. Nebyl notorickým alkoholikem. Alkohol mohl stimulovat do určité míry revelace, ale ty nebyly pouze jeho produktem.

Ostatně i někteří bibliční proroci byli vyhlášení za „bláznů“ např. Oz 9,7 píše: „Je prorok pošelilý? Muž ducha je potřebětec?“ Jung by charakterizoval Drábíkovou situaci jako krizi středního věku. Drábík byl zpravidla schopen vnímat správně a hodnotit skutečnost, o čemž svědčí i jeho sebekritičnost. Nevytvářel si svůj vlastní svět, plný fantazie, smyšlenek a bludných představ. Jeho svět byl světem reality a tužby na návrat. Jeho náboženská záněcnost hraničila až s fanatismem. Nelze ani vyloučit mimořádně vyvinutou Drábíkovou intuíci, „vnitřním instinktem“, předvídací, která i souvisela s pudem sebezáchovy a byla u něho rozvíjena. Přitom ženy mají rozvinutější intuíci než muži, vnímají podprahové podněty lépe.

Zdrojem jeho vizí byly sny, vidiny, „slyšel hlas Boží“. Přijímal bezvýhradně slovo Hospodinovo. Reflektoval a interpretoval své problémy do vizí ve světle víry a podle jistých vytvořených modelů. Porozumět Drábíkovým vizím neznamena jen pochopit historickou situaci, učení Jednoty bratrské a specifickou Drábíka, jeho vzpoury a neochoty smířit se s realitou. Drábíkovou vizionářskou produkci lze bud ve světle víry přijmout, zahrnout nebo ji hodnotit jako směs sociálně podmíněných faktorů, osobní tragédie, pokusů najít sebe samého, i jako odraz traumat v jeho životě.

Článek je úryvkem z připravované rozsáhlé studie (na absenci takové studie poukazovala kmenologická veřejnost). Jde o laickou analýzu, jejíž autor (PhDr. et ThMgr. L. B.) nemá lékařské vzdělání. Ostatně Freud se domníval, že psychoanalýza by se měla stát profesí nezávislou na medicíně, „profesí laických opatrovníků duší, kteří nemusejí být lékaři a kteří by neměli být kněžími.“ (Pozn. L. B.)

Ad

Sen, svoboda a „subjektivismus“ myství

Ad) Růžička - A subjektivita myství jakožto východisko komunitní a skupinové psychoterapie (H. Klímové „v lásce“ a V. Buriánkovi „v odporu“)

M. Konečný

Sen nás vždy nějak srovnává se sebou, není pouhým „ekrementem“ nevědomí, z něhož je možné diagnostikovat naše vytěsněná traumata. Základně je výrazem vnitřního postoje, který teprve umožňuje pamatovat si sny a prožívat je. Snění je tak v první řadě odvahou být konfrontován, a tedy - ochotou vystavit sám sebe nejistotě. To platí i o snech, které nás prvoplánově povzbuzují a v jejichž příjímých, či dokonce slastných obrazech žádné stopy ohrožení nevycifujeme. Tyto „vítané sny“ obdarovávají bdění potřebným odhodláním čelit opět nejistému žití, riziku - a svobodě v něm obsažené, která, řečeno s existencialisty, je opakem živobytí. S rostoucím odhodláním přicházejí později sny, které nás bolestně obnažují, vysvlékají z bdělého sebe-snění do opravdovějšího, nezajištěného bdění. V tom smyslu je snění neoddělitelnou součástí spirituálního života - jak by možná poznamenal Růžička: lemují cestu od „jistého jáství“ k „ne-jistému myství“ ve smyslu fenomenologickém.

Sen tedy není pouhým „splněným přáním“ ani nahromaděným „neurotickým materiálem“, i když obojí může také být. Původně však nesní člověk nemocný, ale člověk vstupující do ohrožení, který kierkegaardovským skokem do rizika opouští jistotu živobytí. Že ne-moc představuje jednu z možností, jejíž po-mocí lidská bytost sebe samu navrácí k ne-jistotě svobody, k tomuto zapomenutému smyslu vlastního bytí skrze úzkost z ne-bytí, je již jiným tématem pro jiný diskurs. Kdo toto nevidí, neod-

halí ani, že teorie „snu jako splněného přání“ je snad sama vyplněním nějaké potlačené tužby. Popravdě jsou sny skutečnými oblaky plnými životodárného deště nad skutečnou, válkou vyprahlou krajinou vnitřního duchovního žití. Výklad snů jako odreagování sebe sama však zahání tyto tolik očekávané dárce vláhy daleko za horizont příležitosti zablédnout sebe sama.

Kde chybí tato všeobnovující oblačná vlhkost sebe-poznávání, zůstává jen bojovou vřavou zpusťšená zem. To věděl již kdysi Héra-kleitos, když napsal, že „spící jsou dělníky a pomocníky toho, co se děje ve světě.“ Sním proto s Jiřím Růžičkou o lidech odhodlaných, kteří dokáží odvážně snít (pamatovat si své sny a prožívat je) do stále nejistějšího, svobodnějšího bdění, v němž, slovy Patočkovými, již „nejsme prostě člověk vedle člověka jako atom vedle atomu, bez vnitřní spojitosti, nýbrž ke každému z nás (...) náležejí všichni ostatní vnitřně, (...) člověk není toliko já, nýbrž zároveň my.“ (Věčnost a dějinnost, Sebrané spisy sv. 1, str. 236)

V této souvislosti je však možné a potřebné klást otázku, zda subjektivní svoboda nesená odvahou nepředstavuje *conditio sine qua non* také pro komunitní a skupinovou psychoterapii, jejímž opravdovým „východiskem“ pak ale jen těžko může být *a-subjektivní* myství. S napětím očekávám, jak se autor s tímto dilematem, obsaženým v názvu textu, v dalším vyrovná.

(Až když jsem dokončil tuto glosu, upozornil mne Tomáš Glanc na text Michela Foucaulta „Sen a obraznost“, který v překladu Jana Sokola vydalo liberecké nakladatelství Dauphin v roce 1995. Připojuji jeho odkaz ke své poznámce, protože u Foucaulta je téma „snu a svobody“ rozvedeno do širší skutečného diskursu. Text navíc vznikl v kontextu daseinanalytickém - jako předmluva k Binswangerovu eseji „Sen a existence“ již v roce 1954.)

M. Konečný (24. 3. 2000)

Autor pracuje na Psychiatrické klinice v Plzni a rovněž v pražském Apolináři - Středisku pro mládež a rodinnou terapii.

O čem je „duchovno“

Ad) Jiří Hamza - Duchovní literatura (viz Konfrontace 1/2000)

Prokop Remeš

Je mnoho sympatického na článcích MUDr. Jiřího Hamzy, jimiž se snaží uvádět na stránkách Konfrontací duchovní a náboženskou problematiku. Protože však s problematikou duchovního života se lze setkat v psychoterapeutické praxi poměrně běžně, rád bych upozornil i na některé nepřesnosti, které se na stránkách Konfrontací v této souvislosti objevily a které by mohly být pro laiky poněkud zavádějící.

Oč jde? V prvním čísle roku 2000 podává kolega Hamza průřezovou recenzi u nás dostupné duchovní literatury. Samozřejmě, lze s ním jen souhlasit, že jím uváděné konkrétní tituly by šly snadno nahradit tituly jinými. Přesto asi není dobré, že v jeho přehledu chybí celá řada děl, která nahradit jinými prostě není možné. Mám na mysli nejen díla duchovních velikánů typu Teilharda de Chardin, Alberta Schweizera či Martina Bubera, ale i křesťanské řeholníky a psychoterapeuty Anselma Grúna, Johna Powella či Thomase Moora, religionisticky a mezinábožensky vzdělaného Davida Fontanu či Anthona de Mello, psychiatra Paula Tourniera, vedoucího katedry biblického poradenství ve Winona Lake Larryho Crabba, případně teologického systematika C. S. Lewise.

To není výtka. Duchovní literatura je bohatá a každé zobecnění předpokládá určitou selekci. Celé se to ovšem točí kolem problému, který vnímám jako naprosto zásadní: Které literární dílo lze označit za dílo „duchovní“? Existují kritéria pro pravou duchovnost, nebo „duchovnem“ je už svojí tematikou každý náboženský blábol (psychotický, hysterický, nebo i za komerčním účelem psaný)?

Vysvětlit tento problém člověku, který neprošel hlubší náboženskou zkušeností, je podobně obtížné jako vysvětlit obdivovateli ob-

rázků ze Strážné věže rozdíl mezi kýčem a uměním. Přesto se o to pokusím a jako ilustraci si vezmu postavu cimrmanovského typu Oskara Bernharda, o němž kolega Hamza mluví jako o autoru nejucelenějšího duchovního díla. Už jeho život (Bernhardův) stojí za přiblížení, a jak uvidíme, o kvalitách jeho díla má hlubokou vypovídací hodnotu.

Bernhard se narodil v saských Biskupicích (Bischofsverda) v roce 1875 v měšťanské rodině. Po vyučení se stal se obchodníkem, hodně cestoval a uplatnil se i jako spisovatel cestopisů a povídek. Když se po první světové válce vrátil z britské internace na ostrově Man, překvapil své okolí tím, že začal vystupovat pod jménem Abd-ru-šin a začal tvrdit, že přišel na zem, aby na rozdíl od křesťanství, které je zkomoleninou toho, co chtěl Ježíš skutečně říct, zvěstoval lidstvu čistou božskou zvěst. Jméno Abd-ru-shin má být podle současných Bernhardových následovníků v překladu z arabštiny „Syn Světla“, ale sám Bernhard toto jméno vykládal jako „Syn Ducha Svatého“ (arabisté tento výraz neumějí přeložit vůbec).

Bylo by přehnané tvrdit, že Bernhard byl nacista, ale je fakt, že jako pravý Němec byl nacionálním socialismem nasáklý. Je podivuhodné, s jakou vervou hájil svůj árijský původ, a kapitola Povolání v jeho stěžejním díle Ve světle pravdy mluví o výjimečnosti německého národa a bílé rasy tak, že by to dnes bylo považováno za rasismus. Podle kritérií DSM IV splňoval Bernhard znaky narcistické poruchy osobnosti a výše uvedenou knihu ukončil sebezbožšťujícím zvoláním (vydání z roku 1931): *Abdrushin dokončil nyní svoje poselství lidstvu. Po dokončení povstal v něm Bohem poslaný Syn Člověka, IMANUEL, kterého sám Syn Boží Ježíš zaslíbil lidstvu k soudu i ke spasení, když již starí proroci na něho poukazovali.* I jeho tvrzení, že v předcházejícím životě žil na egyptském faraónově dvoře, kde se měl jako arabský kníže Abd-ru-shin setkat s Mojžíšem a inspirovat ho k tomu, aby vyvedl izraelský lid z Egypta, je v této souvislosti signifikantní.

Zaujetí fantaziemi o vlastní neomezené skvělosti (další ze znaků narcismu) působilo ovšem i dále v Bernhardově životě. Ten prý byl pro-

vázen zázraky, například zářením v podobě holubice vycházejícím z jeho čela, takže již na Velký pátek roku 1923 bylo prý „duchovně ... spatřeno, že v tento den Syn Boží Ježíš sestoupil k zemi, aby svůj úkol prostředníka mezi Bohem a lidstvem přenesl na Syna Člověka“, jímž byl míněn opět Bernhard.

Jak známo, Bernhard založil vlastní náboženství - *Hnutí Grálu* s hlavním „městem“ vesnicí Vomperberg v Tyrolsku, a jako ve všech sektách byl svými následovníky nekriticky obdivován. Když byl v roce 1936 uvězněn kvůli devizovému přečinu (při čemž vyplynula na povrch i jeho dvě minulé odsouzení z let 1901 a 1902), jeho následovníci tuto věc interpretovali jako projev odporu proti fašistické ideologii a z Abd-ru-shina učinili mučedníka svědomí. Sami ovšem od té doby zakládali další odštěpenecké skupiny nejtvrďšího kalibru (za všechny třeba sekta Jana Dvorského, který se prohlašoval za Bernhardovu reinkarnaci a pod jménem Parsifal Imanuel byl, a dosud je, hledán policií celé Evropy. Případně Dušan Kohoutek očekávající se svým bratrem a manželkou ve sklepě svého domu v Kunraticích útočnou invazi létajících talířů).

Nechci blíže rozebírat další autory zmíněné kolegou Hamzou (například podle mého soudu neuvěřitelně plácajícího N. D. Walsche) a nechci také, aby moje poznámka vyzněla jako *argumentace ad hominem*. Domnívám se ale, že se tu dotýkáme věci, která je zásadní - neexistence klíče, podle něhož ta která díla můžeme označovat za „duchovní“. Tedy klíče, který by dokázal posloužit jako objektivní kritérium rozlišení opravdové duchovní kvality od pouhého blábolu. Je sice pravda, že kolega Hamza tvrdí, že pro duchovně obsažnou literaturu jsou typická „meziřádková sdělení“ (jako je prý tomu v knížce Marty Foučkové „Jsem“), ale to pravděpodobně myslí zpola žertem, takže o exaktní definici pojmů nám to neříká skoro nic.

Abych to tedy shrnul. Trochu mě mrzelo, že ani po několikanásobném přečtení jsem nepochopil, jakým způsobem si kolega Hamza vymezil oblast, kterou svým článkem recenzuje. Je třeba mu dát za pravdu, že i v tradiční

náboženské terminologii se za „duchovní život“ považuje poněkud vágně vymezený „život s Bohem“. Ale současně je pravda, že ve všech velkých náboženstvích světa se za jeho manifestaci rozumí zralost v hodnotových strukturách(!). Docent Křivohlavý to kdesi formuluje tak, že duchovní život je - o hodnotách. Ale *hodnotové a hodnotné* v duchovní oblasti je výhradně to, co neposiluje narcismus člověka (srov. Oscar Bernhard). Nebo řečeno pozitivně: Duchovně hodnotné je právě to, co pomáhá člověku nahlédnout vlastní narcismus, trpělivě ho překonávat a postupně vyrůstat z pocitu, že svět a druzí lidé existují pouze pro něj.

A tu jsme u jádra problému dnešní doby: Heslo seberozvoje, jak se s ním setkáváme v dnešní alternativní religiozitě, často vydatně podporuje narcismus nejen klienta, ale i jeho vůdce. Ona totiž celá dnešní západní civilizace je narcistická a neudivuje, že narcistická je i alternativní náboženská scéna. Její základní teologická teze zní „Já = Bůh“, což je ale přesně to (a málokdo to ví!), co proklamuje ve své *Satanické Bibli* i zakladatel novodobého satanismu Anton Szandor LaVey. Do podivného sousedství se tak dostávají mnozí současní náboženský guruové, někdy bohužel chválení i na stránkách Konfrontací. A že má soudobá „duchovní“ literatura úspěch? Nedělejme si iluze, ten spočívá jen a jen v tom, jak dokáže vycházet vstříc narcistické zakázce dnešního člověka - požadavku na úspěch, požadavku na mimořádné zážitky a požadavku na nerušené kroužení kolem sebe sama.

MUDr. ThMgr. Prokop Remeš je činný ve Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů. Jako psychiatr pracuje v bohnické léčebně v Praze.

Nad Hamzovou duchovní literaturou

Ad) Hamza - Duchovní literatura (viz Konfrontace 1/2000)

„Duchovní literatura“ zněl titul v Konfrontacích. Dovolím si malý přírůstek, který snad krom Summ Tomáše Akvinského je pro tuto literaturu příznačný. Jiří Hamza připomíná člověka v lékárně, co vedle Pangaminu přibalí trochu marihuany, nějaký ten kyanid, trošku opia, rtuť, glukózu a navrch kokain. Všechno je léčivé, něco jen jednou. Stalo se módní a běžné, že otrava duše knihami není vůbec nebezpečná a kdo na toto upozorní, je manipulátor, inkvizitor a já nevím co ještě. Vzpomínám na psychologický seminář, kde přednášející zuřivě brojil proti nezodpovědnému, škodlivému užívání psychotherapeutických technik lidmi neznalými, současně ale doporučoval používání šamanských a magických praktik jako relaxačních. Tento způsob léta a Hamzova nabídka titulů mi připadají poněkud podivné.

Alespoň pro mne laika (amatéra) je pojmem profesor Jaro Křivohlavý. Ten napsal předmluvu k českému vydání knihy *Cesta osobní zralosti* od Dana Montgomeryho. Nemám rád americké: snadno a rychle, čímž zmíněná kniha zavání. Uvádím ji proto, že autor je psycholog - věřící. I když na můj vkus na vše roubuje - křečovitě a často - Ježíše, alespoň je to bližší evropské tradici (na rozdíl od buddhismu). Byl jsem svědkem rozhovoru jezuita a buddhistické mnišky, kdy kněz ukázal, kde končí buddhistická mystika a začíná spiritualita Jana z Kříže. Nemluvě o módní józe...)

Ať již jde o bibli nebo Talmud, jsou to jen slova - potud s Hamzou souhlasím, ale redukovat podobnou literaturu na *dějepis méně zajímavých událostí* mi připadá poněkud silné. Doporučuji autorovi, aby si zkusil žít jedinou větu: Co chceš, aby lidé dělali tobě, dělej ty jim. Osobně ať již jako pedagog, laický terapeut, přítel, člověk se o to snažím sedmnáct let - denně, ale ještě ani jednou jsem nebyl úspěšný. Děkuji.

Karel Hlavatý

Výcvik v rodinné terapii psychosomatických poruch akreditovaný pro zdravotnictví

otvírá již podruhé v září 2000

liberecká pobočka
Pražského psychotherapeutického institutu
ve Středisku komplexní terapie psychosomatických poruch v Liberci.

Výcvik je určen především pro lékaře somatických oborů a psychology působící ve zdravotnictví všude tam, kde jsou léčeni obtížně léčitelní pacienti.

Kontakty a informace: tel.048/5151398,
e-mail: , www.web.iol.cz/skt

GLOSSY

O „lineárnej kauzalite“

Ivan Žucha, Tatiana Čaplová

„Pane, odpusti im, lebo nevedia, čo robia.“ Táto biblická veta je východiskom vedeckej psychológie. Veda o duši má poučiť ľudí o tom, že nevedia, čo robia, prečo a ako to nevedia.

Pretože nevieme, čo robíme, nevieme, čo hovoríme. Nevieme to presne ani ako odborníci.

Mieni sa poukázať na jeden z myšlienkových stereotypov, ktorý sa dosť často objavuje v odborných textoch, a môže byť kauzistickým dôkazom tézy, že ľudia naozaj nevedia, čo hovoria (alebo zmiernime formuláciu: vedia len neúplne, čo hovoria). Je ním nadávanie na „lineárnu kauzalitu“.

Je ťažko explicitne a uspokojivo povedať, čo je kauzalita. Čokoľvek o nej povieme, vyvolá dojem, že sme mohli povedať viac alebo dokonca iné. Ale predpokladajme, že akosi rozumieme, čo je kauzalita.

Kto myslí „lineárne kauzálne“? V odborných kruhoch sa stvárnila predstava, že Newton a jeho sterilní nasledovníci, napríklad mnohí súčasní lekári. Napríklad osoba, ktorá sa opováži tvrdiť, že depresia je telesná porucha s možnými psychickými príčinami a následkami a s potrebou predovšetkým telesnej liečby (hmotnými substanciami), vystavuje sa podozreniu, že myslí „lineárne kauzálne“.

Newton objavil jednoduché pohybové zákony a nimi vysvetlil nebeskú mechaniku. Vysvetlil cyklicky sa opakujúce procesy. V „lineárite“ sa objavila idea CYKLIČKOSTI. Je jeho myslenie „lineárne“?

V biologických procesoch, ktoré skúmajú „lineárne“ mysliaci ľudia, objavujú sa „spätne väzby“. Objav „spätnej väzby“ neprotirečí „lineárite“ skúmania. Idea „sietí“, mnohonásobne pospíjaných cyklov, hustých jako plst, je produktom, a to „prirodzeným“ produktom „line-

árneho“ myslenia, „lineárneho“ experimentovania.

Mnohých fascinuje ÚČELNOSŤ živého sveta. Je fenoménom, ktorý naoko protirečí „lineárite“ úsudku. Ak pochopíme účelnosť ako produkt evolúcie, môžeme ju skúmať dosť jednoducho: darwinistickým (prečo nie „lineárnym“?) pojmovým a metodickým aparátom.

Človek má schopnosť TRANSCENDENCIE. Slovo „transcendencia“ pôsobí úctyhodne a hrozivo. Všimnime si jednoduchú vecičku, „bod“. Keby sme boli obyvateľmi bodu, nemohli by sme si predstaviť trojuholník. Trojuholník by bol transcendentný. „Presahoval“ by nás. Hovorilo by z neho „absolútne“. Ale geometrii transcendentujú bez pocitu transcendentna, ak nefilozofujú: ak maslia „lineárne“. Z ich „lineárnosti“ vzniká transcendentno „ako žlté zo žltička“. Do transcendentna nás spoľahlivo zavedie „lineárne“ myslenie. Teoretici nespočítateľných množín objavili transcendentno spoľahlivo ako mystici.

„Lineárnosť“ je nedorozumenie. Strašiak. Nejestvuje ináč ako strašiak.

Ak nadávame na „newtonovskú“ „lineárnu kauzalitu“, dosť málo vieme, čo hovoríme. Nevšimame si, že „lineárne“ vyústi do vysvetlenia cyklického, účelného a transcendentného: môže teda primerane vysvetliť človeka z hľadiska akejsi „celkovosti“.

Potápěči v sociální práci

Dana Dobiášová

Občas neškodí poohlédnout se po nejbližším okolí, poznat život a historii také vzdálenějších krajů, popřípadě sjiždět s domorodci jejich vodu. Psychologické a psychologické paroplavební společnosti už vcelku znám, ale poměrně nová jsou pro mne plavidla v oblasti sociální práce. Objevují se ve všech vodách, občas na jiných trasách, někdy vory, jindy gondoly a sem tam je vidět parníček. Často mne při pohledu na jejich exotická pla-

vidla napadlo: Jestlipak mají také svoje paroplavební společnosti anebo vodácké spolky? Než jsem je poznala blíž a zjistila, že je mezi nimi také hodně potápěčů a lovců perel, připomínali mi na dálku hatifnaty z příběhů o muminech od Tove Janssonové. V oblíbené knize mého sedmiletého syna se ptá muminek Čenicha: „Viděls je někdy zblízka? Nic neřikají a o nikoho se nezajímají. Jenom jedou a jedou, mávají tlapkami a upírají zrak na obzor. Tatínek říká, že nikdy nedorazí, kam chtějí, a pořád touží někam jinam...“

Hatifnati se v Hradci Králové poprvé objevili na Vysoké škole pedagogické. Jejich dávní předchůdci žili například díky Rockefellerově nadaci za první republiky na Masarykově škole zdravotní a sociální péče a během protektorátu byla přejmenovaná Škola zdravotní a sociální péče možná jediným povoleným pomaturitním studiem v Čechách a na Moravě. Pamětníci říkají, že tato škola dala dobrý základ mnoha zdejších poradnám. Během dvouapůlletého studia získali absolventi široký přehled o medicínských oborech a sociální práci v aplikaci potřebné pro sociální oblast ve zdravotnictví. V té době se zhruba z padesáti předmětů dvacet dotýkalo sociální oblasti: organizace sociální péče o mládež, úvod do dětského poradenství, úvod do praktické zdravotní péče o mládež, úvod do praktické sociální péče o mládež, sociálně zdravotní seminář, teorie případové práce, seminář sociální případové práce, sociální lékařství, sociální psychiatrie, úvod do pracovního lékařství, ale také praktická statistika, sociologie, sociální politika, veřejná správa - sociální a zdravotní, sociální pojištění - všeobecné a lékařské, občanské právo a řízení před občanskými soudy, trestní právo, ústavní a správní právo, národní hospodářství, sociální politika, korespondence, administrativa a účetnictví.

Proč ten výčet předmětů z archivu paměti jedné mojí příbuzné? Píšu ho zejména pro studenty sociální práce Vysoké školy pedagogické v Hradci Králové, se kterými jsem se setkala letos v rámci přednášek a seminářů k socioterapii. Také pro Michaelu Límovou, autorku článku v tomto čísle Konfrontací, který vy-

povídá o naléhavé potřebě ukotvení oboru sociální práce, a pro Pavla Navrátila, který v odborném periodiku Sociální práce (6/99) precizně analyzuje současný stav trojího pojetí sociální práce v příspěvku „Moderní sociální práce a teorie“. Autor posledně zmiňovaného článku se domnívá, že současná převládající tendence sociálně-právního pojetí sociální práce navazuje na předválečnou tradici oboru. To nekoresponduje s pamětí mojí příbuzné a výše uvedený výčet tomu také zcela nenapovídá. Spíše bych se klonila k názoru, že Masarykova škola zdravotní a sociální péče položila základy sociální práce s terapeutickým kontextem, který byl jednoznačně orientován na poradenství a živou praxi. Dokladem toho by mohlo být, že absolventky, pokud dále nepokračovaly ve studiu medicíny, se uplatnily v různých poradnách, které v té době vznikaly a nikoliv kupř. ve státní správě. Tam se sociální práce masově přesunula až v nepříznivém období let 1948-89, kdy režimu vyhovoval paternalistický a administrativní přístup ke klientům.

Potíže s identitou oboru, které jsou naznačeny v úvahách Michaely Límové, mohou souviset i s odtržeností žité praxe sociálního pracovníka v konfrontaci se studijním plánem vysokoškolského studia a tedy celkové úrovně teoretické a praktické průpravy. Výuku v lepším případě zajišťují převážně psychologové a sociologové. Alespoň na hradecké VŠP tomu tak je. Jen menší část studentů má možnost stážovat v zemích, kde je sociální práce rozvinutější. Moc bych studentům přála, aby mohli pracovat na zdejších fakultách se zahraničními lektory. Při studiu sociální práce by se vedení fakult bez nich nemělo obejít. Že je to otázka financí? Že by jim nestačila stovka hrubého na hodinu i s přípravami? Pak mě napadá, že sociální práci není pomoci. Jak si potom nemyslet, že Navrátilem uváděný třetí směr „Sociální práce jako reforma společenského prostředí“ je míněn opět paternalisticky a nikoliv v souvislostech s hledáním zdrojů, kterému se tuším říká fundraising a nikoliv v souvislosti se socioterapií, která ozdravuje nejen prostředí klientské, ale i akademické.

Na závěr bych ráda poukázala na to, že až lovci perel v sociální práci najdou to, co hledají pod hladinou svého oboru, mohli by se v obměnách setkat s další potíží, na kterou již upozorňuje P. Navrátil v závěru zmiňovaného příspěvku v Sociální práci.

Ročenka Kontextu z r. 1996 přibližuje tuto potíž textem Richarda Rabkina „Babylonská věž: Sociologie těla a mysli“, který končí následující pasáží: „...Když se snažili vysvětlit (samozřejmě neúčinnost vytvářenou mnohonásobnými systémy lidí a množstvím jazyků, starověcí autoři se rozepsali o jednom ze zikkuratů, jenž byl nejvelkolepějším z babylónských chrámů a zvedal se 300 stop v ústraní nad rozlehlou naplavenou planinou. Vyprávěli pověst o bohu, který při pohledu na pozoruhodné zakončení věže propadl takovému strachu z toho, čeho by lidé mohli dosáhnout, kdyby pracovali spolu dohromady jako jeden národ s jedním jazykem, že zařídil, aby vznikly mnohonásobné systémy, sociologie mysli a těla... Sestoupil dolů a tak zmátl jejich jazyk, že přestali navzájem rozumět svým řečem a pak je rozptýlil po celém zemském povrchu. Všechno, co zůstalo z nádherného města, které lidstvo doufalo postavit, byla nedokončená věž, které se pak začalo říkat Babylonská...“

Glosa o touze člověka po svobodě

Jiří Hamza

Pod touto velkou touhou si většinou představujeme přání „dělat si, co chceme“. Často si neuvědomujeme, že svobodnými se můžeme stát jen respektujeme-li plně nepsaná, ale daná pravidla. Tedy sebekázní v rámci těchto pravidel. Že svobodným může být jen člověk ukázněný.

Tato obecně člověku vlastní nekázeň zřejmě enormně narůstá a týká se také naší profese a to na obou stranách našeho působení. Nevyhne se ani klientovi, ani terapeutovi. Touto

zdánlivou volností však naopak svobodu ztrácím a stávám se poplatným vlastní pohodlnosti.

Hlásám jakousi touhu a právo po svobodě a zastírám tím vlastní nedostatek sebekázně, pohodlnost snažit se pochopit pravidla a odříci si jakási potěšení. Potěšení obvykle nižšího řádu, než by mi přineslo jisté podvolení se. Ne zcela přesně řečeno: biologicky získám, lidsky a duchovně ztratím. Na druhou stranu nechci říci, že k tomu, abych lidsky a duchovně získal, musím si biologicky odříci. To ne, ale nesmím vykolejit z řádu, „z povoleného“. A do tohoto povoleného patří takové kategorie jako pravidelnost, režim, zvyklosti, sebeomezení.

Svoboda není totéž, jako moci si dělat, co chcí. Alespoň ne bez následků. Svou snahou stát ve velkém se stávám malým. Jen ten kdo se stane malým, má možnost být velkým.

Je to jen jeden příklad teorie relativity či zákona zdánlivého paradoxu, či jak to nazveme. Tedy základní pravidla zření pravdy.

MUDr. J. H. pracuje jako psychiatr v Praze.

Vše o EAP

(kontakty, důležitá jména, organizace)

<http://www.europsyche.org>

Vznikají stránky České psychologické společnosti

www.psychoterapy.cz

Nejllepší a nejpřehlednější internetové knihkupectví pro psychologii, psychoterapii a pedagogiku. Knihy po internetu se slevou!

www.studovna.cz

PROFESE PSYCHOTERAPEUT

Ustavení etické komise ČPS

Ludmila Trapková

Ustavení etické komise České psychologické společnosti ČLS J.E.P. je samozřejmě součástí procesu institucionalizace psychoterapie u nás v posledním desetiletí. Její existence je požadovaná evropskými organizacemi, se kterými jednáme o členství. Výbor Společnosti ustavil etickou komisi volbou po předběžném souhlasu kandidátů, které výbor navrhl. Stanoveno bylo pravidlo pro snazší komunikaci s výborem, aby jeden z členů komise byl zároveň i členem výboru ČPS.

Ustavující schůze sedmičlenné etické komise ve složení: Junová, Kalousová, Klímová, Kosová, Rieger, Špitz (člen výboru ČPS), Trapková se konala bezmála před rokem, 29. června 1999. Junová se stala předsedkyní.

Etický kodex

Komise má úzce spolupracovat s pracovní skupinou ČPS, která tvoří etický kodex psychologů v České republice a vede ji A. Šimek, který je zároveň jedním z hlavních vyjednavatelů s Evropskou psychologickou asociací (EAP). První návrh etických zásad ČPS byl publikován na jaře 1999 ve Zprávách Společnosti.

První kroky

Komise začínala bez předchozích zkušeností, pravidla své činnosti vytváří studiem zahraničních zdrojů a v souladu s praxí psychologů u nás. Za rok své existence se sešla čtyřikrát a je připravená sejít se podle potřeby. Stanovila si úkoly ve třech oblastech:

- řešení případů porušení etiky psychologické profese,
- podněcovat co nejširší diskusi odborné veřejnosti o etických otázkách v médiích,

c) informovat veřejnost o právech a možnostech pacientů - klientů, kteří potřebují vyhledat psychologickou péči.

Pro aktuální informaci o činnosti etické komise by měla sloužit pravidelná rubrika časopisu Konfrontace, výbor České psychologické společnosti pracuje na otevření stránek internetu, kde bude pamatováno na veřejnou diskusi o etických otázkách v nejširším slova smyslu.

První kroky komise vyvolaly víc otázek než odpovědí, víc problémů než jejich řešení.

Je třeba vyjasnit kompetence etické komise, stanovit procedurální pravidla projednávání stížností tak, aby byla v souladu s právními normami, konzultace s právníky jsou nutné.

Pravidla by měla transparentně definovat přestupky proti etice psychologické profese, jejich závažnost, odpovídající sankce od mírných až k trestnímu oznámení v případě podezření z trestného činu. Měla by zajišťovat přiměřenou právní ochranu jak „oběti“, tak toho, který jednal neeticky a stanovit hranice mlčenlivosti. Jasná zatím není ani tak prostá věc, jako délka mandátu současných členů komise.

Jedním z klíčových problémů, na který komise narazila, je charakter členství v ČPS.

Členství není zatím povinné, není odstupňováno podle toho, jak který člen splňuje kritéria profesionála. Akreditační proces osob, institucí a programů je teprve v začátcích. Citelný postih uplatňovaný běžně v odborných společnostech, kde je odděleno povinné řádné členství od nepovinného hostujícího a čestného, totiž vyškrtnutí ze seznamu řádných členů, není v ČPS zatím realizovatelný.

O tom, jak jsou u nás problémy spojené s etikou dosud neprodiskutované, nereflektované, jejich formulace nejasné, svědčila dvouhodinová diskuse na téma „Etika a supervize“ vyvolaná ve výcviku supervizorů vedeném anglickou lektorkou Jully Hewson. Zde předkládáme zkrácenou verzi otázek, které v diskusi vystupovaly opakovaně do předí:

Etika a supervize

(zkrácený záznam diskuse skupiny supervizorů ve výcviku u Jilly Hewson ze dne 10. 12. 99)

1. Typy supervize:

- a) profesionální rozvoj - kontrakt supervizora a supervidovaného po vzájemné dohodě,
- b) výuková supervize - není pravidlem, že si supervidovaný vybírá supervizora,
- c) supervize „za trest“, když terapeut nevidí „malér“ jako problém.

2. Supervize a kontrola:

Supervize by neměla nahrazovat nedostatek v systému kontroly kvality psychoanalytické profese.

- Může být supervize kontrolními orgány doporučena?

- Je třeba rozlišovat, kdy terapeut potřebuje supervizi a kdy vlastní terapii.

- Co s lidmi, kteří se deklarují jako psychotherapeuti a nejsou jimi (u členů ČPS a mimo ni)?

3. Komu a jak má supervizor sdělit, že ví o neetickém - neprofesionálním chování psychotherapeuta? Má se obracet na školy a vedoucí výcvikových programů, kde je dotyčný registrován?

4. Má supervize obsahovat podporu (péči) a kontrolu (dohled)? Je možné nechat věc tak, že supervizor ví o eticky problematickém jednání terapeuta, ale neučiní žádné procedurální kroky? (V duchu úvahy, že je lépe udržet supervidovaného v supervizi, aby byla alespoň „nějaká“ kontrola.) Rozlišovat „etické“ a „procedurální“. V zahraničí má supervizor možnost odebrat licenci.

5. Je třeba nejprve ujasnit, co to je supervize, teprve pak uvažovat o etice. Využít k tomu existující evropské normy. Se supervidovaným

uzavírat smlouvu o pravidlech supervize. Rozlišovat typy smluv podle toho, zda jde o supervizi vyžádanou, či nevyžádanou, o supervizi individuální či týmu apod.

6. Pravidla jsou potřebná, ale všechny problémy nevyřeší.

- Supervizor se nesmí stát moralistou.

- Supervize by neměla být bičem.

7. Měl by se supervizor distancovat od terapeuta neetického jednání? Co to znamená „distancovat se“ a jak by měl supervizor postupovat dál?

a) zastavit neetické chování, např. pojmenováním, upozorněním, pokud to nepomůže, pak

b) uplatnit tvrdší postup.

8. Typy etických problémů: Terapeutova necitlivost, arogance, profesionální zhloupení, sex mezi členy týmu, sex s klientem-pacientem, překračování hranic atd.

9. Co dělat v případě, že se supervizor dozví od pacienta o neetickém chování kolegy? („Udávat kamarády?“)

10. Etická komise by měla mít roli supervizora pro supervizory v etických otázkách.

11. Etický problém je třeba řešit, ne zakrývat.

12. Terapeuti často neznají etická pravidla.

Výzva k veřejné diskusi

Na závěr úvodní zprávy o svých prvních krocích vybízí etická komise všechny psychotherapeuty k aktivitě a otevírá veřejnou diskusi o etice psychotherapeutické profese. K dispozici bude pravidelná rubrika v Konfrontacích a stránky internetu, na jejichž založení se pracuje.

RECENZE

... aneb zamyšlení nad knihou Otto Kernberga (Otto Kernberg: Normální a patologická láska, Portál, Praha 1999, stran 232, cena 275 Kč, přeložil Ivo Müller)

Jan Poněšický

Uvedenou knihu Otto F. Kernberga lze vřele doporučit především odborníkům, kteří se profesionálně zabývají mužskou a ženskou psychologií, sexualitou, jejími poruchami i partnerskými problémy.

Otto F. Kernberg je v současnosti nejvýznamnější psychoanalytik, jehož předností je schopnost integrace různých psychoanalytických směrů, zvláště pak skloubení vývojových, jáských i objektních aspektů do jednotného psychologického, patogenetického i terapeutického konceptu. Kernberg je mistrem jasných formulací a definic, jež nabízí i ve své nejnovější publikaci. V kapitolách o vývoji ženské a mužské sexuality a identity klade důraz na rozhodující vliv prostředí, výchovných vlivů, pozitivních i negativních preoidipálních identifikací s rodiči i na vývoj a konfliktovost celostních objektních vztahů v oidipálním období.

U dívek zdůrazňuje jednak normalitu sexuální zvědavosti (i ohledně stimulace vlastního genitálu), jednak obranné nevšímání si genitality matkou, jak z důvodů její neatraktivnosti pro ni, někdy i z důvodu ženské rivality, tak i kulturně podmíněnou. To má za následek fakt, že dívky - spíše nežli chlapci - tendují k romantické, platonické lásce, a teprve poté se ohlásí - lépe řečeno: vymaní se z potlačení - i sexualita (u jiných je tomu opačně). Důraz na typicky ženskou vztahovost plyne jak z identifikací s matkou, a tudíž s mateřstvím (hraní si s panenkami), tak i s oidipálním příklonem k otci; tento druhý vztah je zralější nežli původní vztah k matce, důležitější k potvrzení vlastní ženskosti, ale i nejistý, tzn. není tak samozřejmý jako onen

prvotní, zároveň identifikační i objektivní vztah k matce. Proto je udržení vztahovosti pro ženu tak důležité, zatímco u mužů je vztah k matce neotřesitelný a samozřejmý. Tato státnost a samozřejmost, bez potřeby o vztahu hovořit a pracovat na něm, vede často ke konfliktům a celoživotním frustracím partnerek. Matka též více potvrzuje synovo sebevědomí a mužskost. Tím se taktéž vysvětluje přetrvávající silný vztah k matce i po navázání známosti, jakož i pocit viny, má-li muž ženu opustit. Ženy reagují na ukončení vztahu (v čemž jsou zásadovější, resp. citlivější) spíše úzkostí a depresí.

Oidipální trojúhelník může mít jak negativní, tak i pozitivní následky.

Incestní tabu mívá v přenosu muže na partnerku či dcery na přítele za následek úzkost, pocity viny či dokonce impotenci. Stejně známé je i rozdělení obrazu ženy na svatou (preoidipální matku) a lehkou ženu z oidipálního období (která se však od matky natolik liší, že je sexualita možná). Jindy vede kastrací incestuální úzkost k roli Dona Juana, který si své mužství neustále dokazuje. Dívka se opět může za svůj - spíše sociálně podmíněný - pocit méněcennosti na mužích mstít tím, že je láká, svádí, a poté se jim vysměje.

Zajímavější byl pro mě pozitivní aspekt vlivu oidipálního komplexu, totiž jeho integrování, jež je dokonce podmínkou erotického vztahu. Ten může být totiž obohacen onou zakázaností, která má dvě stránky: utajovanost a opozici vůči běžné, rodičovské (televizní) sexualitě, konvenčním normám a morálce. Každý intimní vztah má mít onu jedinečnost a napětí. Vážně i vesele vyznívá vykreslení výsledné intimní situace, ve které se nachází vždy 6 osob: oba milenci, obohaceni o fantazie ideálních partnerů obou pohlaví (dle vzoru matky a otce) i obávaných rivalů.

Podmínkou trvalého vztahu není samozřejmě jen společné a uspokojivé sdílení sexuality, nýbrž i stabilita ve vztahu, zvládnutí konfliktů a tolerance k jinakosti druhého. Kernberg zdůrazňuje důležitost integrace agresivních aspektů vztahovosti i pochopení diskontinuity, tj. kolísání intenzity, střídání blízkosti a distance ve vztahu. V tomto kontextu odmítá laický ide-

ál neustále pozitivního a harmonického vztahu, který neodpovídá lidské přirozenosti s jejími charakteristickými citovými ambivalencemi. To však neznamená, že preferuje konfliktní vztah, který bývá ostatně velmi pevný, neboť přetrvává přes neustálé hádky a vědomé disonance; zřejmě skýtá uspokojování silných nevědomých pohnutek.

Třetí podmínkou trvalého láskyplného vztahu jsou společné ideály, naděje, oboustranně uznávané normy chování či žebříček životních hodnot, což je důležité i ve společné výchově dětí.

Kernberg se samozřejmě věnuje i svému oblíbenému tématu časných poruch a otázkou, jakou roli v nich hraje sexualita. Ta zde totiž neslouží navázání vztahu, nýbrž je ve službách potvrzování dosud nestabilní osobnosti, kompenzace jáských defektů, nastolení symbiózy či jistoty vlastnění druhého, jindy opět spojena s jednotlivými neintegroványi pudovými částmi osobnosti ve smyslu perverzí.

Typické pro Kernberga je líčení intimního styku coby regresivního stavu vzájemného sloučení s prožitkem vlastní i partnerské role, kde se uskutečňuje vše: láska i agrese, vnikání do druhého a jeho přivlastňování, exhibicionismus i voyeurismus, přestoupení incestního tabu, orální i sadomasochistická perverze jakož i nejvyšší transcendentální zážitky. Oproti perverzím se nejedná o trvalý stav, nýbrž o schopnost zralého já se zcela oddat, a poté se opět vrátit do sociální reality včetně respektu k osobě partnera.

Lze vůbec k této velmi informativní knize, jež využívá psychoanalytických úvah nejen k osvětlení patologických, nýbrž i zdravých milostných vztahů říci něco kritického? Snad jen to, že je poněkud méně systematická nežli předchozí knihy Otto Kernberga (což jsem se v této recenzi snažil poněkud napravit), jednotlivé kapitoly na sebe přímo konceptuálně nenavazují. To má však tu výhodu, že je lze číst na přeskáčku; důležité teze se občas opakují. Snaha po integraci všech dosavadních psychoanalytických poznatků, po jejich sladění, jde poněkud na úkor originality, což bude silněji vnímat kolega seznámený s dosavadní

odbornou literaturou na toto téma. Čtenář, který není obeznámen s příslušnou psychoanalytickou diskusí na toto téma, může shledat knihu velmi náročnou na čtení, byv zahrnut obrovským množstvím empatických výkladů a interpretací nevědomých fantazií.

Pro mne byla tato publikace přínosem a výzvou začít pracovat na knize, jež by se systematicky zabývala ženskou a mužskou psychologií, sice též psychoanalyticky fundovanou, avšak nikoliv bezpodmínečně poplatnou (jen) dosavadní psychoanalytické literatuře.

Dr. med. dipl. psych. J. Poněšický pracuje v německém Berggiesshübelu jako odborný lékař pro psychiatrii a psychotherapeutickou medicínu, jako psychoanalytik a vrchní lékař psychosomatického oddělení místní kliniky.

Slouží Golemanův koncept zotročení nebo svobodě člověka?

(Daniel Goleman: Práce s emoční inteligencí. Jak odstartovat úspěšnou kariéru, Columbus, Praha 2000, stran 366, cena 229 Kč, přeložila Růžena Loudová)

Zbyněk Vybíral

Recenzi nové Golemanovy knihy jsem chtěl v jednu chvíli nazvat: „Kterak Patrick McCarthy, hvězda prodeje, svému zákazníkovi Donaldu P. prodloužené sako na míru ušít nechal - a tak se mezi galérku emočně inteligentních hvězd páně Golemana dostal“. Pak mi přišlo, že bych se vysmíval knize a jejímu autorovi hned názvem. A zařekl jsem se, že se vysmívat nebudu. Prozrazovat hned zkrájí svoji emoční tupost!

A tak jsem recenzi nazval tak, jak jsem ji nazval. Goleman se mi totiž jeví obrátným manipulátorem. V nejnovější publikaci, v USA vydané teprve přede dvěma roky a v podsta-

tě ihned u nás, aplikuje své teorie o emočně inteligentních jedincích na svět firem, manažerů, šéfů, zaměstnanců...

Proč manipulátor? Ukázu to na příkladu ze strany 40: je to jedno z desítek míst, kde autor explicitně snižuje význam IQ a podtrhuje význam EQ (emoční inteligence). Jak to dělá? Napiše, že vyhodnotil „soubor schopností označených zaměstnavatelem jako pro danou práci nezbytný“ a rozdělil ho na požadavky spadající spíše pod IQ a na ty, které spadají spíše pod EQ. Zjistil, že 73 % „vlastností a schopností podmiňujících úspěch“ patří k emoční inteligenci. Porovná to s dalšími 180 soubory požadavků na různé pracovní posty. Potvrdí se mu, že v poměru 2:1 jsou vyžadovány (v 67 %) vlastnosti z oblasti EQ. Eo ipso uzavře, že „kompetence emoční inteligence se ukázaly víc než dvakrát důležitější“!

Nazvat by se to dalo - falešnou matematickou psychologií. Překvapuje mě, že Goleman, tak zkušený autor a odborník, nijak neokomentuje fakt, že z pouhého dvojnásobného počtu požadavků, jež se dají shrnout pod EQ, přece nemusí nutně plynout její výhra nad klasickou IQ. Takové soupisy požadavků svědčí spíše jen o nízké lexikální diferencovanosti IQ. Z toho, že lexikální spektrum označování (včetně módní palety slov) u EQ je rozmanitější, nemusel by ještě soudný Goleman vyvozovat, že EQ je dvakrát důležitější než IQ. Výskyt dvou skupin slov v poměru 2:1 nutně neříká, že obsah těch dvou slov je dvakrát významnější než obsah onoho jednoho!!

Ne, nemyslím si, že Goleman je hloupý. A tak se posílilo mé podezření z manipulace. Vrátil jsem se znovu k první větám jeho knihy: *Jsmo na pracovištích nově hodnoceni podle nových měřítek, už ne podle inteligence a vzdělanosti, ale podle sebepoznání a kvality komunikace s okolím. To rozhoduje o tom, kdo bude přijat a kdo ne, kdo bude povýšen. Nejde o módní anomálii. Ucházíte-li se o místo, musíte dnes počítat spíše s tímto změněným posuzováním. Společenská hra, která přeje přizpůsobeným, dostala nová pravidla.* - Tak nějak začíná tato kniha. A tak také pokračuje. Pokračuje snůškou několika set příkladů, dotvrzují-

cích tezi, že se dnes více cení empatie, společenská obratnost, loajalita, ctižádostivost, k tomu emoční sebeovládání (nevýbušnost, nekonfliktnost) a schopnost s druhými vycházet - více než inteligence. Mnohem více než inteligence. Podezření sílí s každou stránkou: vypadá to, že Goleman měl jasnou apriorní tezi a hledal k ní důkazy. Najít je není těžké. A tak nové a nové odstavce stereotypně začínají stále stejně: *Jistý vedoucí činitel společnosti..., Kontrolor jisté společnosti..., Jistý vysokoškolský profesor..., Ti nejlepší z nejlepších..., Harry pracoval jako...* Takové odstavce pak končí vají tím, jak supernadaný byl propuštěn, protože se nepřizpůsobil týmu, a jak ten, který dokázal zachovat klid, byl dvojnásob povýšen. Čemu nás to Goleman vyučuje? A nebylo zde již něco podobného... ve 30. letech 20. století? V jiných bestsellerech určených obchodníkům?

Ano, tato carnegiovská snůška příkladů („mozaika“ by bylo devalvací toho slova, protože jde spíš o monotónní redundanci názorných příkladů vesměs mužů, jak ke svému štěstí díky emoční inteligenci přišli - podobně jako v Carnegioho příručkách z 30. let), toto přesvědčování čtenářů, manažerů a ředitelů na přednáškách, tato sugestivní persuaze studentů: nedal se Goleman do služeb jakési pomyslné, Huxleye připomínající „výroby“ adaptovaného kapitalistického jedince? Neslouží celý jeho průhledný koncept sebeovládání (starý jak kulturní lidstvo samo, neb je vzat od Aristotela) se všemi příklady z úspěšných a neúspěšných podniků a korporací jen a jen ke společenskému posílení kapitalistického systému a efektivnějšímu zotročení člověka? Nakolik jeho kniha slouží poznání člověka? Svobodě člověka?

V každé knize, a o psychologických to platí zvlášť, si lze najít „to své“. Lze se z nich poučit, lze je - stejně dobře jako zkritizovat - rovněž vyzdvihnout. Záleží na úhlu pohledu. Také tato recenze by mohla zmínit některé očividné přednosti Golemanova stylu. Nenásilné propojování neuropsychologických souvislostí (na populární úrovni, ale budiž...) s poznatky z psychologie organizací. Čtivost. Příklady z desítek a desítek firem. Bizarnosti a neopakovatelné postřehy. Komentář k tomu, jak se

stalo, že boxer Tyson boxeru Holyfieldovi uhryzl kus ucha (pamatujeme si všichni z novin, resp. TV). Komentář k tomu, jak jedna zaměstnankyně uklidnila zuřícího Billa Gatese. Pozornost si zaslouží výčet nedostatků vedoucích pracovníků (str. 73) nebo třeba poznámka o „komercializaci citů“ (str. 87) - tuto tezi mimochodem autor odmítá (o tom však někdy jindy někde jinde). Golemanem oblíbená amygdala (podobně jako v jeho předcházející „Emoční inteligenci“) figuruje na čelných místech jeho argumentací. Biochemické souvislosti doplňují výklady stresu...

K matematizaci psychologie patří podepření důležitosti funkcí intuice a tušení, jež by měl mít člověk vytříbený, výzkumem, podle kterého nám stačí 30 sekund na to, abychom si s 80%ní přesností udělali intuitivní závěr o „kvalitě“ druhých lidí. Kde ovšem Goleman vzal jistotu pozdější „přesnosti“ a co vůbec míní atributem „kvalitní“, to nerozebírá.

Tak jako mnoho jiného ve svém slátném pokračování bestselleru.

Rozšířenosti, posuny a stálosti Stanislava Kratochvíla

(Poznámky ke knížce „Manželská terapie“, třetí, rozšířené vydání. Nakl. Portál, Praha 2000, 255 stran)

Ivo Plaňava

Osvědčený, vážený, uznávaný, poctami i tituly ověřený (včetně oficiálních ocenění obou předchozích vydání) - avšak navzdory všemu stále svěže plodný i vyvíjející se Stanislav Kratochvíl (dále SK) - nám dává inovované dílo, jehož žánr označuje jako příručku. Jaké změny má „při ruce“ pozorný a zaujatý čtenář, srovná-li s vydáními z let 1985 a 1992? A co též - nezměny, stálosti? Pokusím se popsat a glosovat některé z nich. Činím tak i s letmým přihlédnutím k tomu, co SK nabízí nejen čtenářům téhle knížky, nýbrž i těm z nás,

kteří máme to potěšení sledovat léta letoucí jeho orální i psané produkce, já už málem půl století - toto letí, kšákru...

Třeba hned vizáž: ne autorova, ta se za ta léta podivu - i závidění - hodně nemění. Zato třetí vydání jeho knížky je ve srovnání s předchozími hezčí, vázané, pěkně vybarvené a ilustrované - knížce sluší umístění na čelném místě knihovny, aby byla vidět.

Avšak nejen výtvarno, nýbrž i obsah. Inovace a rozšíření lze rozdělit do tří skupin. Tu první tvoří kratší dodatky v řadě kapitol i podkapitol, například: doplnění o vlivech z rodičovské rodiny (s. 19) dovětek o razantním útoku na iluzorní očekávání z knížky P. Haucka (s. 44), doplnění podkapitoly o abnormních rysech osobnosti o novou revizi mezinárodní klasifikace rozšíření podnětů pro praxi, zmínka o nejnovějším reprezentativním výzkumu hodnotového systému české populace ukončené pasáží o rozvodové terapii naléhavou poznámkou o vhodnosti psychotherapeutické podpory trápeným ženám (s. 209) nebo pochvalné vyjádření o lapidární formulaci spisovatele Viewegha o motivaci nevěr jednoho velkého českého prostopášíka... SK tím znovu stvrzuje to, co o něm víme: že je stále na příjmu, otevřený novým informacím, poznatkům i slovům.

Druhou sortu změn tvoří delší pasáže, někdy celé (podkapitoly, rozšiřující obsah o výklad základních tezí i postupů systemiků a narativních terapeutů. A též sem patří, kromě jiného, pasáže o změnách a akceptaci (s. 30), jakož i pohled do kuchyně „gender rozdílů“ (s. 106).

Třetí inovaci najdeme v přílohách, kde SK prezentuje čtyři testy kvantitativního posouzení manželského přizpůsobení. Dvě výše načrtnuté inovace se mi zamlouvají i líbí - avšak ty „přílohové“ vzbuzují rozpaky. Až na poslední z uváděných testů - „Kroměřížský dotazník vlivu rodiny na manželskou spokojenost“. Ten bych bral i doporučil třeba studentům jako jednu z metod v diplomové práci, velice bych však zaváhal doporučovat ostatní tři dotazníky. Nejen proto, že mají svůj zrod v letech padesátých, nýbrž hlavně proto, že řada položek i vyhodnocení předpokládá, že stejnost či po-

dobnost manželů je jednoznačně kladnou hodnotou. A tudíž: rozdíly v názorech, postojích či zájmech jsou implicitně považovány za dyshestické, což si nemyslím. To ovšem by chtělo delší „popo“, není-liž pravda. A navíc bych si, s pokorným prominutím, dovolil nabídnout některé novější postupy a metody hodnocení kvality soužití v manželství - ale to by opět bylo na diskusi jinde či jinak, třeba „face-to-face“.

A ještě na jednu změnu či spíše posun SK bych tu rád poukázal. Je naznačený v recenzované knížce a zcela zřetelný v autorových přednáškách pro frekventanty výcvikové-výukových programů. Mám na mysli posun směrem k jasnému sdělování stanoviska, komentování, vyjádření vlastních preferencí, názorů směrem ke kritickým poznámkám i pochybnostem, jakož i k reflexím vlastních zkušeností - aniž by přitom SK upustil od pro něj tradičního pochopení a ocenění přínosů jiných (škol i autorů), což ovšem patří k jeho stálostem, o nichž bude řeč za chvíli. Dva příklady za všechny a z téhož soudku: když SK uvádí nové pasáže o post-módním systemickém a narativním přístupu (s. 39-43), vyloučí jasně a stručně základní teze, výchozí předpoklady a popíše ilustrující postupy při odborných intervencích. Ocení přínosy pro praxi, nicméně dá najevo, že je obtížné přijmout jejich „...popření objektivní reality vůbec, které se lidem zakotveným ve skutečnosti může zdát poněkud výstředním“ (s. 40). A když SK končí příkladem z narativní terapie (s. 43), dodá: „Uvedený případ by podobným způsobem mohl vést i mnohý zkušený »narrativní« psychotherapeut. /.../ Narativní terapie tedy přináší některé novinky /.../ a zároveň v běžné praxi využívá účinných faktorů, které se využívají a osvědčují i v jiných terapiích.“

A stálosti či konstanty SK? Byly už vícekrát popsány, platí i pro toto nové vydání a lze je vyjádřit několika klíčovými slovy: sečtělост, orientovanost v dřívější i nejnovější literatuře dovednost třídít, přehledně, jasně a bez nedovolené simplifikace vyhmátnout nejen to podstatné, nýbrž i přínosné pro praxi důraz na odbornou i vědeckou korektnost jakož i po-

někud sisyfovské, nicméně stále užitečné a potřebné úsilí o syntetizující přístup.

Nu a na závěr dvě přání či spíše náměty k úvahám pro čtvrté, zajiště rovněž rozšířené vydání. (Pozn.: doufám, že na tom SK už začal pracovat, neboť pokud jsem správně informovaný, patří v naší branži tato jeho knížka k bestsellerům, a tudíž za pár měsíců už nebude k dostání.) Co třeba něco přidat o postgraduálním výcviku a výuce manželských poradců a terapeutů? Nebo o tak řečených negativních účincích při odborných intervencích, to jest o proměnných, které působí tak, že po odborné intervenci je na tom klient či jeho soužití hůře, než kdyby se nám vyhnul? A co takhle pár slov o fenoménu „burn-out“? Tuším, že o vyhořívání toho SK asi moc neví či spíše netuší, nicméně si o tom může přečíst a s jemu vlastní systematičností nám něco nabídnout, už třeba v zájmu prevence.

Doc. PhDr. I. Plaňava je psycholog, dlouholetý manželský poradce. Zabývá se mj. postgraduálním vzděláváním v oblasti manželského a rodinného poradenství, mezilidskou komunikací a výzkumem soužití. Autor několika knih. V současnosti vede Katedru psychologie na Fakultě sociálních studií Masarykovy university v Brně.

Novinky ze světa (dvakrát od německých autorů)

(Wagner R.F., Becker P. /Hrsg./: *Allgemeine Psychotherapie, Hogrefe, Verlag für Psychologie, Göttingen, Bern, Toronto, Seattle, 1999, stran 252, DM 59*)

Jan Vymětal

Sborník shrnuje příspěvky ze symposia „Obecná a metody přesahující psychotherapie“, jež se konalo v r. 1997 na univerzitě ve Würzburgu. Autorsky se na knize podílí osm německých psychologů, z nichž někteří pracují ve výzkumu a jako univerzitní učitelé, jiní pak

jsou v praxi. Tato různorodost je významná, neboť sborník lze částečně chápat i jako dialog mezi praktiky a teoretiky.

Práce je rozdělena do šesti hlavních kapitol, věnovaných integraci a evaluaci terapeutického jednání, vzdělávání, integrovanému obrazu člověka v eticky orientované obecné psychoterapii, otázkám vědění v rámci obecného modelu, paradigmatu empirické a psychologické léčby a obecné a diferenciatní psychoterapii vytvořené na systemickém základu.

Knihu lze vidět jako příspěvek ke snahám o integraci psychoterapie. Jinými slovy řečeno: jde o tendenci, opírající se o výzkum psychoterapeutického procesu a výsledků léčby, nalézt obecné a specifické účinné faktory terapie ve vztahu k proměnným týkajícím se pacientů a jejich poruch zdraví. Takto diferenciatní přístup pak vede k integraci postupů, jejichž účinnost je výzkumně (objektivně) prokázána a k navržení obecné teorie a modelu psychoterapie. Takový model pak umožní na základě diferenciatní a jemné psychologické diagnostiky zvolit pro pacienta (a jeho nejbližší) optimální terapeutický (a později rehabilitační) program.

Rád bych upozornil, že snaha po „zvědecké“ psychoterapii a úsilí po vyšší účinnosti léčby je v posledních letech dána i okolnostmi souvisejícími s financováním zdravotnictví a se stále rostoucími náklady na zdravotní péči. Právě v Německu se zmíněná skutečnost stává velkým problémem. Stejně tak se do této tendence promítá vliv farmaceutických firem, pro které znamená používání psychologických prostředků ve větším množství přirozeně konkurenci. Je známo, že potom dochází k menší spotřebě zejména psychofarmak.

Není bez zajímavosti, že tendenci po integraci nalezneme u nás již v 60. letech (M. Bouchal, S. Kratochvíl) a lze ji přiblížit výrazy *eklektický* a *syntetický*. V novější době je spojována zejména se jménem německého psychologa (a jeho týmu) pracujícího na univerzitě v Bernu - K. Graweho. Na místě je připomenout jeho dílo *„Proměna psychoterapie - od konference k profesi“* z roku 1994, kde nalezneme rozsáhlou metaanalýzu se závěrem, že psy-

choterapeutické postupy působí značně diferenciatně a často jinak, než se psychoterapeuti domnívají. Ve vývoji psychoterapeutického myšlení lze její význam srovnat s Eysenckovou hypotézou o spontánní remisi. A recenzovaná publikace, do které přispěl i K. Grawe (4. kapitola), postupuje v této intenci.

Ještě bych upozornil na několik námětů, jež se ve sborníku opakují: obraz člověka a etické konání, blízkost a vzdálenost v meziosobním (tedy i psychoterapeutickém) vztahu, teorie konzistence - inkonzistence (poukaz na vnitřní shodu či vnitřní rozpory související s etiopatogenezi poruch zdraví).

Témata jsou probírána za pomoci pojmů a poznatků z obecné psychologie a psychologie osobnosti, neuropsychologie a systemického přístupu. Samozřejmě je akcentováno výzkumné ověřování - i v praxi osvědčených postupů. Zdá se, že teoretické psychologii se začíná dostávat zadostiučinění, neboť se ukazuje její užitečnost - i při vytváření modelu obecné psychoterapie, uplatňujícího se v praxi (jemná diferenciatní indikace, diferenciatní léčebná strategie, jednotná evaluace). Publikace je však dokladem toho, že to vůbec není snadné.

Sborník „Obecná psychoterapie“ je názorným příkladem diskuse, která probíhá mezi psychoterapeuty. Je proto určena zejména do jejich rukou: teoretikům i praktikům, avšak stane se užitečným a inspirujícím čtením i pro ostatní zájemce o léčbu psychologickými prostředky. Ovšem za předpokladu, že mají alespoň elementární psychologické vzdělání.

Asendorpf J., Banse R.: Psychologie der Beziehung, Verlag Hans Huber, Bern, Göttingen, Toronto, Seattle, 2000, stran 322, DM 49,80

Oba autoři publikace „Psychologie vztahu“ jsou psychology a pracují v Ústavu pro studium psychologie osobnosti a sociálních vztahů, jenž se nalézá na Humboldtově univerzitě v Berlíně. Kniha je vysokoškolskou učebnicí a její podklad tvoří přednášky a semináře

autorů na univerzitě. Jsou v ní zhodnoceny i jejich empirické studie, týkající se vývoje vztahů u dětí, studentů a partnerských vztahů.

Hlavním cílem knihy je seznámit čtenáře s nejnepřehlednějšími psychologickými přístupy k dané problematice a tyto přístupy integrovat. Zdůrazněn je empirický výzkum meziosobních vztahů; se jmény jako M. Buber či E. Lévinas se v knize naopak neseťkáme. Autoři sami označují svůj pokus za vůbec první v německy mluvících zemích. Dodejme však, že tato věta snad platí tehdy, jestliže odhlédneme od sborníků věnovaných interpersonalitě.

Knihu tvoří pět kapitol: **1. Co je vztah?** (Interakční vzorec a vztahové schéma; vztahy dané rolí a osobní vztahy; individuální a dyadické efekty; osobnost - vztah - skupina; klasifikace vztahů; kvality vztahů; funkce vztahů; dynamika vztahů), **2. Typy vztahů** (Vztahy v rodinách - volba partnera a partnerství, vztah rodiče - dítě, vztahy mezi sourozenci; vztahy mezi vrstevníky; vztahy v dospělosti a jsoucí mimo rodinu - přátelské vztahy, vztahy na pracovišti, sousedské vztahy), **3. Vztahová paradigma** (Psychoanalytické přístupy; kognitivní přístupy; přístupy evoluční psychologie; přístupy teorií těsné vazby; výměnné přístupy; systemické přístupy; teorie vztahových sítí; integrace), **4. Vztah a vývoj** (Univerzální proměny vztahů; diferenciatní proměny vztahů; důsledky působení vztahů na osobnost), **5. Vztah při srovnávání kultur** (Historický výzkum vztahů; kulturně srovnávací výzkum vztahů).

Již z prostého výčtu kapitol a podkapitol je zřejmé, že se jedná o dílo systematické a psané s německou důkladností. Její styl je úsporný, nápadná je snaha po přesném vyjádření

a podpora všech tezí výsledky empirických výzkumů. Didaktické zpracování má výbornou kvalitu, informacemi není čtenář zahlcen, nýbrž nasycen. Osobně mne překvapilo zjištění, že v neextrémních případech je vliv výchovného stylu rodičů (jenž prý vůbec není stabilní, jak bychom očekávali) na formování osobnosti dítěte jen velmi malý. Dále pak, že souvislost mezi vztahovými zkušenostmi v časném dětství (zejména ve vztahu matka - dítě) a pozdějšími způsoby vztahování nebyla prokázána. Autoři zdůrazňují jako významnější vliv konstitučních (včetně genetických) faktorů na osobnost a vztahové charakteristiky člověka. Samozřejmě za předpokladu, že se nejedná o extrémní způsoby vztahování dospělého k dítěti (např. týrání).

Největší přínos recenzované učebnice vidím v tom, že podává vyvážený a ucelený přehled současného poznání meziosobního vztahu z hlediska empirické psychologie. Naopak za slabinu knihy (zejména proto, že se jedná o učebnici) bych považoval skutečnost, že čtenáře ani stručně neupozorňuje na jiné možné přístupy k této problematice a že se málo kriticky zabývá interpretací výsledků empirických výzkumů. Učebnice psychologie, totiž, má nejenom informovat, ale i učit kriticky myslet.

Přes zmíněné výhrady nutno konstatovat, že se jedná o práci velmi kvalitní a rozhodně ji lze doporučit k četbě a studiu nejen studentům humanitních univerzitních směrů a medicíny, nýbrž i psychologům, pedagogům, psychoterapeutům a lékařům v praxi.

Prof. PhDr. Jan Vymětal vyučuje psychoterapii na 1. lékařské fakultě UK v Praze. S Konfrontací spolupracuje dlouhou dobu - od roku 1992.

Česká společnost pro individuální psychologii

pořádá 20. - 26. srpna 2000

Letní školu MiniCASSI

navazující na tradici mezinárodní školy individuální psychologie.
Příhlášky: CSIP c/o FSS MU, Gorkého 7, 602 00 Brno,
tel. 05 41321339, kl.134, e-mail: csp@fss.muni.cz

LISTOVÁNÍ

K překladům odborných knih (2)

Zbyněk Vybíral

„Verzerrt“ - zkresleně nebo zpitvořené

V knize Wolfganga Schmidbauera *Psychická úskalí pomáhajících profesí* (Portál 2000) dostaly na frak jak plynulost, tak logika, o kráse češtiny na řadě míst vůbec nemluvě. Překládal Petr Patočka. Jeho slovosled zůstal na mnoha místech tak německý, že četba knihy je hodně těžkopádná. Znepřijemňuje to vstřebávání textu natolik, že čtenáři (a to je velmi špatně!) uniká smysl toho, co chtěl autor říci.

Jde o ošklivosti typu:

„Regrese drogově závislého k nirvanickému stavu bez přání je většinou zničující“ (lépe mohlo znít: ... do stavu nirvány, v němž si nic nepřejí) - str. 18.

„Pro badatele, který má zájem na teoriích, vystávají v této situaci dvě možnosti“ (mohlo být: který se zajímá o teorie) - str. 47.

„nějakou dobu uvažovala o tom, že by šla na psychiatrickou kliniku. Jednou dokonce vyhledala přítele, lékaře, na takové klinice a zůstala tam přes noc. Paralelně s tím začínala ve skupině a v individuálních hodinách, jež jí terapeut poskytoval, obviňovat a vyzývat.“ (zřejmě: vyhledala na klinice přítele, psychiatra) - str. 64.

„Do skupiny přišla po delší individuální analýze u jedné mně jménem známé terapeutky.“ (u terapeutky, kterou jsem znal podle jména) - str. 113.

„A skutečně se paní V. snažila zůstat skupině vzdálená, když se jí vedlo velmi zle, požadovala však pozornost pro své bolesti hlavy, nehody nebo deprese, jež jí zabránily objevit se ve skupině.“ (mohlo být přeloženo: snažila si udržovat od skupiny odstup... vyzadovala však, aby skupina věnovala pozornost jejím bolestem hlavy... nebo: snažila se však upoutat pozornost) - str. 114.

„je vždy nutné vést jedním určitým bodem hranici, jež vylučuje jiná, o sobě nijak výrazně méně smysluplná nebo nezbytná hlediska.“ (neméně smysluplná) - str. 129.

Pochopení textu se dohadujeme na podobných místech:

„Členové skupiny se nedostavují, pod zámkami se stahují zpět.“ - str. 70. Zřejmě: Členové přestávají pod různými záminkami do skupiny docházet.

Některá místa bez nahlédnutí do originálu poopravit (a pochopit) nelze:

„biologická stránka kulturní evoluce je nspecificky působící, zvědavostí nesená aktivita, spojená s připraveností získávat v dětství určité typické pocitové reakce [jedním důsledkem toho je přenos v psychoterapii], jež budují kulturně určitý typ chování. Tomuto procesu se specifické instinktivní dědictví dalekosáhle podřizuje.“ - str. 25.

„Když druhého dne vyprávěl skupině svůj sen, dochází k tomu na konci dne, potom co se neustále snažil zabývat se druhými.“ - str. 48.

„výše popsaná situace stejně jako manželská situace zatížená trvalou nespokojeností zřetelně ukazovaly na moc návratu potlačeného.“ - str. 70.

„Psychoanalytické studie, jako je tahle, platí za přednosti, jež skýtá blízkost praxe a bezprostřední vztah k vlastnímu životu, závažnými problémy ohraničení.“ - str. 129 (??).

U většiny překladů může některé drobnosti pomoci odstranit redaktor. V této knize však zbyly takové antiperly jako:

střebavé kořeny (s. 18 - ?), oceánská odměna (s. 63 - v originále stálo nejspíš „ozeanisch“; ale mohlo se přeložit volně: nebetyčná...), nabízejí se k výkonu pomoci (s. 84 a jinde - lépe by znělo: nabízejí se, že budou pomáhat), vždy před Vánoce přijde telefonát (s. 91 - lépe: zazní telefon), akademický učitel (s. 111 - nejspíš vysokoškolský). Překladaťel s redaktorem mohli vyřešit i nečesky znějící termín „vztahové osoby“. Míněny jsou blízké osoby, které mají k člověku vztah. Věta: „Vztahové osoby dítěte by měly být schopny se k němu obracet od jeho narození se vctřením“ mohla znít například: Osoby s blízkým vztahem by měly

být schopny vctřovat se do dítěte od chvíle, kdy se narodí a tak dále. Mnohdy je překlad věcí diskuse, samozřejmě, avšak překladatel i nakladatelství stěžij popřou, že vydali lajdácky odbytou práci.

Pomáhání druhým vyznívá v podání Schmidbauera již tak dosti negativně, jako realizace tzv. „syndromu pomáhajícího“, jako (pouhé? a vždy jen?) hojení si narcistických ran, jako sycení vlastních potřeb pomáhat... Je to věc autorského záměru: vyhrotil problém a jeho předvedením ve výrazných barvách a konturách na něj s křiklavostí reklamy upozornit. Službu Schmidbauerovi v tomto směru prokazoval i Patočka, když některá místa překládal zveličeně, zbytečně afektovaně. Podpořil tak téměř výsměch vůči pomáhajícím:

Například na straně 84 použil překladatel slov „Jak silně je tento zpitvořeně mateřský postoj sdružen s vlastními infantilními potřebami...“. Protože je to v kontextu citace z Jürga Williho, dá se předpokládat, že zde v originále bylo slovo „verzerrt“. Je to asi věc diskuse, ale i vkusu, kontextu textu a zároveň kontextu psychoanalytické terminologie (tím chci říci, že panu Patočkovi nic nevnučil), avšak byl-li tu termín „verzerrt“, překládal bych ho: zkreslený, nanejvýš pokroucený. Rozhodně ne „zpitvořený“. Co pak jsou ženy, které pomáhají druhých a realizují si přitom své mateřské potřeby, zpitvořené?!?

Na tomto příkladu jsou dobře vidět možnosti tlumočení a překládání: překlad může posouvat i podsouvat, zveličovat i mírnit, realizovat ideu, může se vysmát a smířovat. Je to velká zodpovědnost, moc a troufalá služba.

Osoby vztahové, referenční nebo blízké?

Osoby „vztahové“ jsem vytkl překladateli Patočkovi - a, jako by to nestačilo, ve stejném nakladatelství jiná překladatelka ve spolupráci s jiným odpovědným redaktorem, rozhodly se pro osoby referenční. Mám před sebou další knihu z Portálu (vydanou rovněž v roce 2000) od Rotraud A. Pernerové *Tabu v rodinné komunikaci*. Přeložila ji Monika Žárská a překlad je to šfavnatý, s některými méně obvyklými českými ekvivalenty, čeština v něm rozhod-

ně zvítězila nad jazykem originálu - vyjma několika detailů. Opakovaným detailem jsou právě ony „naše vlastní referenční osoby“ (str. 21 a jinde). A tak v knize vychovává dítě v rodině jedna vlastní referenční osoba za druhou, v každé rodině pochopitelně jiná. Ale copak tak mluvíme? A copak takové nesmysly čteme v původních českých pracích? Nevychovává snad dítě - pěkně česky - blízká, resp. nejbližší osoba? Okruh „referenčních osob“ je přece okruh osob nejbližších. Bůh ví, říkám si někdy, co vede ruku překladatelů? Snaha o odborné názvosloví za každou cenu? I tam, kde slovo latinského (jindy anglického, jindy německého) původu znásilňuje přirozenost? Jenom proto, aby text nevypadal jako nějaké vyprávění „beránčí babičky“, ale aby vypadal jako „věda“? (Možná vede ruku překladatele a překladatelky něco úplně jiného, kdo ví?)

M. Žárské se dá vytknout také hospodářský historik (str. 17), nečeské konstrukce typu: „všichni také známe fenomén spočívající v tom, že lidé, kteří...“ (str. 22) nebo: „musíme idealizované rodinné modely postavit mimo diskusi“ (str. 33). Na straně 34 se nemohu zbavit dojmu, zda náhodou Haensch necitoval Wilhelma Reicha (v překladu je to totiž uvedeno naopak: to však nevím, a tak - pokud a jestli -, tak se omlouvám...). Na stejné straně nemusela překladatelka úsloví známé v češtině ve tvaru: *Mluvíti stříbro, mlčeti zlato* překládat zrovna originálně čtyřmi substantivy: *Mluvení stříbro, mlčení zlato* nezní tak hezky. Strana 34 je vůbec nepodařená. Najdeme zde i výraz *ztráta na hodnotě a pocit ztráty na hodnotě*. Víím, že němečtí psychoterapeuti používají hojně termín „Selbstwertgefühl“ (pocit vlastní hodnoty, pocit vlastní ceny). Nevím, jestli šlo o „ztrátu“ na jiném termínu (takto to vypadá na finanční termín „Wertverlust“), rozhodně se však češtině nabízel lepší překlad (pocit, že ztrácím na ceně nebo jiný).

Intermezzo

Proč vlastně podrobuji překlady tak konkrétní, detailní kritice? Není to jen šfouření „za každou cenu“? Neskrývá se za těmito kritickými výstupy vlastní předvádění se kritikovo?

Vím, že mě to samotného napadalo před lety, když jsem sledoval - s úsměvem i podivem - kritickou praxi kolegy J. Slomka na stránkách literárních novin, který našel pokaždé (na to se dalo vsadit) chybu či jinou vadu na kráse v jakékoliv knize. Slomek si získal pověst šfoura-la. Dodnes nevím, jestli to dělal rád. Já z toho, co nyní činím na stránkách Konfrontací, žádnou zvláštní radost nemám. Ani to příjemné narcistické uspokojení se nedostavuje, zpropadeně!, aby mě oblažilo pocitem, jak jsem dobrý. Spíš rozčarování nad novými a novými odbytými psychologickými knihami, spíš zklamání nad úpadkem češtiny, spíš strach, když beru do rukou další překlad...: že zase budu nespokojen... A přitom vím, že věnuje-li se překládání náležitá péče, výsledky mohou být krásné. Vím o péči inženýra Tomáše Janečka z Brna, který s obětováním kusu vlastního zdraví někdy jistě až nepříjemně trvá na tom, aby převody C. G. Junga byly nejenom věrné, ale i české. A to pěkně české. Nenapadá mě nic chytřejšího, než že v nakladatelstvích jako Grada, Pragma či (už i, bohužel) v Portálu, v těchto „fabrikách“ na psychologickou a duchovní literaturu, dostala se kontrola překladů a systematická práce překladatelů - včetně jejich výběru a prověřování předem - nejspíše na vedlejší kolej. Je to škoda a je to známka despektu ke čtenářům. Že by si někdo myslel, že čtenáři sežvýkají všechno?

Memento

To, že překladatelé mohou poničit prezentaci celého psychologického směru v kontextu češtiny, lze připomenout příkladem knih z transakční analýzy. Už Berneho bestseller *Jak si lidé hrají* neměl svého času štěstí, když při překladu byl z „transakce“ učiněn „přenos“. Ve druhém vydání z roku 1992 (díky tomu, že na toto pochybení stále myslel S. Kratochvíl) bylo již všechno v pořádku. Na pulty přišla další kniha Erica Berna *Co řeknete až pozdravíte* (NLN, 1997), pečetičí nepřilíší povedený překlad již nepřesným názvem (v originále *What do you say after you say hello?*). O tom jsem ale už psal. Do třetice všeho vykutáleného zjevila se čtivá, byť značně rozmělnující

a celou školu dále zpřimitivňující (třebaže opět *bestsellerová*) příručka Berneho žáka T. A. Harrise *Já jsem OK, ty jsi OK*. Překladatelka Dana Burianová (již čtvrtý překladatel věnující své málo odborné síly transakční analýze) neporušila nedobrou tradici nedobrých překladů:

„V roce 1965 byla půda jedné z největších **naučných institucí** světa, v University of California v Berkeley, **rozhoupaná** celou řadou hlučných transakcí...“ (Universitám se neříká *naučné* instituce a studentské nepokoje označit *rozhoupaním* půdy je neméně originální.)

„tihle rozmazlení parchanti ničí všechno...“, řekl jeden otec **ohledně svobodných projevů** na University of California v Berkeley. V jeho výroku je pravdivý **element**.“ (*Ohledně svobodných projevů*...: co se to tam na té „rozhoupané universitní půdě“ v roce 1965 vlastně dělo??? *Hlučné transakce, svobodné projevy? Pravdivý element* je už vůbec bonbónek.)

„O několik dní později jsem měl potíže vysvětlit, proč byl film *Bonnie a Clyde* opakovaně zmiňován při udílení Academy Awards.“ (Překladatelka neví, že jde o *ceny Akademie*, o Oscary? Co to je zmiňovat film? Byl oceněn? Nebyl oceněn?)

A tak dále.

V tomto případě jde o tituly z transakční analýzy, přišť se může dostat na knihy ze směru, který je váš oblíbený. Originály se totiž, jak se zdá, dostávají do rukou nedoukům a lajdákům.

Jak sepsat psychoterapeutickou příručku snadno a rychle (namísto recenze na knihu Vereny Kastové: *Krise a tvořivý přístup k ní*, Portál 2000, 167 stran)

V Úvodních poznámkách a v I. kapitole se nebudete ostýchat horkou jehlou narychlo sestehovat několik málo základních myšlenek například ke „krizi“ - téma můžete zvolit

nahodile. Nemáte-li po chvíli co psát, nemusíte se bát podruhé (potřetí) zopakovat totéž. Ani nemusíte příliš obměňovat slova - opakovaná matka moudrosti.

Strana 13: „každá krize v sobě obsahuje možnost zásadní proměny“,

strana 24: „stadium krize může být předstupněm proměny“.

Strana 10: „pocity empaticky vnímáme“,
strana 23: „především však má terapeut přístupovat k člověku v krizi empaticky“.

Protože každé téma je třeba zasadit do vzta-hového rámce určitého pojmosloví, použijete - například - psychoanalytické. Tam, kde je třeba vysvětlit termín, kupř. „protipřenos“, nelámete si s tím hlavu, a vymezíte ho co nejobjektivněji. Třeba jako „souhrn všech pocitů, které má analytik vůči člověku v krizi a které se pokouší v nějaké formě zachytit“. Že není rozumět slovu „zachytit“ a tomu, co jím myslíte, vás netrápí. Stejně jako vás netrápí rozdíl mezi skutečným protipřenosem a přirozenými pocity, které má v sobě kdokoliv kdykoliv za jakékoliv situace.

Pak přidáte řadu příkladů, ve kterých ilustrujete vlastní klasifikaci tématu, zde „krizí“. Co krize, to příklad z vaší praxe. Pozor: příklady by měly dosvědčovat jednak teorii, jednak vaši terapeutickou kompetenci. Čtenáře je třeba přesvědčit o tom, že právě takto je to úspěšně, efektivně a správně.

Poznámka na okraj: nevím, zda nepadá na vrub překladatelky Jany Vaškové, že **terapeut** při krizové intervenci „musí nejprve zhluboka dýchat, navázat kontakt se svou úzkostí“ (s. 20), zda to není spíš úkol **onoho člověka**, který terapeuta vyhledal; ale možná, že právě toto je místo, kde se autorka snažila být originální, kdo ví?

Chce po vás příručka ještě něco? Ne. To stačí. Nechyběl-li vám slovní vítr do plachet a zvolili jste alespoň trochu líbivý sloh, budete se určitě dobře prodávat. I v cizích zemích. Tam jí navíc překladatelé pomohou změnou názvu, takže přeložený název bude zpravidla slibovat mnohem víc, než co jste napsali. Ale to neřešíte. Vy neřešíte - zpravidla - vůbec nic.

Na závěr zvážním a - třebaže je tato glosa nazvána „namísto recenze“ - doporučím čte-

nářům přece jen nejpodněnější místa z knihy psychoterapeutky Kastové. Od strany 105 po stranu 124 se V. K. věnuje „případu“ Dory a její rodiny - a je to vylíčení humánní, podnětné a přesvědčivé. Teprve zde přiznáme Kastové literární i terapeutické, reflexivní i sebe-reflexivní nadání, pro které se její knížky tak dobře prodávají a čtou. Také následující vylíčení krize manželů a terapeutičiny intervence (strany 127-138) stojí za přečtení. Takže: ono to nakonec asi až zase tak snadné nebude - sepsat příručku snadno a rychle... Každý to neumí. To, že Verena Kastová ano, jí můžeme třeba také závidět.

zvl

Jazzové psychonebajky Irvina Yaloma (Na okraj Prologu v Yalomově románu „Lži na pohovce“, Portál 1999)

Ivo Kunst

Irvin Yalom je stálíci psychoterapeutického psaní, která si může dovolit psát stále o tomtéž, aniž by jí hrozilo, že nebude mít co sdělovat.

Mám potřebu zdržet se u Prologu. Je to samostatná kniha v knize. Neoficiální manifest psychoterapie. Představuji si, že Yalom miluje psychoterapii stejně jako jazz, pro jeho neučesanou a nelibozvučnou emoční opravdovost. Prolog chutná po jazzu. Je to velmi koncentrované sdělení. Fascinuje, i když se nemusí líbit. Stejně jako život.

Yalom na malé ploše hutně a otevřeně sděluje své terapeutické krédo. Jeho „eklekticismus“ je završením a vyústěním, nikoliv počátkem. Je profesním vývojovým stádiem za profesionalitou. Profesionalita předpokládá brilantní zvládnutí řemesla, jinými slovy skutečné ovládnutí nástrojů některé z psychoterapeutických ortodoxií. Teprve pak je možné uvažovat o jejich limitech. Překračování limitů se stává kreativi-

to, pouze jsem-li schopen vnímat, že vůbec něco překračuji. K tomu ale musí být člověk nadán. Snad také proto nechává Yalom Seymoura volně citovat Rogerse: „Je nutné věnovat pozornost výběru psychoterapeutů, nikoli jejich vzdělávání.“ To není oslava nějaké svévole. Psychoterapeut je vybírán a on sám si posláním vybírá v procesu umožňujícím selekci. Proto by psychoterapeutické výcviky měly být selektivní, nikoli plošně a povrchně zasvěcující.

U koho jiného má překročení pravidel smysl, než u Yalomova Seymoura, který zasvětil psychoterapii a budování jejího etického kodexu celý život? Seymour si jako málokdo je vědom osudovosti dilematu, před kterým se nemůže ukrýt. Patos antických tragédií? Proč ne. Je terapeut a musí být připraven na Život, nikoliv se ustrašeně hrbít v nějakém životečku. Skutečně prožitý život, i ten profesní, jednoho dne vystaví účet. Protože se té chvíle Seymour nebojí, je obdařen schopností pomoci.

Prolog není pěkné čtení. Je to závazná výzva k odvaze dostát znění nepsané profesní sponze a doprovodit klienta. Je to směnka za možnost být psychoterapeutem. Yalom se dotkl jedinečnosti psychoterapeutického poslání, odlišujícího jej od poslání lékaře. Terapeut by měl být připraven provázet klienta v jeho jedinečném příběhu a snažit se obsáhnout palčivá dilemata jako kvalitu. Lékař je omezen paradigmatem léčení, kdy zdraví je definováno v kontextu s obecným očekáváním jako normou, ke které by se měla jedinečnost pacienta přiblížit.

Yalom píše o až sebezničující disciplíně terapeuta v rámci přísně vymezených pravidel hry. Seymour ví, že jeho čin bude mít smysl, pouze bude-li zároveň existovat nutnost jeho

potrestání. Sám přeci represivní mechanismus pomáhal vytvářet.

Uvědomuji si, jak všechna tato vznešeně znějící slova jsou vlastně prázdná a zbytečná. Nemohou přesvědčit nikoho, kdo chce být Yalomovým textem pouze fascinován. Pro ty, kteří vnímají příběh Prologu jako svůj potenciální životní scénář, je úplně zbytečné něco dodávat. Je to stejné jako v umění: talentovaní tvoří a v okamžiku tvorby jsou tiší a pokorní, snobové žvaní a předvádějí se.

Cítím potřebu to všechno napsat méně kultivovaně: Je to po čertech dobré, čertovsky nelibivé čtení. Nutí každého s psychoterapeutickými ambicemi k zamýšlení o vlastní připravenosti neschovávat pokrytectví za vznešeně znějící formulace etického kánonu.

Je dobře, že se takoví Seymourové občas mihnou i kolem nás. Poznáme je podle toho, že jim můžeme věřit, když se smějí, nenávidí, milují nebo jsou smutní. Jsou. Oni mohou mluvit o „objemnosti duše“. Byli by schopni přijmout nabídkou k „životní souloži“ od klientky, aniž by ji pak jako děvku nechali napospas veřejnému opovržení. Ochránili by ji. Nikoli jen tak naoko nebo k Hérostratově slávě. Udělali by to z přesvědčení, že je to nutné a že to udělat skutečně chtějí. Zůstanou mladí a uvěřitelně svobodní i v seniu. Protože jsou schopni odpovědně vstoupit do vztahu s klientem, mohou být i psychoterapeuty.

Své ambice upínají k psychoterapii i jiní: vrozeně senilní, vulgárně trapní, ustrašeně vůkol zraňující, impotentně moralizující. Mohou vůbec vedle sebe snést takového Seymoura? Pochybuji. Co pak ale s nimi, nechceme-li kvůli nim všechny Seymourey obětovat? Bože, dej, ať si vystačí s vlastní fascinací, ale ať se nesažají léčit!

Zajímavé slovenské internetové stránky:

www.persona.sk
www.psychologia.sk

ZRCADLENÍ

Zrcadlení I., vítající - i kdyby byla v závorce - (Českou systemickou společností)

Nejdříve: Proč v závorce? Protože jsem instruktivně z-agován konstrukcí mýtu objektivní reality, k níž mají ze systemiků přístup snad jen někteří křesťanští systemici (zatím tomu nerozumím, ach Bože... Ale to je nekonstruktivní konstrukce, odpovídající mé, s odpuštěním, biologické struktuře). Podle informací o vzniku České systemické společnosti (závorku si můžete domyslet), má ČSS nejen již svoji zkratku, ale i svého - v závorce, to abych se tentokrát zalíbil - (presidenta) a svého - také v závorce, ale asi to tak už bude - (ředitele ČSS) (ach ten jazyk, kdy konečně budou ř-e-ditelé ř-f-diteli?). ČSS má i svůj, alespoň takový konstrukt mi prostřednictvím jazyka vstoupil do naslouchajících uší, tým psychoterapeutický, ostatně v e-mailu mají uvedenu „terapii“ a ne „systemiku, cz“. Také proto na jejich vznik upozorňuji v tomto časopise pro psychoterapii.

Tak, to bylo nejdříve (první pokus o vysvětlení oné závorky). A teď pokračování: Možná se zdálo, že si trochu dělám legraci. Ano, ale to jenom z radosti: Jsem skutečně velmi rád, že vzniká společenství, které, jak doufám, chce být alternativou a také příležitostí k dialogu. Ať už si systemici vykonstruovali jakoukoliv teorii, která mě může znejišťovat v tom, zda vůbec reálně existují (a nejedná se jen o teorii radikálního konstruktivismu) a ať už své teorie dávají do jedné nebo mnoha zrcadlicích se závorek - těší mě vznik jejich společnosti a doufám, že přispěje k tomu, aby ostatní tradiční „ismy“ a „osti“ radikálněji (a bez alibismů) vymezily svoje hranice. Také doufám, že vznik systemické společnosti povzbudí starého Hérakleita k dialogu na téma „objektivní realita“ a „(objektivní realita)“ - či, chcete-li: objektivita v závorce. Proč?

Otázka „Proč“ je zde na závěr: Protože jsem zvědav, zda zdroje vzniku ČSS jsou vsutku ryze odborné a nevydělečné (jakž jest psáno). Jsou-li: nenechá je Hérakleitos na pokoji a zahájí s ním dialog. Nejsou-li: opijí jej do nemoty známým českým prazdrojem, smíchaným ze chmele mocníku, byliny natruca a hlubinné vody z pramene jánicovona. A Hérakleitos pak, zcela opilý (jeho vina!), přestane obtěžovat... Nu, uvidíme. Ale ať už to bude jakkoliv, bude už jen a jen na mně, zda si uchovám radost z existence ČSS. A budu-li i nadále věřit, že se díky ČSS rozšiřuje možnost výběru - což je významné zvláště pro mladé kolegy. A přínosné samozřejmě i pro mne: zahájí-li ČSS dialog s autoritou starého Hérakleita a neseře-li jej hned na začátku konceptem „argumentačního zastrašování“ a hrozbou „etické nezodpovědnosti“, stanu se jejím zaujatým a sympatizujícím polemikem (i s vědomím, že jim to subjektivně může být objektivně úplně fuk...). Budou pro mne příležitostí, výzvou a prostředím k mapování uvnitř vlastního prostředí a jeho vyjádření objektivitu. S tím, že zůstanu i nadále vědeckým odběratelům Konsu, „nepravidelníku“ Institutu pro systemickou zkušenost (právě vyšlo 20. číslo - a stojí za to!). Nu, uvidíme: jak známo - *definitivně není nic definitivní*. (Až na tu závorku.)

Manželství a rodiny Ivo Plaňavy

mají v podnázvu tři slova: „Struktura. Dynamika. Komunikace“. Takže: nejedná se o manželství a rodiny I. Plaňavy, ale „jen“ o jeho stejnojmennou knihu (autor ostatně neplní ani požadavek některých manželských a rodinných poradců a terapeutů, aby špičkový manželský a rodinný terapeut či poradce v rámci svého odborného růstu poznal více než jen jedno vlastní manželství /a rodinu/).

Kniha začíná přehledem koncepcí, přístupů a teorií - oněch „cest dálničních“ (vycházejících z jedné dobře vydlážděné koncepce) a „cest nedálničních“ (čerpajících z křivolakých tras s množstvím křižovatek, objížďek a stezek). Přehled je stručný, přitom výstižný a jasný a inspirující.

Navazuje na něj rozbor struktury, dynamiky

a komunikace uvnitř manželství a rodin. Zdrojem tohoto rozboru jsou výsledky zkoumání studentů a výzkum 260 (!) manželských párů (data k výzkumu dodalo ze 35 vyžádaných odborníků 30 poradců a psychoterapeutů, což samo o sobě je svědectvím o účtě, kterou k autorovi knihy pocífuje „odborná obec“). Výzkum sleduje všechna základní témata soužití v páru. A končí pokusem porovnat některé aspekty funkčního a dysfunkčního soužití (s možností vybrat si mezi dysfunkčností a disfunkčností...). Autor tradičně nechává prostor i pro vnitřní polemiky: např. připomínkou tvrzení W. R. Beavere, že optimální rodiny jsou ty, které usilují a dosahují vysoké intimity, zatímco rodiny, které preferují kontrolu a usilují o ni, jsou rodinami průměrnými až dysfunkčními...

Práce nabízí řadu podivuhodných (anebo: konečně znovu vyslovených) závěrů. Nebudu je tady připomínat - **Přečtěte si je sami!** (A hádejte: je tato výzva „mužská“ nebo „ženská“ či „rodově neutrální“?)

A abych nezapomněl: práci, která by měla

být v knihovně každého poradce či terapeuta, vydalo v roce 2000 nakladatelství DOPLNĚK (Stará 18/20, 602 00 Brno).

ZRcadlení třetí:

Pozorování prvního dialogu (věnovaného Jaromírovi Rubešovi)

„Co chcete - řád nebo pořádek? Program nebo dril? Umění nebo arteterapii?“

„Ze všeho to prvé, ale úplně až nakonec.“

„A co ABAB? Nechtěl byste ABAB neboli velké A na druhou?“

„Myslíte-li tím absolutní abstinenci... To jako byste mě nutil ke třetí mocnině Z: zuřivé závislosti na zdraví... Ne, nechci ubližovat dětem...“

„Takže jak vymezit vaši hranici - zdí?!?“

„Nevím... Vím teď jen, že chci to, co jste nahlas zamlčel hned na počátku: Chci VUDEX!“

„Cože? VUDEX?“

„Vědomé Udržování Důstojné EXistence...“

„ (...)“

(Pokračování možná příště)

Institut rodinné terapie Praha

otevřít na podzim roku 2000 už podeváté

Úvodní cyklus komplexního vzdělání v systemické a rodinné terapii

Základní lektorský tým:

MUDr. Jan Špitz, Mgr. Jiří Kubička, PhDr. Šárka Gjuricová, spolupracují známí a zkušení lektoři.

Toto vzdělání bylo v roce 1999 akreditováno jako komplexní vzdělání v systemické a rodinné terapii, které akceptuje IPVZ.

Potřebné informace si vážní zájemci mohou vyžádat

na e-mailové adrese: gjuric@mbox.vol.cz

nebo na adrese:

PhDr. Šárka Gjuricová,

FN Motol, centrum rodinné terapie DPK,

V úvalu 84, Praha 5

PŘEČTENO

Žijeme ve světě postkomunismu a postmodernismu, ve světě systémových transformací anebo spíše mluvení o nich, ve světě diktatury masmedií a konzumního stylu, ve světě teatralizace a globalizace, v době nepozorovaných a leckdy úlevných ztrát identity, sama sebe a škod na duši. V jasnějších chvílích se ptáme, co s tím a co z toho? (Ivan Vyskočil in: *Psychosomatický základ veřejného vystupování, sborník AMU, Praha 2000*)

VIDĚNO OČIMA

...očiama I. Trapkové:

Běžte se podívat na film Ene, bene. Tristní obrázek mrtvého manželství. Natočila jej jako debut mladá režisérka Alice Nellis.

Paní Janžurová s dcerou hrají koncert jako kdysi Formanovi herci. Janžurová kreslí mimikou a v drobných gestech tragikomické přežívání, ukazuje, jak se smrt za života na životě přizpůsobuje. Žádná bezduchá krása sterilních barbín tam neobtěžuje a taky žádné plytké filosofování ani teoretizování. Jen žensky jemný hledáček provázející tzv. obyčejný život na malém městě. Až nakonec mrtvé manželství úlevně skončí skutečnou smrtí a může být oplakáno.

Janžurové skutečná i filmová dcera hraje milenkou profesora z patrně podobně neživotného manželství, kterým by docela dobře mohl být její otec v mladším věku. Režisérce ani nestálo zato ho ukázat. Téměř současně s otcovou smrtí se Jana s milencem - profesorem rozejde s mocnou emocí zoufalství. Křičí na něj, tak už konečně řekni ANO, nebo NE! Udělá to půjčeným mobilem na cizí účet v šatně kulturního domu, kde ani šaty nevisí, a kam opilá zaleze pro soukromí. Ale svědkem se stává celá baráčeknická volební komise.

Zůstanou si opelichaná matka a věduci dcera. Diváci to komentují výbuchy smíchu. (V Praze 17. 2. 2000)

Z DOPIŠŮ

Zbrusu nová úprava Konfrontací mně udělala velkou radost. (Karel Hájek)

Konečně jsi z Konfrontací z jejich roztržitěně rozmazaných postmoderních počátků udělal v roce 2000 něco, co svým vzhledem vypadá jako solidní profesionální časopis. Mám z toho radost. Děkuji za otištění Senfa... Dobře jsi ten náš překlad začlenil do kontextu dalších informací... (Stanislav Kratochvíl, Kroměříž)

Moc hezká je úprava Konfrontací. Víc nyní nesíhám, až je přečtu, napíšu i k obsahu. (Vladislav Chvála, Liberec)

Rozvažovala jsem, zda se mi nová obálka a nový formát a nová vnitřní úprava líbí. Nejdříve mě napadlo, že je to takové nějaké více konformní. Bezdůvodně ve mně to slovo vzbudilo obavu, aby se za konformní obálkou neskrýval konformní text. Ale to byly jen úplně první asociace, takové bleskové... Chvilíčku poté... jsem si byla jista, že to „nové“ je skvělým krokem do roku 2000. Obálka bez fotografie sice ztratila na zvláštnosti a neobvyklosti mezi ostatními odbornými časopisy, ale získala na serióznosti a působí na mě „upřímnějším, nic neskrývajícím“ dojmem... Satiterapeutická technika „začarování kruhu“ se mi velmi líbila... „Úspěšné fungování rodiny“ jsi zařadil přesně tam, kam patřilo - před metaforu o jednom neúspěšně, ale přeci fungujícím rodinném systému... Kromě toho se mi líbí, že jsi po všech těch nepřehlédnutelně (a pro některé čtenáře až příliš) konfrontačních, rozvášněných debatách o vymezení české psychoterapie zařadil rubriku Psychoterapie ve zdravotnictví. Myslím si, že si to její aktéři zaslouží, i když asi určitě nikdy nevstoupím do jejich řad... Mají sice neotřesitelnou, pevně vymezenou pozici v roztržitěném světě naší psychoterapie, ale nemají zrovna jednoduché vztahy s nezdravotnickými psychoterapeuty. Tou rubrikou jsi dokázal znovu přesvědčit o svobodném, neovlivnitelném prostoru v Konfrontacích pro každého. (Tereza Kocourková, Brno)

Klobouk dolů, Konfrontace jsou krásné, úplně super! Je to citlivě zpracováno, krásný papír, sloupcová sazba usnadňující čtení, jeden druh písma... Obsah stále zajímavý. Moc hezké je, jak Ivo Kunst nekonkrétně naznačuje, že se mu nelíbí, jak jsi jeho minulý článek „předuvedl“ s tím, že je nekonkrétní... (Zdeněk Macek, Praha)

Kft mají zcela novou tvář, která je pro mne dost překvapivá. V první moment mne napadlo - dvojice Revue psychoanalytické psychoterapie. Uvědomila jsem si, jak moc může udělat barva, papír, typografie (...). A ještě mě napadá téma pro Kft, které se týká kasuistik - k historii, co tam patří a co nikoliv (profesní a etická omezení) - kasuistika Jiřího Hamzy by ono Ing. H. L. nar. 1968 v záhlaví neměla mít!! O co lépe zacházejí lékaři s mrtvými na katedře soudního lékařství, když odmítnou sdělit neškodnou informaci o tom, kolik lidí zemřelo v loňském roce v našem regionu na předávkování heroinem. Jinak „Vaginismus“ je trháč, který můj kolega slupnul dříve než večeři - to k tomu Tvému „může se začít nosit na stůl“... (Dana Dobiášová, Hradec Králové)

Skutečně nádherné číslo Konfrontací, mám tím na mysli úpravu atd. (Petr Kulišák, Praha)

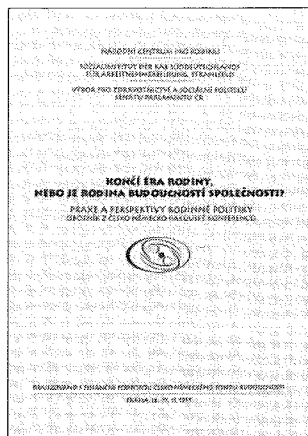
Líbí se mi rubrika Přečteno. (Karel Hlavatý)

DVĚMA, TŘEMI VĚTAMI

Knihu MUDr. J. Vacka „O nemocech duše“ (Mladá fronta, 1996) si lze ještě objednat na adrese: Nakladatelství MF, Radlická 61, 150 00 Praha 5. K vydání je připravena další autorova kniha „Velké psychiatrické případy“.

Tištěnou či elektronickou verzi sborníku z konference „Podpora rodiny a role občanské společnosti“ je možno objednat na adrese STŘEP, Senovážná 2, 110 00 Praha 1, tel. 02 24232261, e-mail: strep@centrum.cz.

Sborník obsahuje příspěvky z pohledu politiky, úřadů, práva i psychologie.

Sborník „Psychosomatický základ veřejného vystupování, jeho studium a výzkum“, vydala AMU v Praze. Má 181 stranu a vyšel v počtu 500ks.

Připravujeme:

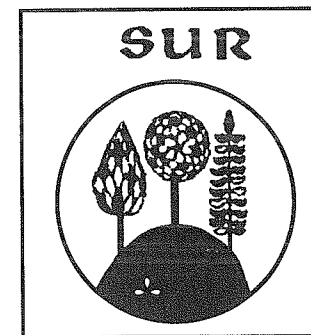
Stav psychoterapie
v jednotlivých evropských zemích

Oidipický komplex pohledem
rogersovského psychologa

Klientománie

II Zájemcům o psychoterapeutický výcvik v SUR II

V rámci akreditovaného programu psychoterapeutického vzdělávání s výcvikem probíhajícím ve výcvikových komunitách bude v roce 2000 otevřena další výcviková komunita sys-tému SUR s názvem SUR 2000.

Komunita SUR 2000 poskytne frekventantům ucelené psychoterapeutické vzdělání, které se sestává ze standardního výcviku ve skupinové psychoterapii a v dalších psychoterapeutických přístupech, z následné supervize a teoretického vzdělávání.

Výcvik v rozsahu 500 výcvikových hodin bude trvat čtyři roky a bude zahrnovat ročně 1 týden a 3 víkendy + 1 týden navíc na závěr čtvrtého roku. Cena je 80-100 Kč/hod., pro studenty denního studia 50 Kč.

Komunita SUR 2000 je mezioborová a otevřená všem pracovníkům „pomáhajících profesí“ minimálně se středoškolským vzděláním, ve věku od 22 let, působící ve státním, soukromém i nestátním neziskovém sektoru, ve zdravotnických i nezdravotnických zařízeních. Je vhodná také pro zájemce, kteří pracují s obtížnými diagnostickými skupinami (ovšem nejenom pro ně).

Vedoucí komunity SUR 2000: Kamil Kalina. Výcvikový tým: Beata Albrich, Michaela Hapalová, Jarmila Kvapilová, Jiří Libra, Marek Preiss, Vladimír Zikmund.

Pro čtenáře KONFRONTACÍ (s ohledem na termín, kdy toto číslo vyjde) nabízíme poslední možnost přihlásit se ihned po vyjití tohoto čísla, ale nejpozději do 30. června 2000. Přihlášky se životopisem a uvedením vlastní motivace k výcviku zasílejte prosím na níže uvedenou adresu písemně nebo e-mailem. Komunita SUR 2000 začne prvním týdenním soustředěním od 16. 9. 2000.

Další informace rád podá a na setkání se těší vedoucí komunity:

MUDr. PhDr. Kamil Kalina, CSc. MSc., SANANIM,
Janovského 26, 170 00 Praha 7

tel.: (02) 80 31 30, fax: (02) 6671 0489, e-mail: kalina@sananim.cz

SUR dodržuje etický kodex EAP

SUR - tradice od r. 1967 - Komunita SUR 2000 - SUR pro třetí tisíciletí

Portál s.r.o., Klapkova 2, 182 00 Praha 8

tel. 02/ 830 28 203, fax 02/ 830 28 208, e-mail: naklad@portal.cz

Odborná literatura na internetu: www.studovna.cz

Prodejny: Jindřišská 30, Praha, tel. (02) 2421 3415

Dominikánské n. 8, Brno, tel. (05) 4221 3140

P. Hartl, H. Hartlová

Psychologický slovník

Nové, zcela přepracované a rozšířené vydání úspěšného slovníku obsahuje více než jedenáct tisíc hesel z oblasti psychologie a příbuzných sociálních věd. Slovník je doplněn přehledem světových i českých psychologů. váz., 776 s., 635 Kč

M. Hunt

Dějiny psychologie

Velmi čtivě napsané vyprávění o historii psychologie. Jednotlivé psychologické teorie podává autor jako vyprávění o konkrétních osobách a jejich práci. Autor sleduje rozvoj psychologie i podle jejích jednotlivých disciplín. Postupně se věnuje psychologii osobnosti, vývojové a sociální psychologii, psychologii vnímání, zkoumání motivace a emocí, kognitivní psychologii a psychoterapii. V závěrečné části se autor zabývá problémem zneužitelnosti psychologie. Předkládá příklady zneužití psychologie ve výchově, reklamě, soudnictví a zamýšlí se nad některými důsledky psychologického výzkumu pro dnešek. váz., 704 s., 650 Kč

J. Langmeier, K. Balcar, J. Špitz

Dětská psychoterapie

Nové, přepracované a rozšířené vydání knihy tří renomovaných českých autorů vedle základů oboru odráží i vývoj v posledním desetiletí. Výklad je doplněn řadou příkladů a kazuistik. váz., 440 s., 449 Kč

S. Kratochvíl

Manželská terapie

Autor se zaměřuje na příčiny vzniku manželského nesouladu, na komunikaci dvojice a poskytuje návody k jejímu zlepšení. Třetí, rozšířené vydání. váz., 264 s., 345 Kč

W. Schmidbauer

Psychická úskalí pomáhajících profesí

Na základě výzkumů a zkušeností z praxe se autor zabývá otázkou, zda touha pomáhat není jen egoistickým motivem, s negativními důsledky pro profesionály i jejich klienty. Studie nechce lidský altruismus degradovat, ale sebezpoznaním dopomoci osobnostnímu růstu. brož., 200 s., 247 Kč

T. Ronenová

Psychologická pomoc dětem v nesnázích

Kognitivně-behaviorální přístupy při práci s dětmi. brož., 200 s., 267 Kč

V. Kastová

Krize a tvořivý přístup k ní

Jak pomoci člověku v krizi a co lze od krize očekávat? Na četných příkladech z dlouholeté praxe autorka ukazuje možnosti, jak může člověk na krizi odpovědět jako na výzvu k tvořivosti. Autorka bere v úvahu nejen oblast individuální psychiky člověka, ale také rodinný, profesionální a vůbec sociální rozměr krize. brož., 176 s., 199 Kč

I. D. Yalom

Když Nietzsche plakal

Román, jehož hlavními protagonisty jsou Nietzsche a jeden z otců psychoanalýzy J. Breuer, je příběhem o posedlosti, o zachraňující moci přátelství, o úkolu odborníka pohlédnout do tváře vlastnímu démonu a tak nalézt schopnost pomoci svému klientovi. váz., 304 s., 339 Kč

Sponzoři ročníku 2000

P. Parma, Praha
Sananim, Olomouc
Atelier satiterapie, Praha
J. Dokoupilová, Havířov
E. Růžicková, Praha
H. Boháčková, Praha
L. Slabá, Libčany
D. Wurstová, Praha
L. Nykl, Viedeň

Cena jednoho čísla
55,- Kč